

ULUSLARARASI SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER DERGİSİ

INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL AND HUMANISTIC SCIENCES

Winter-2023

ISSN 2619-9300

Volume/6

Issue/2

ULUSLARARASI SOSYAL VE
BEŞERİ BİLİMLER DERGİSİ
INTERNATIONAL JOURNAL OF
SOCIAL AND HUMANISTIC SCIENCES

2023, Cilt 6/Sayı 2

İçindekiler

- 1 **Geç Qing Hanedanında Yeni Bir Dönemin Başlangıcı: Xinyou**
- **Darbesi (1861)** Mukaddes KOÇ
15 *The Beginning of a New Era in the Late Qing Dynasty: The*
Xinyou Coup (1861)
<https://doi.org/10.47155/mamusbbd.1378761>
- 16 **İdeal Öğretmen ve Öğrenci Özellikleri: Öğretmen ve Öğrenci**
- **Görüşleri** Tuğba İÇME
33 *Ideal Teacher and the Ideal Student Characteristics: Teachers'*
and Students' Opinions Uğur BÜYÜK
<https://doi.org/10.47155/mamusbbd.1294622>
- 34 **Tanzimat Dönemi Türk Şiirinde Çalışma Fikri: Namık Kemal,**
- **Ziya Paşa, Abdülhak Hâmid Tarhan Örneği** Adem GÜRBÜZ
50 *The Idea of Working in Turkish Poetry in The Tanzimat Period:*
The Case of Namık Kemal, Ziya Paşa, Abdülhak Hâmid Tarhan
<https://doi.org/10.47155/mamusbbd.1313487>

ULUSLARARASI SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER DERGİSİ
INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL AND HUMANISTIC SCIENCES
e-ISSN: 2619-9300

2023, Volume 6/Issue 2

2023, Cilt 6/Sayı 2

MM- International Journal of Social and Humanistic Sciences (MM-IJSOHUS) is an open access and free international blind peer-reviewed biannual journal (July and December).

MM- Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi (MM-USOBEBİD) yılda iki kez (Temmuz ve Aralık) yayınlanan ücretsiz, açık erişimli ve uluslararası hakemli bir dergidir.

Indexed in

All responsibilities in terms of language, science, law, and ethics of all articles published in the MM- International Journal of Social and Humanistic Sciences (MM-IJSOHUS) belong to their authors.

It may not be published or reproduced, in whole or in part, in any way, without the written permission of the publisher. The Editorial Board is free to publish or not publish the articles submitted to the journal.

MM- Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi (MM-USOBEBİD) yayınlanan tüm yazıların, dil, bilim, hukukî ve etik açıdan bütün sorumluluğu yazarlarına aittir.

Yayıncının yazılı izni olmaksızın kısmen veya tamamen herhangi bir şekilde basılamaz, çoğaltılamaz. Yayın Kurulu dergiye gönderilen yazıları yayınlayıp yayınlamamakta serbesttir.

Founding Editor/Kurucu Editör

Davut Sarıtaş, Ph.D.

Editör-in-Chief/Baş Editör

Davut Sarıtaş, Ph.D.

Nevşehir Hacı Bektaş Veli University, Türkiye

Associate Editors/Editör Yardımcıları

Neval Karanfil, Ph.D.

Nevşehir Hacı Bektaş Veli University, Türkiye

Samet Taşçı, Ph.D.

Nevşehir Hacı Bektaş Veli University, Türkiye

Mevlüt Uğurlu

Nevşehir Hacı Bektaş Veli University, Türkiye

Muhammed Sami Baysal

Nevşehir Hacı Bektaş Veli University, Türkiye

Editorial Board/Yayın Kurulu

Alina Mia Udall, Ph.D.

University of Warwick, Coventry, United Kingdom

Ahmet Sarıtaş, Ph.D.

Mehmet Akif Ersoy University, Türkiye

Asım Yapıcı, Ph.D.

Gazi University, Türkiye

Ejder Okumuş, Ph.D.

Social Sciences University of Ankara, Türkiye

Fatma Zehra Pattabanoğlu, Ph.D.

Kastamonu University, Türkiye

Hana Andrasova, Ph.D.

Masaryk University, Czechia

Hans-Dieter Evers, Ph.D.

University of Bonn, Germany and Ikmas Ukm, Malaysia

Kim Ling Geraldine Chan, Ph.D.

Universiti Kebangsaan, Malaysia

Kadir Albayrak , Ph.D.

Çukurova University, Türkiye

Mustafa Günerigök, Ph.D.

Muş Alparslan University, Türkiye

Maxim Germanovich Bondarev, Ph.D.

Southern Federal University, Russia

Mehmet Zeki Kuşoğlu, Ph.D.

Marmara University, Türkiye

Namita Gupta, Ph.D.

Ministry of Science and Technology Govt. of India

Nela Malinović-Jovanović, Ph.D.

University of Niš, Serbia

Ömer Bozkurt, Ph.D.

Mardin Artuklu University, Türkiye

Özcan Güngör, Ph.D.

Ankara Yıldırım Beyazıt University, Türkiye

Sandeep Kumar Gupta, Ph.D.

Sharda University, India

Sabeeha Hamza Dehham, Ph.D.

University of Babylon, Irak

Tekin Önal, Ph.D.

Ankara Yıldırım Beyazıt University, Türkiye

Zamri Ahmad, Ph.D.

Universiti Sains Malaysia, School of Management, Malaysia

Referees of the Issue /Sayı Hakemler

Ali Yıldız, Ph.D., *Yıldız Technical University*

Cansu Körkem Akçay, Ph.D., *Social Sciences University of Ankara*

Mustafa Sarper Alap, Ph.D., *Ministry of National Education*

Fatma Ecem Ceylan, Ph.D., *Nevşehir Hacı Bektaş Veli University*

Mustafa Erol, Ph.D., *Yıldız Technical University*

Zehra Sümeyye Ertem, Ph.D., *Ministry of National Education*

İbrahim Yüksel, Ph.D., *Gazi University*

Editors of the Issue /Sayı Editörleri

Ertuğrul Ceylan, Ph.D., *Nevşehir Hacı Bektaş Veli University*

Davut Sarıtaş, Ph.D., *Nevşehir Hacı Bektaş Veli University*

Murat Temur, Ph.D., *Nevşehir Hacı Bektaş Veli University*

Geç Qing Hanedanında Yeni Bir Dönemin Başlangıcı: Xinyou Darbesi (1861)

The Beginning of a New Era in the Late Qing Dynasty: The Xinyou Coup (1861)

Mukaddes KOÇ¹

Makale Bilgisi/Article Information

Geliş/ Received: 20.10.2023
Kabul/ Accepted: 27.11.2023
Yayın/ Published: 31.12.2023

Araştırma makalesi/Research article

DOI: 10.47155/mamusbbd.1378761

Kaynakça Bilgisi/ Citation Information

Koç, M. (2023). Geç Qing hanedanında yeni bir dönemin başlangıcı: Xinyou Darbesi (1861). *Maarif Mektepleri Uluslararası Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi*, 6(2), 1-15. <https://doi.org/10.47155/mamusbbd.1378761>

Koç, M. (2023). The beginning of a new era in the Late Qing Dynasty: The Xinyou Coup (1861). *Maarif Mektepleri International Journal of Social and Humanistic Sciences*, 6(2), 1-15. <https://doi.org/10.47155/mamusbbd.1378761>

Öz

Qing Hanedanının son döneminde, İmparator Xianfeng'in (咸丰) ölümünün ardından 2 Kasım 1861 tarihinde İmparatoriçe Cixi (慈禧太后), Ci'an(慈安) ve Yixin'in (奕訢) tarafından Su Shun'un(肃顺) başkanlığındaki divana karşı başlatılan Xinyou Darbesi (辛酉政变), Çin'in tarihsel sürecini etkileyen önemli saray darbelerden biri olarak kabul edilmektedir. Çin'in modernleşme sürecini de etkileyen Xinyou Darbesi ülkemizde henüz detaylıca çalışılmamış ilgi çekici konulardandır. Qing tarihinde cariyelikten İmparatoriçeliğe yükselerek yarım yüzyıl yönetimde bulunmuş olan İmparatoriçe Cixi'nin ve imparatorun kardeşi Yixin'in Xinyou Darbesi'ndeki rolü önemlidir. Darbe, Geç Qing Hanedanında iç ve dış sorunların hüküm sürdüğü bir dönemde bir güç mücadelesi olarak gerçekleşmiştir. 1861 yılında İmparatoriçe Cixi ve Yixin, İmparator Xianfeng'in vasiyet ettiği yönetim düzenini bozarak Xinyou Darbesi'ni gerçekleştirmiştir. Bu darbenin sonunda ise İmparatoriçe Cixi konumunu güçlendirerek vekaleten oğlu Tongzhi'nin (同治) yerine yönetime geçmiş ve Cixi'nin perdelerin ardından başlayan yönetimi kesintilere uğrasa da yaklaşık yarım yüz yıl boyunca devam etmiştir. Yixin "Yizheng Wang (议政王)" unvanı ile onurlandırılarak yönetimde önemli bir konum elde etmiştir. Xianfeng'in oluşturmuş olduğu sekiz kişiden oluşan "divan (赞襄政务八大臣)" ise feshedilmiştir. Divan üyelerinden Su Shun, Zaiyuan (载垣) ve Duan Hua (端华) ölümle cezalandırılmıştır. Bu çalışmada; İmparatoriçe Cixi'nin perdelerin ardından yönetime geçmesiyle (垂帘听政) sonuçlanan Xinyou Darbesi, nedenleri ve sonuçları incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Xinyou Darbesi, Yixin, Su Shun, İmparatoriçe Cixi, Qing Hanedanı

¹ Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu, Mütercim Tercümanlık Bölümü, Dr.

mukoc@agri.edu.tr

0000-0003-0224-1273

Abstract

During the late Qing Dynasty, after the death of Emperor Xianfeng (咸丰) on November 2, 1861, the Xinyou Coup (辛酉政变) initiated by Empress Dowager Cixi (慈禧太后), Ci'an (慈安) and Yixin (奕訢) against the Grand Council led by Su Shun is considered one of the significant palace coups that influenced China's historical process. The Xinyou Coup, which also influenced China's modernization process, is an interesting topic that has not yet been thoroughly studied in our country. The role of Empress Cixi, who rose from concubine to empress and ruled for half a century in Qing history, and the emperor's brother Yixin, in the Xinyou Coup is important. It occurred as a power struggle during a period when internal and external issues prevailed in the late Qing Dynasty. In 1861, Empress Dowager Cixi and Yixin carried out the Xinyou coup, disrupting the ruling order bequeathed by Emperor Xianfeng. At the end of this coup, Empress Dowager Cixi strengthened her position and took power by proxy instead of her son Tongzhi (同治) and the administration that started behind the curtains continued until 1908, although it was interrupted for about half a century. Yixin was honored with the title of "Yizheng Wang (议政王)" and gained an important position in the administration. The eight-man of regency Council (赞襄政务八大臣), formed by Xianfeng, was repealed. The members of the regency council, Su Shun, Zaiyuan (载垣) and Duan Hua (端华), were sentenced to death. In this study, the Xinyou coup resulting in Empress Dowager Cixi taking control behind the curtains (垂帘听政), its causes, and consequences have been examined.

Keywords: Xinyou Coup, Yixin, Su Shun, The Empress Dowager Cixi, Late Qing Dynasty

Giriş

Xinyou Darbesi (辛酉政变) 1861'de, Çin takvimine göre Xinyou yılında (农历辛酉年) meydana geldiği için bu adı almıştır. Aynı zamanda "Qixiang Darbesi (祺祥政变) ve Beijing Darbesi (北京政变)" isimleriyle de bilinmektedir. Çin tarihinde sıra dışı darbelerden biri ve önemli bir siyasi olay olarak görülmektedir. Qing yönetiminde İmparator Xianfeng'ın ölümünün ardından bir güç mücadelesi olarak başlamış ve iktidar değişikliği ile sonuçlanmıştır. Bu durum ise Çin tarihindeki modernleşme hareketlerinin üzerinde derin etkiler yaratmıştır. Darbenin sonucunda etkin rolü ile genç imparatorun annesi Cixi vekaleten de olsa imparatoriçe olarak yönetime geçmiş ve sonrasında hanedanın yönünü tayin etmede önemli rol oynamıştır.

Wang Lianning (2007), Xinyou Darbesi'nin önemini şu cümlelerle ifade etmektedir: "Xinyou Darbesi'nin önemi sadece Qing hükümetinin en yüksek yönetim gücünün sekiz bakandan İmparatoriçe Cixi'ye devri değildir. Aynı zamanda Qing yönetiminin iç ve dış politikalarının değişmesinde, Mançuların ve Hanlarının ülke içinde birlik olmasında, Cixi'nin perdelerin ardından başlayan yönetiminde, Qing Hanedanının son yarım yüzyıldaki güç düzeninin değişmesinde ve siyasi durumu üzerinde etkili olmuştur" (s.74). Liu Kemei (1990) ise, "Xinyou Darbesi'nin sadece hızlı bir rejim değişikliği değil, aynı zamanda yarı sömürge bir rejime dönüşümün de bir başlangıç noktası olduğunu, Qing hükümetinin "yabancı korkusu ve düşmanlığından, yabancılara güvene dönüşmesine katkıda bulunduğunu savunmaktadır" (ss.15, 19). Wang ve Liu'nun bu cümlelerinden de anlaşılacağı üzere Xinyou Darbesi'ni sadece bir güç mücadelesi ve iktidar değişikliğine bağlamak gerekir. Nitekim Zhang bunu şu sözlerle ifade etmektedir: "Bu darbeyi saray içindeki basit bir iktidar değişikliğine bağlamak, kaçınılmaz olarak modern Çin tarihinin gidişatı üzerindeki derin etkisini küçümseyecektir" (akt. Wang, 2007, s. 73). Bu Darbe ile modernleşme hareketlerinin yanı sıra yaklaşık otuz yıl boyunca hüküm süren sulh dönemi de başlamıştır.

Bu çalışmada; Qing Hanedanının son döneminde yeni bir dönemin başlangıcı olarak görülen ve İmparatoriçe Cixi'nin 48 yıl boyunca sürecek olan perdelerin ardından başlayan yönetiminin başlangıç noktası olan Xinyou Darbesi incelenecektir.

İmparatoriçe Cixi ve yükselişi

Xinyou Darbesi'nde başrol oynayan İmparatoriçe Cixi'nin Darbedeki rolünün iyi bir şekilde kavranabilmesi için Cixi'nin saraya girişi ve sarayda yükselişinin incelenmesi gerekmektedir.

İmparatoriçe Cixi, Han ve Mançu olmak üzere iki ulusun da sahiplendiği tarihi bir şahsiyettir. Tarih kayıtlarına göre; “29 Kasım 1835 yılında Beijing’de doğmuştur, Mançu dilinde Yehenala (叶赫那拉) olarak bilinmektedir. Mançu soyundandır. Babası Mançu soyundan orta rütbeli bir saray memuru olan Huizheng’dir” (Qing Shi Gao, Lie Zhuan, Bölüm 1, parag.111); Man Qing Wai Shi, 6. Bölüm, 4,31; Yehenala ,2015, s.15; Wang,2014, s.74). Günümüzde ise Cixi'nin gerçek adı, ailesi ve soyu hakkında farklı iddialar ortaya atılmaktadır. Araştırmacılar, İmparatoriçe Cixi'nin Shanxi, Changzhi'li olması, Mançu dillini bilmemesi, yemek kültürünün Shanxi tarafına özgü olması, ayaklarının bağlanmış ama sonradan açılmış olduğu için küçük olması, ayak bağlama geleneğine son vermesi, Han ve Mançu soyundan olanların evlenmelerini serbest hale getirmesi, ayrıca yönetim sürecinde Han soyundan olan Zeng Guofan, Zuo Zongtang, Li Hongzhang, Liu Kun, Yuan Shikai gibi memurları üst düzey görevlere ataması iddialarıyla Han ulusuna karşı özel ilgi gösterdiğine dikkat çekmeye çalışmışlar ve Cixi'nin aslında Han soyundan olduğunu kanıtlamaya çalışmaktadırlar (akt. Liu, 2008). Liu Qi bu durumu şöyle tanımlamaktadır: “Herkes kendinden olanı ister. Cixi de bir Hanzu olduğu için, kendi soyundan olanlara karşı özel ilgiliydi” (Liu, 2008, s.21). Bunların yanı sıra; Cixi'nin aslında bir Han ailesinin kızı olduğu ve yoksulluktan dolayı varlıklı bir Mançu ailesine satılmış olabileceği iddiaları da mevcuttur: “Cixi Shanxi eyaleti Changzhi şehri Xipo köyünde fakir bir ailede doğdu, Han soyundandı ve asıl adı Wang Xiao Jian (王小兼) idi. Ailesi yoksulluk yüzünden onu Shang Qin köyünden olan Song Siyuan'e sattı ve adı Song Ling'e(宋龄饿)olarak değiştirildi. 12 yaşında iken de Huizheng'a evlatlık olarak verildi. Ardında da Huizheng'in kızı olarak saraya girdi” (akt. Wang, 2014, s.74; akt. Xiang,2013, s.46; akt. Liu, 2008, s.148). Bu iddiaların doğruluğu henüz kanıtlanamamıştır ve kaynakların çoğunluğu sözlü ifadelerle dayandırılmaktadır. İmparatoriçe Cixi, İmparator Xianfeng'ın ikinci yılında 9 Mayıs 1852 tarihinde henüz 17 yaşındayken Qing sarayı haremine seçilmiş, kendisine seçilerek beşinci seviye olan Guiren (贵人) unvanı verilmiştir. O dönemde Lan Guiren (兰贵人) olarak bilinmektedir. İmparatorun gözdelerinden biri olmasıyla, Kasım 1854'te Yipin (懿嫔), 13 Mart 1856'da imparatorun tek erkek çocuğu ve veliahtı olan Zaichun'u doğurmasının ardından ikinci seviyeye yükselerek Yifei (懿妃), 1857 yılında Yigufei (懿贵妃) unvanlarını almıştır (Qing Gong Dang An, Li, Bölüm 8; Qing Shi Gao, Lie Zhuan, Bölüm 1; Bland ve Backhouse, 1939, s.32; Qing Bai Lei Chao, Gong Wei Lei Bölümü,1).

İmparator Xianfeng'ın ölümünün ardından, oğlu İmparator Tongzhi, 1862'de onu Cixi (慈禧) unvanı ile onurlandırmıştır. Toplamda ise 9 resmi unvanı vardır: “Xiaoqin, (孝)², Cixi (慈禧), Duanyou (端佑), Kangyi (康颐), Zhaoyu Zhuangcheng(昭豫庄诚), Shougong (寿恭), Qinxian (钦献), Chongxi (崇熙), Peitian Xingshen Xian Huanghou (配天兴圣显皇后)” (Qing Shi Gao, Benji 25:5). Günümüzde ise Cixi Taihou (慈禧太后), Xiao Qin Xian Huanghou (孝

² Xiaoqin(孝钦) unvanı ölümünün ardından verilmiştir. “Cixi(慈禧)” unvanı ise kendisine 1862 yılında verilen ilk unvandır.

钦显皇后), Na La Tai Hou (那拉太后), Xi Taihou (西太后), Lao Fo Ye (老佛爷) gibi adlarla bilinmektedir.

Cixi, kısa zamanda haremden yüksek bir mertebeye ulaşmıştır. Bu yükselişe, zeki, eğitilmiş ve yetenekli olmasının (Chang,2013, s.11) yanı sıra İmparatorun Cixi'ye olan ilgisi, İmparator Xianfeng'in eşi İmparatoriçe Ci'an'ın çocuğunun olmaması ve gözde cariyesi Cixi'nin tek erkek çocuğu olan Tongzhi'yi doğurmuş olması asıl etkidir. Bu durum Cixi'nin yönetimde Ci'an ile söz sahibi olmasına hak tanımıştır. Bu duruma Mu Yi Zi Gui (母以子贵) geleneği adı verilmektedir. Yani oğulun statüsü ne kadar yükselirse annenin statüsü de o oranda yükselmektedir (Koç, 2023, s.1169). Veliyet Tongzhi babasının ölümünden sonra çocuk yaşta tahta geçtiği için Cixi'nin saraydaki konumu da yükselmiş ve yönetimde oğlu adına söz hakkına sahip olmuştur.

Xinyou Darbesi'ni Hazırlayan Sebepler

22 Ağustos 1861 yılında İmparator Xianfeng'in ölümünün ardından İmparatoriçe Cixi, Ci'an, Yixin ve taraftarları ile Su Shun ve taraftarları arasındaki güç mücadelesinin sonucu olan Xinyou Darbesi'ni hazırlayan sebepler şu başlıklar altında incelenebilir:

İç İsyanlar ve Dış Güçlerin istilaları sonucunda İmparator Xianfeng'in Rehe'ya gitmesi (巡行木兰)

Qing Hanedanında İmparator Xianfeng'in yönetim dönemi (1851-1861) iç ve dış sorunların yaşandığı oldukça zor bir dönemdir. İmparator Xianfeng'in tahta geçmesinin akabinde Taiping İsyanı (1851-1864) başta olmak üzere ülkede uzun süren iç isyanlar patlak vermiştir. Aynı zamanda II. Afyon Savaşı (1856-1860) başlamış, İngiliz ve Fransızlar 1860 yılında güçlü bir orduyla Dagu Kalesi'ne ve Tianjin'e saldırıp Beijing'e doğru ilerleyerek Yazlık Saray Yuan Mingyuan (圆明园)'i yakmışlardır. Tüm bu iç ve dış nedenler yönetimin sıkıntılarını artırmıştır.

Yabancı güçlerin Beijing'e kadar gelmesinin ardından İmparator Xianfeng, yetkilerini kardeşi Yixin'e bırakarak barış anlaşmasını yapmasını istemiş ve 22 Eylül 1860 tarihinde; İmparator, yakınındaki bakanları, eşi ve cariyeleri ile Beijing'i terk ederek Rehe'ya doğru yola çıkmıştır. İmparatorun bu gidişi "ava gitmek(巡行木兰)³" olarak adlandırılmaktadır. Böylece imparatorun geçici süreyle de olsa güvende olması amaçlanmıştır. Fakat bu konuda fikir ayrılıkları ortaya çıkmıştır: Başta Su Shun olmak üzere imparatorun çok yakınında bulunan bakanlar, imparatorun Rehe'ya gitmesini desteklerken, Cixi, imparatorun kardeşi Yixin ve Yixin'i destekleyen diğer bakanlar imparatorun gitmesine karşı çıkmışlardır. Cixi ise "İmparator başkentte ise herkesi dehşete itmeye yeter. Eğer Beijing düşerse çok derin hayal kırıklığı olacaktır" (Wang,2014, s.85; Jin, 2015, s.17) diyerek imparatoru Beijing'de kalması ve duruma müdahale etmesi için ikna etmeye çabalamış fakat başarılı olamamıştır. İmparatorun gitmesinin ardından Yixin, 24 Ekim 1860 tarihinde İngiltere, Fransa ve Rusya ile Beijing Antlaşması'nı imzalamıştır. Burada Xianfeng'in Yixin'i görevlendirmesinin nedeni; baş danışmanlarından olan Su Shun'un muhafazakâr tavrının aksine Yixin'in başından beri yabancılarla uzlaşmacı bir tavır sergilenmesinden kaynaklanmıştır. İlerleyen süreçte "Kendini Güçlendirme Hareketi" gibi modernleşme yanlısı hareketler bunun bir göstergesi olarak kabul edilebilir.

³ Xun Xing Mulan (巡行木兰), Mulan; Mançu dilinde av manasında kullanılmaktadır. Genellikle sonbahar aylarında İmparatorun av için yazlık saraya gitmesi için kullanılır.

Zhu Xianmei (1985), “İmparatorun Rehe’ya gitmesinin ardından Qing yönetiminde iki güç merkez ortaya çıkmıştı. Biri Rehe’da Su Shun ve taraftarları, diğeri ise Beijing’ de Yixin ve taraftarlarıydı. İki güç, Qing yönetimi için şiddetli bir mücadeleye başlamıştı. İmparator Xianfeng’in ölümünün ardından ise Cixi ve Yixin ile Su Shun ve taraftarları arasındaki bu güç mücadelesinin Xinyou Darbesi’ne sebep olduğunu iddia etmektedir (ss.25-26). Zhu’nun bu iddiası, İmparator hayatta iken başlayan bir güç mücadelesine işaret etmektedir. Bununla ilgili Xu Che: “Yixin’in imparatorun Rehe’da olmasını fırsat olarak gördüğüne ve imparator olarak başa geçmek istediğine dair söylentiler yayılmıştır (Xu, 2012, s.94). Fransız elçisi de şu sözleri aktarmıştır: “*Qing İmparatorunun öldüğü söylentisi var, eğer yabancı güçler desteklerse tahta Yixin geçebilir*” (akt. Xu, 2012, s.94). Bu söylentileri duyan İmparator Yixin’e öfkelenmiştir (Xu, 2012, s.95). Yukarıdaki bilgiler ışığında bakıldığında Yixin’in en başından böyle bir düşüncesi olsaydı, İmparator’un Rehe’ya gitmesine karşı çıkanlardan birisi de kendisi olmazdı.

İmparator Xianfeng’in “Divan (顾命八大臣)” oluşturması ile başlayan yönetimdeki çok kontrollü sistem

İmparator Xianfeng’in Rehe’da bulunduğu süre zarfında hastalığı oldukça artmış ve durumu günden güne kötüleşmiştir. Veliht, henüz 6 yaşında olması sebebiyle de ölümünün ardından yönetimi devretme konusunda “Gu Ming Dachen (顾命大臣), Ba dachen (八大臣), Zan Xiang Zhengwu Dachen (赞襄政务大臣)” adları ile bilinen ve sekiz bakandan oluşan bir “Divan” kurmuştur. Veliht, tahta fiilen geçene kadar yönetime destek olmaları emrini vermiştir. Bu çok kontrollü sistem ile imparator, toplumun ve yönetimin istikrarını korumayı amaçlamış olsa da başaramamıştır.

İmparator Xianfeng, 1861’de ölüm döşeginde iken iki ferman yayınlamıştır. “*Tüm bakanları çağırarak kırmızı mürekkeple bir vasiyet yazılmasını istedi. İmparator kalemi tutamayacağını bildirerek söylediklerinin yazılmasını emretti*” (Wu, Jiao Lang Cuo Lu, Cilt 1, parag. 59, Xiang, 2006, s.67). İlk ferman: “*Şehzade Zaichun veliahtımdır*” (Qing Shi Gao, Benji Ershi:157; akt. Sui,2013 :39, Wu, Jiao Lang Cuo Lu, Cilt 1, parag. 59; Qing Dai Dang’an Shiliao Cong Bian, Xinyou Zhengbian, cilt:1, s.82). İkinci ferman ise: “*Şehzade Zaichun veliaht olarak tahta geçecek ve Zaiyuan (载垣), Duan Hua (端华), Su Shun (肃顺), Jing Shou (景寿), Mu Yin(穆荫), Kuang Yuan (匡源), Du Han (杜翰), Jiao Youying (焦祐瀛) olmak üzere bu sekiz bakan yönetim işlerine destek sağlayacaklar ve imparatora yardımcı olacaklardır*” (Qing Shi Gao, Benji ershi yi:3; Wu, Jiao Lang Cuo Lu, Cilt 1, parag. 59; Huang, 1914, cilt: 51; Qing Dai Dang’an Shiliao Cong Bian, Xinyou Zhengbian, cilt:1, ss.82,83). Ek olarak mühim içerikte bir ferman daha yayınladığı bilinmektedir: “*İmparatorluğun mühürlerini⁴ imparator ve imparatoriçe kullanacaktır*” (Wu, Jiao Lang Cuo Lu, Cilt 1, parag. 59; akt. Sui, 2013, s.39).

İmparator Xianfeng’in bıraktığı bu fermanların gerçekte var olup olmadığına dair tartışmalar günümüzde de devam etmektedir. Bu tartışmaların en büyük sebebi ise fermanın imparatorun kendi el yazısıyla yazılmamış olmasından kaynaklanmış, bu da Xinyou Darbesi’ne sebep olan konulardan biri olmuştur. Çünkü Su Shun başkanlığındaki divana, böyle bir fermanın kendileri tarafından hazırlandığı, aslının olmadığı iddiasında bulunulmuştur. Eğer

⁴ Yushang(御赏) ve Tong Dao Tang(同道堂) olmak üzere iki mühür bulunmaktadır. Bunların ikisi de İmparatorun kullandığı mühürlerdir. İmparator, Yushang mührünü İmparatoriçe Cian’a, Tong Dao Tang mührünü ise veliahdına bırakmıştır. Fakat veliahdın küçük yaşta olması nedeniyle annesinin kontrolünde olması gerekmektedir. Bu mühürler imparatorluk imzası yerine geçtiğinden oldukça önemlidir.

İmparator, emri kendi el yazısıyla yazmış olsaydı, İmparatoriçelerin, Yixin'in ve taraftarlarının hiçbir mazeretleri olmadan bu emre karşı gelmeleri mümkün olamazdı. (Wang,2012, ss.158-159, Wang, 2002, s.50) Xianfeng'in bu vasiyeti ile ilgili olarak bazı kafa karıştırıcı ifadeler kullanılmaktadır. Örneğin: Zhongguo Jindai Shi Xinbian'de (中国近代史新编) “İmparatoriçe Cixi, çocuk İmparator Zaichun adına bir ferman yayınlarken, İmparator Xianfeng'in bu vasiyetini reddetti” (akt. Wang,2012, s. 161) yazmaktadır. Xu Zhongyue (徐中约) ve Huang Dashou (黄大受) gibi bazı araştırmacıların iddiasına göre ise; İmparator Xianfeng'in son günlerinde Su Shun ve ekibi, bir vasiyetname hazırlayarak kendilerini hükümetin yetkilileri olarak yetkilendirmişlerdir (akt. Wang, 2012, s. 161). Fakat tüm bu iddiaların gerçeği yansıtmadığı, Cixi, Yixin ve taraftarlarının, Su Shun ve taraftarlarını suçlu ilan ederek darbeye zemin hazırladıklarını iddia edenler araştırmacılar da mevcuttur. Örneğin; Huang Hongshou; “İmparatoriçe, Su Shun ve diğerlerinin keyfi davrandığından endişe duyuyor ve Yixin ile onları ortadan kaldırmak için gizlice komplo kuruyorlardı” (Huang, 1914, cilt: 51) iddiasında bulunur. Nan Bingwen ve Bai Xinliang ise; Su Shun ve taraflarına yöneltilen suçların temelsiz olduğunu, emrin İmparator Xianfeng'in vasiyeti olduğunu ve onları suçlamak amacıyla uydurulduğunu ifade etmektedir (akt. Wang, 2012, s.162). Eğer Su Shun ve taraftarları İmparatorun böyle bir emri olmamasına rağmen emri sahte bir belge olarak hazırladıysa bu yetkilerini kötüye kullanmak anlamına gelir ve darbeye zemin hazırlamasını mantıklı kılabilir. Son dönemdeki iddiaların doğruluğu tartışılabilir da özellikle Rehe Mi Zha (热河密札) gibi daha güvenilir kaynaklardaki bilgiler doğru kabul edebilir. Buna göre İmparator Xianfeng'in bu emirleri verdiği kabul edilmelidir (akt. Wang, 2012, s.162).

İmparator Xianfeng fermanında sekiz bakana yetki tanımış olsa da İmparatorluk mührünü onlara vermemiştir. Bunu yapmasındaki amaç veliahdını korumak istemesinden ve divanın çok sayıda kişiden oluşmasından kaynaklanmıştır. Mühür, imparatoru temsil ettiği için bir anlaşmazlık durumunda pek çok sorun çıkabileceğini düşünmüş olması ihtimaldir. Wang Kaixi; “Aslında ölüm döşegindeki İmparator Xianfeng, Su Shun ve diğerlerine tamamen güvenmiyordu (Wang,2009, s.55) ve hanedanın yönetimini güvence almak konusundaki tutumu çok parlak olmasa da mantıklıydı (Wang, 2012, s.51)” yorumlarında bulunmuştur. Sekiz bakanın arasında Zai Yuan, Duan Hua ve Su Shun'un imparatorun uzaktan akrabaları olması bu güvensizliğin nedenlerinden olabilir. Fakat bu isimler temsil hakkına sahip değildiler, görevleri sadece çocuk imparatorun yönetimini desteklemek ve yardımcı olmaktı. İmparator Xianfeng'in vasiyetine göre veliahtı olan Tongzhi tahta geçecek, sekiz bakandan oluşan “Divan” yönetime ve İmparatora yardımcı olacaktır. Ayrıca iki imparatorluk mühründen Yushang (御赏) mührü eşi İmparatoriçe Ci'an'a, diğeri Tong Dao Tang (同道堂) İmparatora verilmiştir. Fakat imparatora verilen mühür, imparatorun çocuk yaşta olması nedeniyle İmparatoriçe Cixi'nin kontrolünde olmuştur. Bu mühürler imparatorun imzası yerine geçtiğinden oldukça önemlidir ve mühür kimdeyse en güçlü o kabul edilir. Buna göre Rehe Mizha (热河密札)'da belirtildiği üzere; divan, fermanları hazırladıktan sonra fermanlar İmparatoriçeler tarafından mühürlenecekti (akt. Wang, 2002). Bu yüzden Ci'an ve özellikle Cixi, yönetimde de söz sahibi olarak metinleri okuyup fikir beyan edebilmek, değişiklik, kabul ve ret hakkına sahip olmak istemişlerdir (Xu,2012:83). Feng Hangjian'in (费行简) “Cixi Zhuan Xinlu (慈禧传信录) kayıtlarında bu durum şöyle açıklamıştır: “Fermanları Divan hazırlıyordu, İmparatoriçeler sadece mühürlüyordu, herhangi bir değişiklik yapmalarına ve içeriklerini kontrol etmelerine müsaade edilmiyordu” (akt. Xu,2012, s.81). Buradan da anlaşıldığı üzere İmparatoriçelere hiçbir hak tanınmaması onların kukla (Xu,2012, s. 83) olarak görüldüğü anlamına gelmektedir. Divan, çocuk yaştaki veliahdın ve İmparatoriçelerin siyasi

kabiliyetleri olmadığını ve sadece divana tabii olacaklarını düşünmüş olacak ki bu şekilde tavır sergilemiştir.

Özetle, İmparator Xianfeng'in ölmeden önce oluşturmuş olduğu bu çok kontrollü yönetim sistemi Qing yönetiminde bir güç mücadelesinin önünü açmış ve Xinyou Darbesi'ne zemin hazırlamıştır.

Yabancı Devletlerin Etkisi

Xinyou Darbesi'nin sebepleri arasında İngiltere ve Fransa başta olmak üzere yabancı devletlerin desteği olduğunu ve özellikle Yixin'in darbe konusunda Batılı devletlerin desteğini aldığı iddiaları mevcuttur. Zhu Xianmei, Xinyou Darbesi'nin dış nedenlerinin, Batılı ülkelerin Çin'deki hak ve çıkarlarını genişletmeye devam etmek istemeleri ve Çin'i Çin ile yönetme politikası izlemeleri olduğunu iddia etmektedir (Zhu, 1985, s.24). Nihayetinde Batılı Devletlerin de çocuk yaşta imparatorun yönetimi eline alana kadar kendi çıkarları doğrultusunda uzlaşabilecekleri kişilerin etkin olmasını istemiş olmaları kuvvetle muhtemeldir. Kuhn'a göre; *"İngilizler gelecekteki çıkarları açısından canlanmış ve güvenli bir Qing yönetimi istiyorlardı. Umutları ise İmparator Xianfeng'in ölümünün ardından 1861'de meydana gelen saray darbesinde Yixin'in yönetimde söz sahibi olarak bulunacak olmasıyla artmıştır"* (Kuhn, 2008, 303). Lu Bowei'e göre, *"Xinyou Darbesi Qing sarayında yabancı güçler tarafından fark edilen, tanınan, desteklenen ve etkilenen bir iktidar mücadelesiydi. Qing yöneticileri açısından Xinyou Darbesi, en yüksek yönetim sisteminin şeklini ve çevresinin yapısını değiştirdi. Böylece yeni iç ve dış politikaların uygulanması için uygun koşulları hazırladı"* (akt. Wang, 2007, s.72). Darbeyi Batılı işgalci güçlerin bakış açısından analiz etmeye odaklanan Lin Fengjian bu hususta şu sözleri aktarmıştır:

"Batılı güçler, Çin'de elde ettikleri hakları ve çıkarları kaybetmemek ve genişletmek, Qing hükümetini kontrol edebilmek için kendi güçlerini ve ajanlarını yetiştirmek gibi hiçbir çabadan kaçınmadılar. Yixin'in Xinyou Darbesi'ni düzenleyerek Qing Hanedanının üstün gücünü ele geçirmesi, ancak onların özenli çabalarından sonra gerçekleşmiştir. Dolayısıyla Xinyou Darbesi, Qing yönetici sınıfı içindeki teslimiyetçi güçler ile yabancı güçler arasındaki gizli anlaşmanın bir ürünüydü ve Qing Hanedanının yarı-sömürgeleştirilmesinde önemli bir adımdı" (akt. Wang, 2007, ss.72,74).

Lian Yanbing, Xinyou Darbesi'nin ana karakterlerinin genellikle Yixin ve Cixi olarak kabul edildiğine inanmaktadır. Ancak aslında konunun daha önemli bir yönü vardır. Batılı güçlerin ve özellikle de İngiliz işgalcilerin rolü çok açıktır. O dönemin İngiltere elçisi James Bruce bu konuyu şu cümlelerle ifade etmektedir: *"İngiltere'nin Tianjin'de olması, Yixin'in uzlaşma politikasına bir destektir"* (akt. Zhu.1985, s.25).

Darbenin yabancıların etkisi ve desteğiyle yapıldığını iddia edenlerin yanı sıra buna karşı görüş ileri süren araştırmacılar da bulunmaktadır. Örneğin; Bao Chengguan, İngilizlerin ve diğer Batılı devletlerin darbeyi manipüle etmesinde bir desteği bulunmadığını iddia etmektedir. Çünkü *"Yixin ve Cixi o dönemde henüz İngilizlere körü körüne bağlanma ve kukla olma seviyesinde değildiler"* (Bao, 1991, s. 103). Aslına bakılırsa, Xinyou Darbesi planlamasından yürürlüğe koyulmasına kadar sadece İngiliz elçiliğini durumdan haberdar eden Yixin ve Cixi tarafından bağımsız olarak gerçekleştirilmiştir (Wang, 2007, s.73). Wang Kaixi ise Xinyou Darbesi'nin derinlerine bakıldığında batı siyasetinin etkisine rastlanıldığına ancak yabancıların özellikle de İngilizlerin Xinyou Darbesi'ne doğrudan katıldıklarına dair herhangi bir kayıt bulunmadığını ifade etmiştir (Wang, 2002, s.54).

Özetle; hiçbir tarih belgesinde Batılı devletlerin doğrudan Xinyou Darbesi'ni etkilediğine dair bir bilgi bulunmamaktadır. Fakat Yixin gibi kişilerin Batılı devletlere karşı tutumunun, Su Shun ve taraftarlarından daha uzlaşmacı bir tavır taşıması nedeniyle Batılı devletlerin sempatisini ve desteğini kazanmış olduğu düşünülebilir. Ayrıca Batılı devletlerin bu tutumu Yixin için destekleyici psikolojik bir etki de yaratmış olabilir. Fakat Xinyou Darbesi'nde esas olan iç faktörlerdir, dış faktörler ise ikincil neden olarak kalmakta ve doğrudan bir faktör olarak görülmemelidir.

İmparatoriçe Cixi ve Yixin'in etkileri

İmparatoriçe Cixi'nin kişisel hırslarının darbenin doğrudan nedeni olduğu iddia edilir. Darbeye İmparatoriçenin güç ve hırsı neden olmuş olarak gösterilse de asıl amacı öncelikli olarak çocuk imparatorun ve ülkenin yönetiminin korunmasıdır. Tabii ki veliahdın korunması ve güçte kalması demek dolaylı olarak kendisinin de güçlü olması anlamına gelir. Wang Jiemin, Xinyou Darbesi'ne dayanarak Cixi'nin uzun süredir siyasi hırslı bir kişi olduğu sonucuna varmanın da doğru olmadığını savunmaktadır (Wang, 1994, s.84). Cixi'nin, genç İmparator Tongzhi'nin annesi olarak diğerlerinin sahip olamayacağı bir statüsü olduğunun ona yardım etmesi gerektiğinin ve böylece imparatorluk gücünü kontrol edebileceğinin farkında olan Qing sarayının bakanlar kurulu, Cixi'nin iktidarı ele geçirme girişimleri hakkında ihtiyatlı davranmışlardır (Sui, 2013, s.24). İmparator Xianfeng'in ölümünden sonra divanın yönetimi ele alması ile Cixi, veliaht imparatorun ve kendi can güvenliği hususunda endişelenmiştir.

Cixi'nin bir darbe başlattığı şeklindeki görüşü ise Chen Chao (陈潮), kabul etmemektedir. Cixi'nin güç hırsı olsa da darbenin asıl beyni olmadığını çünkü bunu yapabilecek güçte olmadığını, Yixin'in imparatorun cenazesi dolayısıyla Rehe'ya gelmesi sırasında iki İmparatoriçe ile görüşmesi dışında bir bilgi olmadığını ve kilit kişinin Yixin ve arkadaşları olduğunu; bu darbenin, Qing sarayındaki güç dengesizliğinin kaçınılmaz sonucu ve Cixi'nin darbe yoluyla iktidara yükselişinin bir kaza sonucu şans eseri olduğunu iddia etmektedir (Chen,1996, ss. 97-99). Chen Chao bir noktada haklıdır. Cixi o dönemde bir darbe planlamış olsa bile kendi başına bunu gerçekleştirebilecek güçte değildir. Burada vurgulanması gereken ise Cixi ve Yixin ile Su Shun taraftarlarının karşılıklı olarak siyasi bir muhalefet içerisinde olmasının da etkisinin göz ardı edilmemesidir. Divanın, Cixi'nin yönetime geçmesine karşı çıkması ve Yixin'i de güçlü bir rakip olarak görmesi karşısında Cixi ve Yixin birlikte hareket etmişlerdir. Cixi'nin İmparator Xianfeng'in bıraktığı çok kontrollü yönetim sisteminde, Su Shun ve taraftarlarının ona yönelik tehdidini ortadan kaldırmanın ancak bir darbeyle olacağını düşünerek, Yixin ile iş birliği sonucunda bir darbe başlatmıştır (Bao, 1991, s. 102).

Xinyou Darbesi'nde, Cixi ile Yixin'in iş birliği imparator ve ailesinden olanın devamı için bir fırsat olarak görülmelidir. Yixin, çocuk yaştaki İmparator Tongzhi'nin amcasıydı. Güç açısından Qing sarayının baş danışmanlarından. Buna rağmen imparatorun kurduğu divandaki isimler yakın akrabası değilken, kardeşi Yixin'in adının divanda olmaması da dikkat çekicidir ve neden sorusunu akıllara getirir. Bunun nedenlerine bakarsak: İlki, Yun Baohui'nin "Eğer gelecekle ilgili işleri ona emanet edersem, çocuğa (küçük imparatora) zarar verebilir" (akt. Wang, 2002, s. 53) sözlerinden anlaşılacağı üzere Yixin'in veliaht olan Tongzhi'yı saf dışı bırakabileceği ihtimali olabilir. Yixin, İmparator Xianfeng'in aynı baba ve farklı anneden kardeşidir. İmparator, Yixin'in yeteneklerinin ve zekasının üstünlüğünün farkındadır (Wang,2012, s. 56). Diğer bir neden ise; Yixin annesinin ölümünün ardından İmparator Xianfeng ile, annesine imparatoriçe unvanı verilmesi hususundaki anlaşmazlık sonucunda genç imparatora kin duyabilme ihtimalinden kaynaklanmaktadır. Bu nedenlerle Yixin, sekiz bakanın

arasına dahil edilmemiştir. Yixin'in divana dahil edilmemesi ve Su Shun ile olan farklı görüşleri bu darbenin başrolünde olmasını teşvik edici nedenler olarak anlaşılabilir.

Dong Yuanchun (董元醇)'un etkisi

Xinyou Darbesi araştırıldığında, Dong Yuanchun'un (董元醇) adından da bahsedilmelidir. Tarih kitaplarında ve kaynaklarda kendisiyle ilgili detaylı bilgi bulunmasa da Dong Yuanchun'un Xinyou Darbesi'nin başlatılmasında etkili olduğu bilinmektedir. Doğum ve ölümü tarihi ilgili bir bilgi bulunmamaktadır. Henan doğumludur ve Han soyundandır. İmparator Xianfeng döneminde sarayın orta düzey memurlarındandır. Memuriyet sınavını başarıyla geçerek göreve başlamış, seçkin bir kişidir. Zhou Zupei'in öğrencilerinden biridir (Qing Shi Gao, Benji 21; Wang, 2016; ss.56-57).

İmparator Xianfeng'in ölümünün ardından Yixin'in destekçilerinden olan Zhou Zupei ile Su Shun arasında uzun süredir anlaşmazlık vardı. Zhou Zupei, Su Shun ve ekibinin iktidarı tek eline almasından endişe ettiği için öğrencilerinden Dong Yuanchun'u kullanarak duruma müdahale etmek istemiştir (Wang, 2016, s.57). Dong Yuanchun, veliaht imparatorun küçük yaşta olması nedeniyle İmparatoriçeleri geçici süreyle naibe olarak yönetimde sorumluluğu üstlenmeye davet etmiştir (Wang, 2016, s.57; Qing Shi Gao, Zhi 63, Liezhuan, 1,172,174, 177). 10 Eylül 1861 yılında Dong Yuanchun tarafından sunulan "İmparatoriçe'nin yönetimi ele alması ve seçilen diğer hanedan mensuplarından yönetimi desteklemesini talep eden dilekçesi (奏请皇太后权理朝政并另简亲王辅政折) Xinyou Darbesi'ni tetiklemiştir (Qing Shi Gao, Zhi 63, Liezhuan 1,172,174, 177)). Bu dilekçeye Wang Kaixi'nin makalesinde yer verilmiştir:

"Tüm Çin'de sorunların yaşandığı bu sonbaharda, tahta geçen imparatorumuz henüz kendi başına yönetemeyecek kadar genç yaşadadır. Bu nedenle, İmparatoriçenin geçici olarak yönetime geçmesini istemek zorundayız. Böylece diğerlerinin yönetim işlerine müdahalesine izin verilmez. Sadece bu şekilde insanların daha fazla saygı gösterdiği, memur ve askeri yetkililerin aldatmacalarının daha fazla işleyemediği bir ortam yaratılabilir. Her ne kadar bizim hanedanımızda bir imparatoriçenin perdelerin ardından yönetimi uygulaması olmasa da dönemin değişen şartlarını ve gerekliliklerini değerlendirerek bu değişikliği uygulamak zorundayız. Eskiden beri tüm bilge ve erdemli imparatorların, yakınlarına saygı göstermek ve erdemli kişilere değer vermek konusunu önemsemişlerdir. Böylece ne kişisel çıkarların ön plana çıkması ne de taraf tutma şüphesi oluşur. Bu yüzden şu anda divan olsa da hanedan mensupları arasından bir ya da iki kişiyi seçmeli ve onlar yönetimde ve imparatorun eğitiminde yardımcı olarak görevlendirilmelidir (Wang,2016, s.58; Wang, 2012, s.164; Qing Dai Dang'an Shiliao Cong Bian, Xinyou Zhengbian, cilt:1, ss.91,92)."

Dong Yuanchun'un bu dilekçesi elbette ki divan tarafından oldukça eleştirilmiş ve karşı çıkmıştır. Sonuç olarak, "sarayda sesler yükselmeye başladı ve sonunda küçük imparator Zai Zhun ağlamaya başlayarak giysilerini ıslattı" (akt. Wang, 2016, s. 58; Sui, 2013, s. 43; Xu, 2012, s. 99). Görüşmenin sonucunda ise İmparatoriçe Cixi ve Ci'an, Dong Yuanchun'u suçlu ilan eden emri imzaladılar. Bu durum sekiz bakan için bir zafer gibi görünse de aslında daha büyük sorunların tohumunu atmıştır.

Xinyou Darbesi

İmparator Xianfeng'in ölümünün ardından divanın yönetimi ele almasından rahatsız olan ve Su Shun'un çemberinden çıkmak isteyen İmparatoriçe Cixi ve Cian güç birliği yapmış ve kendilerine yardımcı olabilecek kişi olarak Yixin ile iletişime geçmenin yollarını aramışlardır. Bununla ilgili olarak Beijing'e gizli bir ulak gönderdikleri de iddia edilmektedir. Bu hususta üç isim bilinmektedir. Bu ulaklardan ilkinin saray hadımlarından An Dehai (安德海) olabileceği düşünülmektedir. *"İmparatoriçenin hadımlarından An Dehai adındaki yardımcısı onun en güvendiği kişidir. Günlük mektupları Yixin'e götürür, durmaksızın gider ve gelir, bu An Dehai'in yeteneğidir"* (Bland and Backhouse, 1939, s. 82, Xu: 2012, s. 85). İkinci isim saray muhafızlarından Heng Qi (恒起) (Xu, 2012, s.85) ve üçüncü isim İmparator Xianfeng'in küçük kardeşi Yixuan'dır (Xu, 2012, s.86). Bu iddialar incelendiğinde, Beijing ve Rehe arasındaki mesafe göz önüne alındığında An Dehai'in her gün mektup götürdüğü bilgisini kabul etmek zordur. Ayrıca tarih kayıtlarından böyle gizli bir ulak olduğuna dair bir bilgiye de ulaşılamamaktadır.

İmparatorun hastalığı döneminde Yixin, defalarca Rehe'ya gelmek istediğini bildirirse de Su Shun tarafından engellenmiştir. (Xu,2012; Sui,2013). Su Shun'un İmparator hayattayken Yixin'in gelmesini istememesinin nedeni; kardeşlerin bir araya gelmesinin onun elindeki güç için tehdit unsuru ihtimali olarak nitelendirilebilir. Xu Che'nın "Cixi Biyografisi (慈禧大传)" kitabında bu durum şöyle anlatılmaktadır:

"İmparatoriçelerin amacı; Yixin ile görüşerek Su Shun'un planlarını bozmaktır. Su Shun'un bir ferman içeriğinde yazdığı Yixin için 'Rehe'ya gelmesi gerekli değildir' cümlesi ve İmparatoriçelere de bunu mühürletmesi ile İmparatoriçeler Su Shun'un niyetini anladılar. Yixin ise bunu gördüğünde durumu anladı. İmparator hayattayken Su Shun İmparatorun adını kullanarak yönetimi elinde tutmuştur. Şimdi ise Yixin, İmparator Xianfeng hayatta olmadığı için Su Shun'e boyun eğmek zorunda değildi ve bu sebeple Rehe'ya giderek İmparatoriçelerle görüşmüştür" (Xu, 2012, s. 87).

Yixin, İmparatorun ölümünün ardından cenazesi için Rehe'ya gelmiştir. Yixin'in Cixi ve Cian ile iki saate yakın, "darbe" konusunun nasıl, ne zaman yapılacağını hususunda görüştüğü bilinmektedir. *"İmparatoriçe, Su Shun ve diğerlerinin keyfi davrandığından endişe duyuyordu. Bu nedenle Su Shun, Duanhua ve Zaiyuan'ı öldürme planları yapmaya başladılar. Hükümet sekreteri olan Cao Yuying'i çağırarak her türlü direktifi hazırlamak için gizlice konuştular ve bunları Beijing'e döndüklerinde açıklamak üzere sakladılar"* (Huang, Cilt 50; Xu, 2012, s.88). Bu emir taslağını Yixuan'ın hazırladığı iddiaları da mevcuttur. Çünkü Yixuan'ın eşi İmparatoriçe Cixi'nin kız kardeşiydi ve sarayın içerisinde serbestçe dolaşabilme ayrıcalığına sahipti. Böylece darbe planının hazırlanmasına yardımcı olmuştur (Bao, 1991, s.127;). Yixin, Rehe'da büyük kurulun olması nedeniyle darbeyi gerçekleştiremeyeceklerini ve en kısa zamanda Beijing'e dönmelerini istemiştir. Çünkü Beijing'e dönmek darbenin kilit noktasıdır. Bu plana Yixin'in kardeşi ve Cixi'nin kız kardeşinin eşi olan Yixuan (奕譞) da dahil olmuştur. Ayrıca o dönemin askeri komutanlarından Senggelinqin (僧格林沁) ve Shengbao (胜保) gibi güçlü kişiler de sadakatlerini beyan ettiler (Wang, 2009, s.55).

Çin'in ilk tarih arşivinde bulunan "İmparatoriçe Cixi'nin Xinyou Darbesi hakkında hazırladığı Su Shun ve diğerlerinin görevden alınmasına dair gizli ferman (慈禧太后亲手所拟关于辛酉政变的密谕) önce Cixi tarafından gizlice tasarlanan, daha sonra Yixuan tarafından düzeltilip yazıya dökülen ve İmparator Tongzhi adına yayımlanan metinlerdir.

"... Yabancı devletlerle yaşanan sıkıntılar sonunda her şey normale döndü. İmparator babam birçok kez bakanlarını çağırarak geri dönmek konusunda görüşmeler yaptı. Fakat Zaiyuan, Duanhua ve Su Shun kötü niyetle İmparatoru yanlış yönlendirdiler ve görüşlerine karşı çıktılar..."

İmparator babam hastalığından çok sıkıntı çekti ve sağlığı günden güne kötüye gitti... Biz yönetimimizin başlangıcında, bu kişilerin suçlarını değerlendirdik ancak onlar bizim için önemli görevlerde bulunmuş sadık hizmetkarlardı. Bu yüzden cezalarını hafiflettik ve gelecekteki sonuçları bekledik. Dong Yuanchun, geçici olarak İmparatoriçenin yönetime geçmesini, benim yönetime geçeceğim zamanı beklememizi önerdi. Ayrıca hanedan mensuplarımızdan birkaç kişiyi seçip onları yardımcı atamamızı ve benim eğitimimden sorumlu olarak görevlendirmemizi önerdi. Bizim dönemimizde geleneksel olarak imparator annesinin perdelerin ardından yönetimi olmamasına rağmen, ben İmparator olarak taşıdığım büyük sorumluluğu düşünerek ülkenin ve halkın refahını önemsiyorum. Zaiyuan ve diğerleri verilen emirleri uygulamakla yükümlüdür. Benim yaşımın genç olması nedeniyle İmparatoriçe devlet işlerini anlamıyor ve onu aldatıyorlar. Bu, Zaiyuan ve diğerlerinin İmparator'dan aldıkları büyük lütfü kötüye kullandıklarını gösteriyor. Bu yüzden görevlerinden ayrılacaklar. Gong Qing Wang (Yixin) başkanlığında olacak şekilde bu kişilerin suçlarına göre adaletli bir şekilde ayrı ayrı değerlendirecek ve yasalara uygun bir şekilde rapor edeceklerdir...” (Akt. Wang, 2012, s. 159; Qing Dai Dang'an Shiliao Cong Bian, Xinyou Zhengbian, cilt:1, ss.103-106).

2 Kasım 1861 günü, İmparatoriçe Cixi, Ci'an ve Yixin, Xinyou Darbesi'ni başlattı. Yixin, İmparatorun ölümünün ardından cenazenin götürülmesini beklemeden Beijing'e döndü. Ardından iki İmparatoriçe ve çocuk İmparator Tongzhi, Seng Gelin'in koruması eşliğinde Zai Yuan ve Duan Hua ile Beijing'e dönmüştür. Su Shun ve diğerleri ise cenaze alayına eşlik etmek üzere Rehe'da kalmıştır. Cixi'nin Beijing'e erken dönüşü (1 Kasım 1861) Yixin ile plan yapmak açısından ona zaman kazandırmıştır. Yixin hemen imparatorluk fermanını düzenlemiş ve İmparatoriçeler de fermanı mühürlemiştir. 8 Kasım 1861 tarihinde Qing yönetimi sekiz bakanın suçlarını duyurdu. Bakanların arasından Zaiyuan, Duan Hua ve Su Shun dört suçtan sorumlu bulunmuştur.

“1) İmparator Xianfeng, hasta yatağındaiken sadece İmparator Tongzhi'yı velayet ilan etmiştir. Divana yönetim işlerine dair bir emir vermemiştir. Bu emir Zaiyuan, Duan Hua ve Su Shun tarafından uydurulmuştur. 2) Tüm meseleler divan tarafından yönetilmiş, İmparatoriçelere mühür dışında hiçbir hak tanınmamıştır. 3) Divan üyeleri İmparatoriçenin buyruğuna karşı geldiler. Su Shun “Cixi'ye itaat edemem” dedi. İmparatoriçelere sunulan raporları “gereksiz” olarak nitelendirerek, imparatorun yanında sesler yükseldi, imparatoru görmezden geldiler. 4) Su Shun ve Zai Yuan başta olmak üzere divan, İmparatoriçelerin, Yixin ile yalnız “görüşemeyeceğini” ileri sürerek, İmparatoriçeler ve Yixin arasındaki ilişkiyi yabancılaştırmaya niyetlendi” (Qing Dai Dang An Shiliao Cong Bian, ss. 115-116; Wang, 2012, s.161).

Zaiyuan, Duan Hua ve Su Shun'e isnat edilen bu suçlamalardan en önemli olanı ilk sırada yer alan imparator adına uydurulmuş bir divan yönetimidir. Eğer bu suçlama doğruysa, İmparatoriçelerin ve Yixin'in yaptığının haklı olduğu ve yönetime Cixi'nin geçmesinin makul olduğu savunulabilir. Fakat eğer bu bir iftira ise darbenin içerisinde ciddi bir yönetim hırsı olduğu anlaşılmaktadır. Günümüzdeki çalışmalarda iki görüş de mevcuttur. Bu suçlamalara istinaden Zaiyuan ve Duan Hua hemen tutuklanarak, intihar ettirilmiştir. Su Shun ise Beijing'e varmadan önce yolda tutuklanarak getirilmiş ardından başı kesilerek idam edilmiş ve diğer vekiller de cezalandırılmıştır (Qing Shi Gao, Lie Zhuan 174).

Sonuç

İmparator Xianfeng'in ölümünün ardından yaklaşık üç ay sonra 2 Kasım 1861 tarihinde başlayan Xinyou Darbesi, Cixi ve Yixin için başarıyla sonuçlanmıştır. “Ölü bir imparator, yaşayan bir imparatoriçenin önünde duramaz” (Zhuang, 1988, s.256) cümlesi tam olarak

darbenin büyük etkisini ortaya koymuştur. Bu darbenin gerçekleştirilmesi İmparatoriçe Cixi'ye atfedilse de kabul edilmelidir ki o dönemde Cixi bunu tek başına gerçekleştirebilecek güce sahip olduğu bir dönemde değildi, fakat sonuçları lehine olmuştur. Sonucunda ise İmparatoriçe Cixi'nin kırk sekiz yıl sürecek olan perdelerin ardından yönetim dönemi başlamıştır. Cixi, oğlu İmparator Tongzhi'nin can güvenliğini sağlamış, dolayısıyla kendi mevcut konumunu korumuş, statü ve güç elde etmesinin yanı sıra yönetimdeki yerini de sağlamlaştırmış ve perdelerin ardından yönetimine (垂帘听政)⁵ başlamıştır. Yixin ise en üst makamda görevlendirilerek “Yizheng wang (议政王)” unvanı ile onurlandırılmış, kendisine siyasi ve askeri konularda büyük yetkiler tanınmıştır. Bunu yapmasındaki amaç, yönetime geçse de hala tecrübesizliği nedeniyle Yixin'in desteğine ihtiyacının olmasıdır. Cixi, Xinyou Darbesi'nin ardından İmparatoriçe Ci'an ile veliyaht vekili olarak yönetimde bulunmuş ve bu iktidar gücünü kullanmıştır. Fakat güce sahip olmak ile gücü kullanmak arasında fark vardır. Yönetime geçse de yeterli bilgi ve tecrübeye sahip olmaması sebebiyle ilk zamanlarda başta Yixin olmak üzere güvendiği hanedan soyundan kişilerin ve bakanların etkisinde kalmıştır.

Yixin ve Cixi'nin birlikte ve planlı ilerlemesi darbeyi başarılı kılmıştır. Cixi, Yixin'in desteği olmadan yönetimde yer edinemezdi. Yixin ise Cixi'nin mevcut konumunun farkındaydı. Bu sebeple ikisi iş birliği konusunda anlaşmışlardır. Ayrıca askeri gücün kontrolünde Yixin'in olması ve toplumun da Yixin konusunda destekleyici tavrı darbenin başarısında etkili olmuştur. Buna ek olarak doğrudan olmasa da darbenin derinlerinde yabancı güçlerin desteği de mevcuttur.

Xinyou Darbesi'yle, İmparatoriçe Cixi yönetiminde yeni bir dönem başlamıştır. İmparatoriçe otoriteyi istediği gibi ele geçirse de aslında önlere Xianfeng döneminden kalan bir yığın karmaşa bulunmaktadır. Fakat sonrasında iç isyanların bastırılması sağlanmış, Çin'in erken dönem modernleşme hareketleri başlamış ve sonraki otuz yıl boyunca ülke içinde yabancı devletlerle sulh sağlanmıştır.

Extended Abstract

The Beginning of a New Era in the Late Qing Dynasty: The Xinyou Coup (1861)

Mukaddes KOC

The Xinyou Coup began as a power struggle that following the death of the reigning Emperor Xianfeng and concluded with a change of power and had significant effects on the modernization movements in Chinese history. The purpose of this study is to examine the causes and consequences of the Xinyou Coup (辛酉政变), which occurred in 1861 during the last period of the Qing Dynasty and is considered one of the important palace coups influencing China's historical process.

In this context, the emphasis is on the role of Empress Cixi, who played a leading role in the Xinyou coup. Information about her entrance to the palace and rise is provided

⁵ Sarayın kaidelerine göre; imparatoriçe ve cariyeler İmparator dışındaki erkeklere yüzünü gösteremezdi. (Zhu, 1998:55). Görüşmelerde, oturdukları alan sarı bir perde ile ayrılarak imparatoriçenin yüzünün görünmemesi sağlanır ve buna “perdelerin ardından yönetim (chui lian ting zheng 垂帘听政)” adı verilir.

to highlight the significance of her role in the coup. In Chinese history, Empress Dowager Cixi quickly gained a high position in the harem and became influential in governance due to her role as the mother of the only male child of Emperor Xianfeng.

In the second part of the study, the reasons leading to the Xinyou Uprising have been examined under separate headings. Emperor Xianfeng retreated to Rehe due to internal rebellions and external invasions by foreign powers; The multi-regent system in governance began with the regency council, which was formed to support the administration until the underage heir could effectively ascend to the throne before the emperor's death; The attitude and influence of foreign states; The influences of Yixin, Dong Yuanchun, and Empress Cixi are the main reasons for the coup. In the third chapter, details of the Xinyou coup, which took place on November 2, 1861.

In conclusion, following the death of the emperor Xianfeng, Cixi and Yixin rebelled against the multi-regent system established until the heir came of age and carried out the Xinyou Coup. The Xinyou coup, which was the result of a power struggle, ended successfully for Empress Cixi and Yixin. As a result of this coup, Cixi took over the administration behind the curtains that would last for forty-eight years, while Yixin was appointed to the highest office. After the Xinyou coup, which can be considered a starting point for many changes in Chinese history, internal rebellions were suppressed, and early modernization movements in China began.

Kaynaklar

- Bao, C. (宝成关). (1991). Xinyou Zhengbian Qiyin Bian (辛酉政变起因辨). *Shehui Kexue Jikan (社会科学辑刊)*. 4, 101-106.
- Bland, J.O.P, Backhouse E. (1939). *China Under The Empress Dowager*, Henry Vetch, Peking.
- Chang, J. (2013). *Empress Dowager Cixi- The Concubined Who Launched Modern China*. Alfred A. Knoff Publishing, New York.
- Chen, C. (陈潮). (1996). Cixi Cedong Xinyou Zhengbian Zhiyi (慈禧策动辛酉政变质疑). *Fudan Xuebao(复旦学报)*. 6, 97-99.
- Huang, H.(黄鸿寿). (1914). *Qing Shi Jishi Ben Mo (清史纪事本末)*, <https://ctext.org/wiki.pl?if=gb&chapter=119407&remap=gb#p2>
- Jin, M. (金满楼). (2015). *Nü Ren Dang Guo: Cixi Taihou yu Wan Qing Wu Shi Nian (女人当国, 慈禧太后与晚清五十年)*. Zhongguo Gongren Chubanshe. Beijing.
- Koç, M. (2023). İmparatoriçe Cixi'nin Çin Modernleşmesindeki Rolü. *RumeliDe Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*. Ö13, 1167-1180. DOI: 10.29000/rumelide.1379322
- Kuhn, P.A. (2008). Taiping Rebellion, Fairbank, J.K. (ed.) *The Cambridge History of China, Vol. 10 Part I.: The Ch'ing Empire to 1800-1911*, Cambridge University Press, New York. 264-316.
- Li Guorong (李国荣). Qing Gong Dangan Jiemi (清宫档案揭秘) http://www.quanxue.cn/ls_qing2/DangAn/DangAn40.html(Son Okunma: 20.02.2023, 10:00).

- Liu, K. (刘可梅). (1990). Lun Xin You Zhengbian He Nala Shi Zhangquan(论辛酉政变和那拉氏掌权). *Yuncheng Gao Zhuan Xuebao (运城高专学报)*.1, 15-19.
- Liu, Q. (刘奇). (2008). *Cixi Shenshi (慈禧身世)*. Zhongguo Shehui Chubanshe. Beijing.
- Qing Dai Dang An Shiliao Cong Bian (清代档案史料丛编), cilt 1.
- Sui, L. (随丽娟). (2013). *Shuo Cixi (说慈禧)*, Zhonghua Shuju, Beijing.
- [Tian G. \(天嘏\), Man Qing Wai Shi \(满清外史\)](https://ctext.org/wiki.pl?if=gb&res=81177&remap=gb). <https://ctext.org/wiki.pl?if=gb&res=81177&remap=gb> (Son okunma: 09.02.2023, 16.02).
- Wang, J. (王杰民). (1994). Shi Lun Xinyou Zhengbian(试论辛酉政变). *Song Liao Xue Kan(松辽学刊)*. 64(1). 80-86.
- Wang, K. (王开玺). (2012). Xinyou Zhengbian Qian Hou Liang Dao Yuzhi Kaolun (辛酉政变前后两道谕旨考论). *Du Shi Li Ji (读史札记)*.4, 156-165.
- Wang, K. (王开玺). (2014). *Cixi Chuilian: Qi Xiang Zhengbian Shimo (慈禧垂帘: 祺祥政变始末)*. Renmin Dongfang Chubashe, Beijing.
- Wang, K. (王开玺). (2016). Dong Yuan Chun Shulun (董元醇述论). *Anhui Shixue (安徽史学)*. 1, 56-62.
- Wang, K. (王开玺). (2002). Xinyou Zhengbian yu Zhengtong Huanquan Sixiang- Cixi Zhengbian Chengong Yuanyin Zai Tantaoyuan (辛酉政变与正统皇权思想——慈禧政变成功原因再探讨). *Qing Shi Yanjiu(清史研究)*. 4, 49-56.
- Wang, L. (王莲英). (2007). Jin ershi nian Xinyou Zhengbian Yanjiu Zongshu (近二十年辛酉政变研究综述), *Journal of Yanshan University (Philosophy and Social Science Edition)*,8(3), 72-75. DOI:10.15883/j.13-1277/c.2007.03.014
- Wang, Y. (王雅馨). (2009). Xinyou Zhengbian Shuping (辛酉政变述评). *Journal of Educational Institute of Jilin Province*. 6(25), 55-56.
- Wu, Q. (吴庆坻). *Jiao Lang Cuo Lu (蕉廊脞录)*. vol:1 <https://ctext.org/wiki.pl?if=gb&chapter=316150&remap=gb> (Son okunma, 10.10.2023)
- Xiang, S. (向斯). (2013). *Lao Foye jixiang: Cixi Xian wei Renzhi de Gushi (老佛爷吉祥: 慈禧鲜为人知的故事)*. Gugong Chubanshe. Beijing.
- Xiang, S. (向斯). (2006). *Nü Ren Cixi(女人慈禧)*. Hua Yi Chuban She (华艺出版社). Beijing.
- Xu, C. (徐彻). (2012). *Cixi Dazhuan (慈禧大传)*. Guoji Wenhua Chubanshe (国际文化出版社). Beijing.
- Xu, K. (徐珂). Qing Bai Lei Chao (清稗类钞).<https://ctext.org/wiki.pl?if=gb&res=502424&remap=gb> (Son okunma: 08.09.2023)
- Yehenala, G. (叶赫·那拉·根正). (2015). *Wo Suo Zhidao de Cixi Taihou (我所知道的慈禧太后)*, Jincheng Chubanshe. Beijing.

- Zhao, E. (赵尔巽), Qing Shi Gao (清史稿) (son okunma: 08.09.2023)
<https://ctext.org/wiki.pl?if=gb&res=98755&remap=gb>
<http://www.guoxue.com/shibu/24shi/qingshigao/qsgml.html>
- Zhu, X. (朱贤枚). (1985), Cixi Cehua "Xinyou Zhengbian" Qianhou (慈禧策划“辛酉政变”前后).
Shangrao Shi Zhuan Xuebao(上饶师专学报). 4, 23-31.
- Zhu, Z. (朱子彦). (1998), “Chui Lian Ting Zheng Zhidu Shulun (垂帘听政制度述论)”, *Gudai Zhengzhi Zhidu Yanjiu*.2, s.55-61.
- Zhuang, L.(庄练). (1988). *Zhongguo Jindai Shishang de Guanjian Renwu (中国近代史上的关键人物)*. Cilt 1.Zhonghua Shuju(中华书局). Beijing.

Yazar beyanları/Statements of the authors

Etik <ul style="list-style-type: none">✓ “Geç Qing Hanedanında Yeni Bir Dönemin Başlangıcı: Xinyou Darbesi (1861)” başlıklı çalışmanın yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş olup, toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamış ve bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir.✓ Bu çalışma için etik kurul onayı gerekli değildir.	Ethic <ul style="list-style-type: none">✓ Scientific, ethical and citation rules were followed during the writing process of the study titled “<i>The Beginning of a New Era in the Late Qing Dynasty: The Xinyou Coup (1861)</i>”, no falsification was made on the collected data and this study was not sent to any other academic publication medium for evaluation.✓ <i>Ethics committee approval is not required for this study.</i>
Yazar Katkıları <ul style="list-style-type: none">✓ Yazar bu çalışma için tek sorumluluğu kabul eder.	Contribution of Authors <ul style="list-style-type: none">✓ The author confirms sole responsibility for this study.
Çatışma Beyanı <ul style="list-style-type: none">✓ Makalemiz ile ilgili herhangi bir kurum, kuruluş, kişi ile mali çıkar çatışması yoktur.	Conflict Statement <ul style="list-style-type: none">✓ There is no financial conflict of interest with any institution, organization, person related to our study.

İdeal Öğretmen ve Öğrenci Özellikleri: Öğretmen ve Öğrenci Görüşleri *

Ideal Teacher and the Ideal Student Characteristics: Teachers' and Students' Opinions

Tuğba İCME¹ & Uğur BÜYÜK²

Makale Bilgisi/Article Information

Geliş/ Received: 11.05.2023
Kabul/ Accepted: 13.10.2023
Yayın/ Published: 31.12.2023

Araştırma makalesi/Research article

DOI: 10.47155/mamusbbd.1294622

Kaynakça Bilgisi/ Citation Information

İcme, T., & Büyük, U. (2023). İdeal öğretmen ve öğrenci özellikleri: Öğretmen ve öğrenci görüşleri. *Maarif Mektepleri Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 6(2), 16-33.
<https://doi.org/10.47155/mamusbbd.1128069>

İcme, T., & Büyük, U. (2023). Ideal teacher and the ideal student characteristics: Teachers' and students' opinions. *Maarif Mektepleri International Journal of Social and Humanistic Sciences*, 6(2), 16-33.
<https://doi.org/10.47155/mamusbbd.1128069>

Öz

Bu çalışma, fen bilimleri öğretmenleri ile ortaokul öğrencileri arasındaki ideallik algılarını tespit etmeyi hedeflemektedir. Bu amaç doğrultusunda, ortaokul kademesinde eğitim gören öğrencilerin ideal öğretmen özellikleri ve fen bilimleri öğretmenlerinin ideal öğrenci özellikleri hakkındaki görüşleri incelenmiştir. Çalışma nitel araştırma yöntemi desenlerinden, olgu bilim deseni ile yürütülmüştür. Çalışmanın katılımcıları, 5.,6.,7. ve 8. sınıftan 10 öğrenci ve bu öğrencilerin öğretmeni olan 6 fen bilimleri öğretmeninden oluşan 16 kişilik bir gruptur. Veriler, katılımcılarla yapılan yarı yapılandırılmış görüşmeler yoluyla toplanmış ve içerik analizi yöntemi ile çözümlenmiştir. Veriler, ideal öğrenci ve ideal öğretmen olmak üzere iki tema altında toplanmış ve bulgular elde edilmiştir. İdeal öğrenci temasında akademik özellikler, iletişim becerileri ve kişisel özellikler olmak üzere üç kategori oluşturulmuştur. Bu kategorilerde fen bilimleri öğretmenleri, sorumluluklarını bilen, araştıran, sorgulayan, kitap okuyan, çevreye duyarlı, doğayı ve hayvanları seven, toplumsal dinamikler ile uyum içerisinde öğrencileri ideal olarak tanımlamışlardır. İdeal öğretmen teması demokratik davranışları, iletişim yönetimi, kişilik özellikleri ve mesleki becerileri şeklinde belirlenen dört kategoride açıklanmıştır. Öğrenciler, öğretmeni yalnızca öğretici olarak değil bir birey olarak karakterini ve bu karakterini sınıf ortamına nasıl yansıttığına ilişkin durumları değerlendirmişlerdir. Öğrenciler disiplinli, anlayışlı, öğrencilerine değer veren, iyi ders anlatan, eşit ve adil bir tutuma sahip öğretmenleri ideal olarak tanımlamışlardır.

Anahtar Kelimeler: Nitel Araştırma, İdeal Öğretmen, İdeal Öğrenci, Öğretmen Görüşleri, Öğrenci Görüşleri

* Bu çalışma, birinci yazar tarafından hazırlanan yüksek lisans tezinin bir bölümünden elde edilmiştir.

¹ Erciyes Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Fen Bilimleri Eğitimi Bilim Dalı

 tugbaicme@gmail.com

 0000-0003-0296-296X

² Erciyes Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi Bölümü, Prof. Dr.

 buyuk@erciyes.edu.tr

 0000-0002-6830-8349

Abstract

This study aims to decipher the perceptions of ideality between science teachers and secondary school students. In line with this purpose, the ideal teacher characteristics of students studying at the secondary school level and the opinions of science teachers about ideal student characteristics were examined. The study was conducted with the phenomenology design, one of the qualitative research designs. The participants of the study are a group of 16 people consisting of 10 students from the 5th, 6th, 7th and 8th grades and 6 science teachers who are the teachers of these students. The data were collected through semi-structured interviews and analyzed using content analysis. The data were collected under two themes: ideal student and ideal teacher, the findings were obtained. Three categories were identified under the ideal student theme: academic characteristics, communication skills and personal characteristics. Science teachers described ideal students as those who are responsible, inquisitive, well-read, environmentally conscious, and socially engaged. The ideal teacher theme was explained using four categories: democratic behavior, communication management, personality traits and professional skills. The students evaluated teachers not only based on their teaching abilities, but also on their personal qualities and how they demonstrated these qualities in the classroom. Students have described teachers who are disciplined, understanding, value their students, deliver lessons effectively, and maintain an equal and fair attitude as ideal.

Keywords: *Qualitative Research, Ideal Teacher, Ideal Student, Teacher Opinions, Student Opinions*

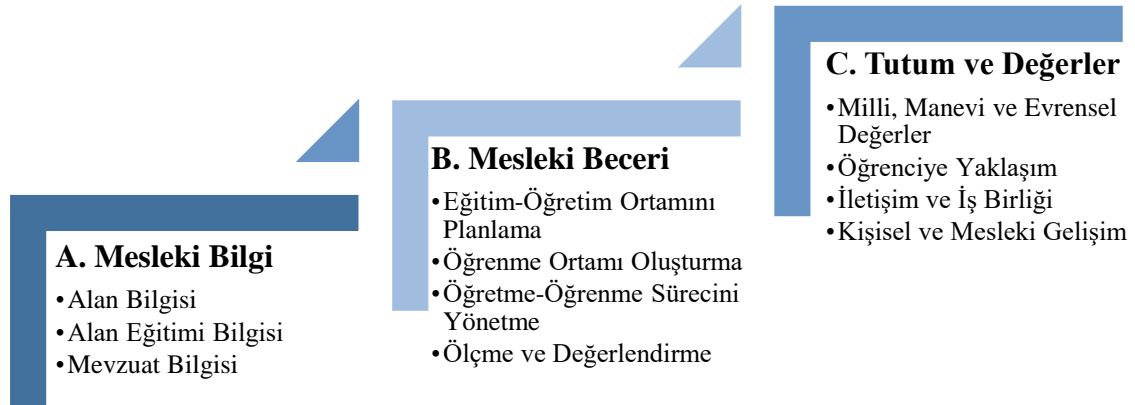
Giriş

İstenilen yönde davranış geliştirme olarak kabul gören eğitim tanımında, öğretmen davranışları önemli bir unsurdur. Öğrencilerin davranışlarında görülen değişikliklerde, öğretmenlerin bilgi ve becerilerinin yanı sıra tutumları, davranışları ve düzenli alışkanlıkları da şekillendirici bir rol oynar. Öğretmen, öğrencinin somut ihtiyaçlarına sözleri ve eylemleriyle karşılık vererek, öğrencinin kimlik kazanmasına yardımcı olur (Aydın, 2009). Eğitim örgütünün başarısı, öğretmenlerin niteliklerine bağlıdır. İyi öğrencilere sahip olmak için iyi öğretmenlere ihtiyaç duyulduğu gerçeği yadsınamaz bir şekilde ortadadır (Seferoğlu, 2004). Ancak, Türkiye'de öğretmenlik mesleği, gün geçtikçe itibar kaybetmektedir. Mesleki itibar araştırmasının 2015 verilerinde en itibarlı 4. meslek olan öğretmenlik, 2020 verilerinde 14. sıraya gerilemiştir (Sunar, 2020). Benzer sonuçlar, Varkey Vakfı'nın *Küresel Öğretmen Statü Endeksi* puanlarında da görülmektedir. Vakfın 2013 verilerinde 68,0 puan alan Türkiye, 2018 verilerinde 59,1 puana gerilemiştir (Varkey GEMS Foundation, 2018). Bu negatif değişim, mevcut eğitimcilere yönelik bir eleştiri getirmenin yanı sıra, idealize edilen öğretmen özelliklerinin nasıl olması gerektiği sorusunu da akıllara getirmektedir.

Antik Yunan'dan günümüze kadar çok sayıda düşünür ve bilim adamı, ideal bir öğretmenin sahip olması gereken nitelikleri belirlemeye çalışmıştır (Üstüner vd., 2021). Sokrates, öğretmeni bireyin ruhundaki doğruların doğmasına yardımcı olan bir ebe olarak tanımlamıştır. Platon ise öğretmenliği tanrı sanatı olarak nitelendirmiş ve öğretmenlerin birer sanatçı olduğunu ifade etmiştir. Aristo, bilgi ve erdemin kaynağı olan öğretmeni bir rol model olarak tanımlamıştır. Freire ise öğretmenleri öğrencilerini özne konumuna getirerek nesne olmaktan kurtaran ve otoritenin özgürleşmesini sağlayan kurtarıcılar olarak görmüştür (Arnon ve Reichel, 2007). Öğretmen yeterliliklerinin kavramsallaştırmasında önemli bir dönüm noktası, Shulman'ın çalışmalarıdır (Öner, 2015). Shulman (1987), pedagojik alan bilgisi kavramını literatüre kazandırmış ve bu kavram ile birlikte, alan disiplinleri yanında öğretme bileşenini de tanımlamıştır. Öğretmenin profesyonel bilgisi, Shulman'a göre, alan bilgisi, genel pedagojik bilgi, müfredat bilgisi, öğrenciler ve özellikleri ile ilgili bilgi, pedagojik alan bilgisi, eğitsel ortamların bilgisi ve eğitsel olarak ulaşılmak istenen sonuçlara ilişkin bilgi olmak üzere yedi temel düzeyden oluşur. Öğretmen, sadece alanına hâkim olmakla kalmayıp, aynı zamanda o alanın öğrenilmesindeki zorlukları ve kolaylıkları da bilerek, en kullanışlı

şekilde açıklayabilme becerisine sahip olmalıdır. Öğretmenlerin yeterlilikleri ve yetkinlikleri hakkında birçok alan yazın verisi mevcuttur ve bu veriler, öğretmenin alan bilgisine ek olarak genel pedagojik bilgi, müfredat bilgisi, öğrenciler ve özellikleri ile ilgili bilgi, pedagojik alan bilgisi, eğitsel ortamların bilgisi ve eğitsel olarak ulaşılmak istenen sonuçlara ilişkin bilgiye sahip olması gerektiğini vurgulamaktadır (Ball vd., 2008; Woolfolk, 1998).

Birçok araştırmacı tarafından öğretici nitelikleri belirlenmiş olsa da farklı kültürlerde öğretmenden beklenenler değişmektedir. Oruç (2008), Türk ve Avrupalı öğrencilerin iyi öğretmen tanımlarını karşılaştırdığı çalışmasında öğretmenlerin alan bilgisi, Türk öğrenciler için en önemli özellik olurken Avrupalı öğrenciler için beşinci sırada yer almıştır. Eğitim, her toplumda bulunan kültürel bilgi, deneyim ve değerler doğrultusunda şekillenmektedir (Özkan, 2011). Bu durum, ulusal bir kimlik kazandırma hedefiyle, toplumların ihtiyaç duyduğu bireyleri yetiştirmek için eğitim çalışmalarına yön vermektedir. Türkiye'de, 1848 yılında kurulan *Öğretmen Okulları (Darülmuaallimin-i Rüştî)* ile birlikte, öğretmenlerin rolü, o dönemin gereksinimlerine uygun olarak şekillenmiştir. 2017 yılında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yapılan son güncelleme ile öğretmenlik mesleği genel yeterlilikleri üç ana başlık altında toplanmıştır. Şekil 1'de gösterilen mesleki bilgi, mesleki beceri ve tutum/değerler başlıkları altındaki yeterlilikler, öğretmenlerin işlevlerini yerine getirmeleri için gereklidir.

Şekil 1. Öğretmen yeterlilikleri (MEB, 2017)

Şekil 1'de yer alan bilgiler, öğretmenlerin sadece bir alanda bilgi sahibi olmalarıyla sınırlı kalmayıp, aynı zamanda planlama, yansıtma becerileri ve milli değerlerle de ilişkilendirilmesini gerektirdiğini göstermektedir. Ancak, öğrenme ortamının başarısı sadece öğretmenlerin etkisiyle sağlanamaz. Pinkerton (1994) tarafından belirtildiği gibi, öğrenme eyleminin niteliği, öğretmenlerin yanı sıra öğrencilerin özelliklerine de bağlıdır. Dönmez (2004) öğrencilerin okulun ve eğitim sisteminin varlık nedeni olduğunu belirtmektedir. Öğrencilerin öğrenme durumları, ilgi alanları, yetenekleri ve hatta beklentileri eğitim sürecinin belirleyicisi konumundadır. Bu sebeple öğrencilerin eğitim sürecinde sahip olmaları gereken nitelikler ve davranışlar ortaya konulmalıdır.

Eğitim çalışmalarını inceleyen araştırmacılar, öğrenen rolünü çeşitli teorileri temel alarak tanımlamışlardır. Dewey (2004), *Demokrasi ve Eğitim* kitabında öğreneni, öğrenme sürecine aktif olarak katılan, düşünen, eleştiren ve özelleştiren bireyler olarak belirtmiştir. Piaget (2004), öğrenenleri kendini keşfetmeye açık, kendi fikirlerini oluşturabilen, deneyerek ve keşfederek öğrenen bireyler olarak tanımlamıştır. Bloom, öğrenenlerin yüksek düzeyde düşünme becerilerine sahip olmasının yanı sıra eleştirel düşünme, yaratıcılık ve problem çözme becerilerini geliştirmeleri gerektiğini savunmuştur (Anderson vd., 2021). Bruner

(1960), öğrenenlerin öğrenme sürecinde kendilerine uygun öğrenme stratejileri geliştirmeleri ve öğrenmeyi anlamlı bir bütün olarak kavramaları gerektiğini öne sürmüştür. Gardner (2004), çoklu zekâ teorisine göre öğrenenleri yalnızca dilbilimsel ve mantıksal-matematiksel zekâ türlerinde değil, aynı zamanda diğer zekâ türlerinde de yüksek bir potansiyele sahip olan bireyler olarak belirtmiştir. Vygotsky (2022) ise öğrenenleri sosyal etkileşimlerden faydalanarak öğrenme sürecinde aktif bir şekilde yer alan bireyler olarak tanımlamıştır. Bu teoriler, öğrenenlerin farklı özelliklerini ve öğrenme süreçlerini ele alarak eğitim çalışmalarına farklı bir bakış açısı sunmaktadır.

Öğrencilerden beklentiler zaman içinde önemli değişimler göstermiştir. İdeal öğrenciye ilişkin tanımlamalar farklı kültür, farklı toplumsal normlar ve farklı öğrenme ortamlarına göre değişkenlik göstermektedir. Torrance (1971), ideal öğrenci tipinin tanımında batılı ve doğulu ülkelerin öğretmenlerinin birbirinden farklılaştığını ifade etmektedir. Harkness ve diğerleri (2007) *Beş Batı Kültüründe Öğretmenlerin İdeal Öğrenci Etnoteorileri* adlı çalışmalarında Polonya, İtalya, Hollanda, ABD ve İspanya'daki öğretmenlerin ideal öğrenci profilini karşılaştırmışlardır. İspanya ve Hollanda'da ilk sırada sosyal becerilerin yer almasına karşın, ABD'de motive ve mutlu, İtalya'da hareketli (canlı) ve yaratıcı, Polonya'da dengeli ve meraklı gibi özellikler yer almaktadır. Bu durum farklı kültürlerin öğrenen özelliklerini etkileyerek ideal öğrenci kavramını değiştirdiğini gösterir niteliktedir. Ayrıca toplumsal beklentiler de öğrencilerden beklenenleri etkilemektedir. Geçmişte, öğrencilerin sadece bilgiyi ezberlemeleri ve sınavlarda iyi performans göstermeleri beklenirken, günümüzde eleştirel düşünme, akıl yürütme, iletişim ve işbirliği becerileri gibi özellikleri de kazanmaları beklenmektedir. Bu beklentiler, eğitim sistemleri, okulların programları ve öğretim yöntemleri üzerinde de etkilidir. Türkiye'de güncel öğretim programında, öğrenci merkezli öğrenme ortamlarında derslerin yürütülmesi planlanmaktadır. Türk eğitim politikasında, idealize edilen öğrencinin problem çözme, ürün geliştirme ve inovatif düşünce yapısına sahip, evrensel ve milli değerleri benimseyen, sosyobilimsel konular hakkında muhakeme ve iletişim yeteneğine sahip, günlük yaşam sorunlarına ilişkin sorumluluk sahibi ve çeşitli yaşam becerilerine sahip bireyler olması beklenmektedir (MEB, 2018). Öğrencilerden yalnızca bireysel başarılarına odaklanmaları değil, aynı zamanda sosyal adalet, çevre bilinci ve kültürel farkındalık gibi konulara da önem vermeleri istenmektedir.

İdeal öğrenci davranışlarını 14 madde ile özetleyerek resmi sitesinde yayınlayan bir imamhatip ortaokulunda çevre faktöründen etkilenmeyerek kendi prensipleri ile hareket eden, saygılı, doğru arkadaş seçebilen, düzenli çalışan, kılık kıyafeti düzgün gibi özelliklere yer verilmiştir (MEB Kırıkhan BBİHO, 2018). Söyleyici (2002) lise branş öğretmenleri ile yürüttüğü çalışmada kendine güvenen, enerjik ve sağlıklı öğrencilerin ideal olarak tanımlandığını belirlemiştir. Bu noktada farklı öğrenme seviyeleri ve ortamlarında ideal öğrenci tanımının değiştiği ifade edilebilir. Burada temel olan eğitim politikasının amaçlarının ideal öğrenciye yüklediği anlama uyumlu olmasıdır (Avcı ve Durmuşçelebi, 2014). İdeal bir öğrencinin sahip olması gereken temel niteliklerin farkında olmak ve bu yönde çaba göstermek, eğitim süreçlerinin iyileştirilmesi ve geliştirilmesi için fayda sağlayacaktır.

Araştırmalar gerek öğrencilerin, gerekse öğretmenlerin, olumlu bir öğretmen-öğrenci ilişkisinin etkili öğretimin en önde gelen koşulu olduğunu ortaya koymaktadır (İpek ve Terzi, 2010). Etkili bir iletişimin temel etkenlerinden birisi bireylerin birbirinden beklentilerinin bilinmesidir. Buna dayanarak şekillendirilen bu çalışmada, öğretmenlerin öğrencilerinden beklentilerini ideal öğrenci kavramıyla, öğrencilerden de öğretmenlerden beklentilerini ideal öğretmen kavramıyla açıklamaları istenmiştir. Alanyazın taraması sonucu, ideal öğretmenin özelliklerine ilişkin öğrenci (Gültekin, 2015; Karcı, 2016), öğretmen adayları (Başaran &

Baysal, 2016; Çalışkan vd., 2013) ve öğretmenlerin (Şahin, 2011; Üstüner vd., 2021) görüşlerinin alındığı bir dizi çalışma mevcuttur. İdeal öğretmene ilişkin çalışmalara nazaran daha az sayıda da olsa ideal öğrenci tipini ortaya koymak için öğretmenlerin görüşlerine başvuran çalışmalara da ulaşılmıştır (Akgül, 2015; Avcı ve Durmuşçelebi, 2014; Söyleyici, 2002). Mevcut çalışmada onlardan farklı olarak fen bilimleri öğretmenlerinin ideal öğrenci özelliklerine ilişkin görüşlerinin yanında, bu öğretmenlerin öğrencilerinin de ideal öğretmenin özelliklerine ilişkin görüşleri incelenmiştir. Bu çalışmada aynı kurumdaki öğrenci ve öğretmenlerin birbirine yönelik ideallik tanımları belirlenerek Türkiye'deki öğrenme ortamının profili ortaya konulmaya çalışılmıştır. Yapılan diğer araştırmalardan farklı olarak tek bir öğrenme alanındaki öğretmenlerin değerlendirmelerine başvurulmuştur. Nitekim yapılacak farklı çalışmalarda her bir öğrenme alanı için öğrenci ve öğretmenlerden beklenenlerin belirlenmesi ile öğrencilerin yeteneklerine uygun öğrenme ortamları oluşturulabilir. Zira müzik öğretmeni ile matematik öğretmeninden beklentilerin farklı olması aynı şekilde bu alanlarda öğrenenden istenilenleri de değiştirecektir. Öğretmenlerin çalışma deneyimleri ve öğrenci davranışları hakkında bilgi sahibi olmak eğitim politikalarının gelişmesine katkı sağlayacaktır. Araştırmada ortaya çıkan özelliklerin öğretmenlerin hizmet öncesi ve hizmet içi eğitimlerinde kullanılarak eğitim süreçlerine farklı bakış açıları sunması beklenmektedir. Bu bağlamda araştırmanın amacı fen bilimleri öğretmenlerinin ve ortaokul öğrencilerinin birbirlerine yönelik ideallik algılarını belirlemektir.

Yöntem

Araştırmanın Deseni

Bu çalışma, olgubilim deseninin etkisiyle şekillenmiş bir nitel araştırmadır. Gadamer (2004) bu deseni bir söylemi yorumlamak şeklinde tanımlamıştır. Bu çalışmada katılımcıların ideal öğretmen ve ideal öğrenciye yönelik söylemlerinin derinlemesine incelemesiyle ortaya konan bütüncül yorum, araştırmaya yön vermiştir. Olgubilim çalışmalarının temel amacı, bir olguyla ilgili kişisel deneyimleri, daha genel bir düzeye taşımaktır (Creswell, 2007). Mevcut araştırmada katılımcıların ideallik tanımları, karşılaştıkları öğretmen ve öğrenci grupları ile yaşadıkları deneyimleri kapsamaktadır.

Çalışma Grubu

Çalışmada katılımcılar 2019-2020 eğitim-öğretim yılında öğrenim gören 10 öğrenci ve bu öğrencilerin fen bilimleri öğretmenleri olan altı öğretmenden oluşmaktadır. Katılımcıların belirlenmesinde amaçlı örnekleme türlerinden maksimum çeşit örnekleme kullanılmıştır. Maksimum çeşitlilik ile belirlenen bireylerin geniş bir yelpazeden seçilmesi katılımcıların birbirlerine göre durumlarının incelenmesini sağlar (Büyüköztürk vd., 2016). Bu çalışmada katılımcıların birbirlerine göre ideallik algılarının belirlenmesi amaçlandığı için maksimum çeşitlilik örnekleme temel alınmıştır. Olgubilim araştırmalarında veri kaynakları araştırılan olguyu deneyimleyen ve bunu yansıtabilen bireylerdir (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Buna dayanarak araştırmada öğrenme ortamının temel iki unsuru olan öğrenci ve öğretmenler seçilmiştir. Araştırmada belirlenen çalışma grubunu oluşturan temel farklılık sınıf ve kıdem farklılığıdır. Zira farklı yaş gruplarının öğretmenlerden beklentileri farklılaşmaktadır. Benzer şekilde öğretmenlerin mesleki kıdemleri değiştiğinde idealize ettiği öğrenci tipi de değişmektedir (Söyleyici, 2002). Bu nedenle öğrenciler ortaokul seviyesinde her sınıfı temsil edecek şekilde, öğretmenler ise 8-40 yıllık kıdem farklılıklarıyla çeşitlendirilmiştir. Farklı

cinsiyet, sınıf/kıdem ve yaş gruplarına sahip katılımcılara ilişkin bilgiler Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Katılımcılara ilişkin bilgiler

Katılımcı Grubu	Kişiler	Cinsiyet	Doğum Tarihi	Sınıf / Kıdem
Öğrenci	S1	Kadın	2010	5. Sınıf
	S2	Erkek	2009	6. Sınıf
	S3	Erkek	2009	6. Sınıf
	S4	Kadın	2009	6. Sınıf
	S5	Erkek	2009	7. Sınıf
	S6	Kadın	2008	7. Sınıf
	S7	Erkek	2008	7. Sınıf
	S8	Kadın	2007	8. Sınıf
	S9	Kadın	2007	8. Sınıf
	S10	Erkek	2007	8. Sınıf
Öğretmen	T1	Kadın	1990	8 Yıl
	T2	Kadın	1988	11 Yıl
	T3	Kadın	1986	9 Yıl
	T4	Kadın	1983	18 Yıl
	T5	Erkek	1967	25 Yıl
	T6	Erkek	1958	40 Yıl

Veri Toplama Aracı ve Süreci

Araştırmanın verileri, yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılarak toplanmıştır. Önceden belirlenen bir dizi prosedürü temel alan yarı yapılandırılmış görüşme tekniği, sistematik ve karşılaştırılabilir bilgiye ulaşmada önemli bir araçtır (Yıldırım & Şimşek, 2013). Yarı yapılandırılmış görüşme formu, iki alan uzmanının desteği ile hazırlanmış, katılımcı gruplarını temsil eden bir öğretmen ve bir öğrenci ile pilot uygulama yapılarak son halini almıştır. Katılımcıların seçiminde önce okullara ardından öğretmenlere ve öğretmenlerden alınan veli iletişim bilgileri ile öğrencilere ulaşılarak gönüllük esasını temel alınmıştır. Katılımcılardan öğretmen grubuna ideal öğrencinin, öğrenci grubuna ise ideal öğretmenin özellikleri sorulmuş, bu sorular görüşmenin gidişatına bağlı olarak çeşitlendirilmiş, kişinin yanıtlarını açması sağlanmaya çalışılmıştır. Verilerin uzaktan eğitim sürecinde toplanması bir kısıtlılıktan ziyade bir avantaja dönüştürülmüştür. Zira yüz yüze yapılan görüşmelerde yaşanan çevresel etkenler ve veri kaybı gibi olumsuzluklar en aza indirgenerek çevrimiçi yapılan görüşmeler katılımcı onayı ile kayıt altına alınmıştır. Görüşmeler dinlenerek metin belgesi haline getirilmiş ve alan uzmanının her aşamada alınan desteği ile süreç yürütülmüştür. Yetersiz kodlama, yanlış kategori oluşturma, araştırmanın içeriği ve problem durumu ile uyumsuz temaların olup olmadığının tespiti için uzman incelemesi önemlidir (Yaşar, 2018). Araştırmanın uzman incelemesi söz konusu araştırmanın problem durumundan başlayıp, genel stratejisi, tasarımı, yöntemi ve tekniklerinin tümünü içeren bir süreci temel alarak araştırmanın kapsam geçerliliğine ilişkin kanıtları oluşturmuştur.

Verilerin Analizi

Araştırmada elde edilen veriler tümevarımsal yaklaşım benimsenerek içerik analizi tekniği ile çözümlenmiştir. İçerik analizinde yapılan temel işlem, birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve bunları okuyucunun anlayabileceği şekilde düzenleyerek yorumlamaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Görüntü ve ses kayıtlarının deşifre edilmesinin ardından veri aşinalığını sağlayabilmek için veriler tekrar tekrar gözden geçirilmiştir. Katılımcı ifadeleri küçük parçalar halinde etiketlenerek bu etiketi

en çok yansıtan isimler, kodları oluşturmuştur. Kodlar birbirleriyle olan ilişkilerine bakılarak ve alanyazın verilerini temel alarak kategorize edilmiştir. Kategoriler konu başlıkları olarak da değerlendirilen temalar altında toplanmış, kodlama süreci alan uzmanı ile ortak bir uzlaşmaya varılarak sonuçlandırılmıştır.

Geçerlik ve Güvenirlik

Geçerlik ve güvenirlilik ifadelerinin nitel araştırmalardaki karşılığı olan inanırlık/aktarılabirlik ve tutarlık/teyit edilebilirlik kanıtları araştırmanın bütün süreçlerinin temelini oluşturmaktadır. Araştırılan olguya ilişkin yorumların gerçekleri yansıtması araştırmanın anlaşılabilirliği için önemli bir ölçüttür. Bu temele dayanarak öncelikle ilgili kavramları kapsayacak kadar geniş ve ilgisiz kavramları dışarıda bırakacak kadar dar kapsama sahip kategori ve kodlar oluşturulmuştur (Doğan vd., 2014).

Araştırmanın iç geçerliği yani inandırıcılığı gönüllü katılım, verilerin toplanması sürecinde alınan katılımcı teyitleri ve tüm aşamada yararlanılan uzman görüşleriyle sağlanmaya çalışılmıştır. Verilerin farklı şekillerde (görüntü, ses ve not tutma) kaydedilmesi, yapılan doğrudan alıntılar, verilerin ve bu verilerden çıkarılan kodların sık sık karşılaştırılması ve bir alan uzmanıyla ortak bir anlayış içinde veri analizi yapılması araştırmanın tutarlık kanıtlarını oluşturmuştur (Gökçe, 2006).

Araştırmanın iç güvenirligini yani tutarlıgını artırmak için yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen veriler etkin ve yansız bir dil kullanılarak yorum yapılmadan aktarılmıştır. Araştırmanın dış güvenirligini yani teyit edilebilirliğini artırmak için araştırma sürecinde yapılanlar ayrıntılı bir şekilde ilgili bölümlerde açık bir biçimde ilişkilendirilmiş ve alan uzmanı tarafından kontrol edilmiştir. Araştırmanın güvenirligini sağlamak amacıyla eğitim alanında çalışmaları olan bir uzmanın görüşüne başvurulmuştur. Araştırmanın güvenirligi Miles ve Huberman'ın (1994) formülü (Güvenirlik = görüş birliği / (görüş birliği + görüş ayrılığı) x 100) kullanılarak hesaplanmıştır. Nitel çalışmalarda, uzman ve araştırmacı değerlendirmeleri arasındaki uyumun % 80 ve üzeri olduğu durumlarda arzu edilen düzeyde bir güvenirlilik sağlanmış olmaktadır (Miles & Huberman, 1994). Bu araştırmaya özgü olarak gerçekleştirilen güvenirlilik çalışmasında % 86 oranında bir uzlaşma sağlanarak güvenirlilik kanıtı elde edilmiştir.

Bulgular

Bu bölümde araştırmada elde edilen verilerin analizi sonucunda ulaşılan bulgular ve yorumlar yer almaktadır. Araştırmadan elde edilen veriler sonucunda iki tema oluşturulmuştur. İdeal öğrenci ve ideal öğretmen olarak isimlendirilen bu temalar altında kategori ve kodlar sunulmuştur. Öğretmenlerin ideal öğrenci tanımları yetiştirilmek istenen bireylerin ve gelecekte oluşacak toplumun özelliklerini yansıtacağı için önemli görülmektedir. Eğitim sisteminin kâğıt üstündeki hedeflerinden ziyade sistemin uygulayıcılarının hedeflerinin daha anlamlı olacağı düşünülmektedir. Fen bilimleri öğretmenlerinin ideal öğrenciye ilişkin algıları Tablo 2'de, çalışmanın diğer boyutu olan ortaokul öğrencilerinin ideal öğretmene ilişkin algılarını içeren veriler Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 2. Fen bilimleri öğretmenlerinin ideal öğrenci algıları

Kategori	Kod	Kişiler	Örnek İfade
Akademik Özellikleri	Araştırmacı/Araştıran	T1, T3, T4, T6	T3: Yani ideal bir öğrenci bence araştıran öğrenci olmalı en başta araştıran, merak eden işte sorgulayan hani düpedüz böyle verilen bilgiyi mesela kabul etmeyen hani niye böyle niçin böyle gibi mesela soran öğrenci olmalı veya düzenli, sorumluluk alabilen yani sorumluluğunun farkında olan öğrenciler.
	Kitap Okuyan	T1, T2, T6	
	Dersi Dinleyen	T2, T4	
	Derse İstekli	T3	
	Grup Çalışması Yapabilen	T2	
	Meraklı	T3	T4: İdeal bir öğrenci öncelikle sorumluluklarını bilen bir öğrenci olmalı, dersi dinleyen öğrenci olmalı, dersi takip eden öğrenci olmalı, derse istekli olmalı tabii ki içinden gelecek çocuğun zorla da olmuyor her çocuk çalışkan olacak diye bir şey yok ama dediğim gibi araştırmacı ruhu olmalı kesinlikle hani bu kadar tanımlayabilirim.
	Problem Çözme Becerisine Sahip	T1	
	Üst Düzey Düşünme Becerisine Sahip	T1	
	Yorumlama Becerisine Sahip	T6	
İletişim Becerileri	Çevresi ile İşbirliği İçinde Olan	T2	T5: Şimdi şöyle biz öğrenciyi evet sınavlara hazırlıyoruz sınavlarda başarı göstermeleri ile daha çok ilgileniyoruz Ancak doğrusu da bu değil yani sadece bu değil öğrenciler çok yönlü olması lazım. Önce iyi bir insan olacak tabii. Yani şimdi çocuk sosyal olması lazım sadece ders olmaz. Evde görev alması lazım yani anne babaya yardım etmesi lazım.
	Ev İşlerinde Sorumluluk Alabilen	T5	
	Küçüklerine Sevgi ile Yaklaşabilen	T6	
	Sosyal	T5	
Kişilik Özellikleri	Sorumluluk Sahibi	T1, T2, T3, T4	T2: İdeal bir öğrenci sorumluluk sahibi olmalı, yeniliklere açık olmalı, gündemi takip ediyor olmalı. Yani kitap okumalı ben kendimde de görüyorum. Gerçekten ne çıkarsa okumalı bir çocuk. Yani öğrenci ailesi ile işbirliği içinde olmalı ailesinden bağımsız olmamalı bir çocuk akranları ile işbirliği yapabilmeli yani grup çalışması yapabilmeli kendini o anlamda geliştirebilmesi için başka ne diyebilirim iyi bir dinleyici olmalı.
	Sorgulayan	T1, T3, T6	
	İyi Huylu	T5, T6	
	Yeniliklere Açık	T1, T2	
	Çevreye Duyarlı	T6	
	Çok Yönlü	T5	
	Doğayı Seven	T6	
	Millî ve Manevi Değerleri Önemseyen	T6	T6: ... Şimdi ideal bir öğrenci her şeyden önce çevreye duyarlı olmalı, küçüklerine karşı sevgiyle yaklaşabilmeli, doğayı, hayvanları sevmeli koruyabilmeli çevreyi kirletmemeli bu çevrenin doğanın kendilerine emanet olduğu bilincinde olmalı. Tabii okulla ilgili eğitimle ilgili araştırma ile ilgili şeyler devamında gelebilir ama ideal bir öğrenci bana göre iyi bir insanın taşıması gereken özellikleri bulundurmalı.
	Dürüst	T6	
	Düşünen	T6	
	Düzenli	T3	
	Gündemi Takip Eden	T2	
Hayvanları Seven	T6		

Fen bilimleri öğretmenlerinin ideal öğrenciye ilişkin algıları akademik özellikler, iletişim becerileri ve kişisel özellikleri olmak üzere üç kategori altında toplanmıştır. Akademik özelliklere bakıldığında araştırmacı, kitap okuyan ve dersi dinleyen kodları öne çıkmıştır. Araştırmacı kodu, 2018 öğretim programının araştırma-sorgulamaya dayalı yapısı ile başarının bu yoldan geçtiğine olan inancı destekler niteliktedir. Ayrıca yine 2018 yılı ile eğitim hayatına yerleşen yeni nesil soruların okuma ve anlama temeline dayanması kitap okuyan kodunun akademik özellikler için önemi göstermektedir. İletişim becerileri kategorisinde ise öğretmenler iyi bir insan ve bilinçli bir vatandaşın sahip olması gereken özelliklere ilişkin ifadeler kullanmışlardır. Öğrenme ortamının yalnızca öğretme olgusu ile sınırlı kalmadığını ispatlayan bu kodlar araştırmanın önemli bulguları arasındadır. Nitekim sosyal çevresi ve hayvan dostlarıyla iyi geçinen, cansız çevrenin öneminin bilincinde olan öğrenciler idealize edilmiştir. Kişisel özellikler kategorisi incelendiğinde sorumluluk sahibi başta olmak üzere sorgulayan ve yeniliklere açık kodları dikkat çekmektedir. Öğretmenlerin değerlendirmelerine bakıldığında bir öğrencinin sorumluluk duygusu ne kadar gelişmişse ideallığe o denli yaklaştığını ifade ettikleri görülmüştür.

Tablo 3. Öğrencilerin ideal öğretmene yönelik algıları

Kategori	Kod	Kişiler	Örnek Görüş
Demokratik Davranışları	Eşit Davranan	S9, S10	S3: İdeal bir öğretmen işte dediğim gibi hani devlet okulunda duyduğuma göre vuranlar filan oluyormuş, haberlerde gördüğüme göre doğru mu bilmiyorum ama işte onları yapmamalı.
	Ayrımcılık Yapmayan	S10	
	Saygılı Davranan	S9	S9: İdeal bir öğretmen aslında böyle daha herkese eşit davranabilen, hiçbir kimseye saygısızlık yapmayan, düzgün bir şekilde davranan.
	Şiddetten Uzak	S3	
İletişim Yönetimi	Kızmayan	S1, S3	S4: İdeal bir öğretmen ııı kızmalı çünkü ııı yani çok yumuşak olduğu zaman çocuklar şımarıyor gibi geliyor bana. Yani mesela ben sosyal dersinde hiçbir şey anlamıyorum çünkü sosyal öğretmeni çok şey ııı tatlı ve kimse onun sözünde durmuyor. Ama mesela M... öğretmen böyle sürekli şey yapıyor burayı not alın burayı dikkatli dinleyin falan diye onun dersi daha şey oluyor. Bence daha çok verim alıyorum ondan. Bir de fen öğretmenim çocuklardan anlıyor işte çocuklarla çok iyi geçiniyor falan onun gibi olsun herkes.
	Empati Kurabilen	S10	
	Çocuklarla İyi Geçinen	S4	
	Sohbet Eden	S6	
	Uyarıcı	S7	
Kişilik Özellikleri	Disiplinli	S4, S5, S10	S2: Hani biraz bence eğlenceli ve komik olmalı. Yani derse girip, merhaba deyip direkt derse geçip ve ders bitince yoklamanızı da aldım hadi bye deyip bitirirse bence o dersten kimse bir şey öğrenmez ve yani zevk almaz, o hocayı da sevmez, hiçbir şey yapmaz.
	Eğlenceli	S2, S3, S5	
	Anlayışlı	S7, S10	
	Güler Yüzlü	S5	
	Hoşgörülü	S10	
	İyi Yaklaşımlı	S3	S5: Yani hem çocuklarla güler, eğlenir hem de birazcık da disiplinli olur. Böyle derslerini iyi yapar, anlatır yani hem disiplinli olur, çocuklar sınıfta böyle o gülmediği sürece gülemez ama onunla birlikte de gülerler.
	Komik	S2	
	Sakin	S7	
	Samimi	S1	
	Sevgi Gösteren	S10	S7: Anlayışlı, yeri geldiği zaman sakın, yeri geldiği zaman uyarıcı bu ikisi.

Mesleki Becerileri	Öğrenciye Değer Veren	S2, S3, S4, S6, S9	S3: Mesela ben bir öğretmen olsam büyük ihtimalle çizimlerle anlatırdım, bir soruyu yanlış yaptığında öyle kızmazdım.
	İyi Ders Anlatan	S1, S5, S6	
	Öğrenme Ortamını Zenginleştiren	S2, S3, S4	S6: Hocam öğretmeni sevdiğimiz zaman dersle de çok iyi anlaşıyoruz. Ben feni hiç sevmezdim, hiç yapamazdım da ama biz Y. hoca geldiğinden beri bize etkinlikler yaptırıyor. Sıkıldığımız zaman hocam sıkıldık diyoruz boş bırakıyor, sohbet ediyoruz ama iyi ders anlatacak o önemli.
	Öğrenme Sürecini Planlayan	S4	

Tablo 3 incelendiğinde öğrencilerin ideal öğretmen tanımları demokratik davranışları, iletişim yönetimi, kişilik özellikleri ve mesleki becerileri olmak üzere dört kategoride toplanmıştır. Öğretmenlerin tutum ve değerlerinin öğrenme ortamına bir yansıması niteliğinde olan demokratik davranışlar kategorisi araştırmanın önemli bulguları arasındadır. Öğrencilerin ideal öğretmen tanımlarının karşılaştıkları öğretmenlerin özellikleri üzerinden şekillendiği düşünüldüğünde bu durum çarpıcı bir bulgu olarak değerlendirilebilir. Öğrenciler öğretmenlerinden eşitlik ve adalet değerlerini temel alarak saygılı ve şiddette karşı bir tutum beklediklerini ifade etmişlerdir. İletişim yönetimi kategorisinde öğretmenlerinin tatlı-sert olması gerektiği görüşünün hâkim olduğu öğrenciler zıt kavramları bir arada kullanarak görüşlerini açıklamışlardır. Öğrenciler, öğretmenlerini öğrenme ortamındaki düzenden sorumlu tutarak bu düzenin sağlanması için otoriter bir misyona ihtiyaç duyduklarını ifade etmişlerdir. Örneğin S5 hem disiplinli hem de eğlenceli kodları ile değerlendirilmiştir. Kişilik özellikleri kategorisinde disiplinli, eğlenceli ve anlayışlı kodlarının öne çıktığı görülmektedir. Öğrencilerin kendilerini anlayabilen, monotonluktan uzakta keyifli bir öğrenme ortamını yürüten öğretmenleri ideal öğretmen olarak tanımladıkları belirlenmiştir. Mesleki beceri kategorisinde öğrenciye değer veren, iyi ders anlatan ve öğrenme ortamını zenginleştiren kodları dikkat çekmektedir. Öğretmeni bir rehber konumunda tanımlayan mevcut öğretim programına karşın öğrencilerin iyi bir anlatıcıya ihtiyaç duyduklarını ifade etmeleri önemli görülmüştür. Öğrenciler, kendilerini anlayan ve destekleyen, onları değerli bulan öğretmenleri ideal olarak tanımlamışlardır. Oluşturulan kategoriler ve kodlar MEB öğretmen yeterlilikleri ile benzerlik göstermektedir. Nitekim mesleki beceri, iletişim becerileri, öğrenme sürecini planlayan ifadeleri MEB tarafından belirtilen yeterliliklerde aynen yer almaktadır. Öğretmenlerin genel idaresinden sorumlu bakanlığın ve çalışmaya katılan öğrencilerin benzer ve birbirini karşılayan ifadeler kurması önemli görülmüştür. Bu noktada öğretmenlerin mesleki becerilerini, planlı bir öğrenme sürecinde doğru bir yaklaşım ile öğrenciye aktardıkları bir öğrenme ortamının önemi vurgulanabilir.

Tartışma ve Sonuç

Bu çalışma, öğretmenler ve öğrenciler arasındaki ideallik algılarını araştırmak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Fen bilimleri öğretmenleri ile öğrenciler arasındaki ideallik algılarını belirlemek için iki ayrı araştırma grubu oluşturulmuştur. Birinci araştırma grubu olan fen bilimleri öğretmenleri sorumluluklarını bilen, araştıran, sorgulayan, kitap okuyan, çevreye duyarlı, doğayı ve hayvanları seven öğrencileri ideal olarak tanımlamışlardır. Bu bulgu, öğretmenlerin öğrencilerinin ilgi alanlarına saygı göstererek, onların doğaya ve hayvanlara duyarlı bireyler olarak yetişmelerine önem verdiğini göstermektedir. İkinci araştırma grubu olan öğrenciler ise, mesleki becerileri ön plana alarak eğlenceli, anlayışlı, eşit ve adil bir tutuma sahip, öğrencileriyle empatik ilişkiler kurarken aynı zamanda disiplinini de

hissettiren öğretmenlerin ideal olduğunu ifade etmişlerdir. Bu sonuçlar, öğrencilerin öğretmenlerinin mesleki bilgi ve becerilerini önemsediklerini ve bu özelliklerin onların eğitim sürecindeki rolünü anladıklarını göstermektedir. İleriki paragraflarda araştırmada elde edilen sonuçlar sırasıyla tartışılarak açıklanmıştır.

Fen bilimleri öğretmenleri, ideal öğrencileri akademik ve kişilik özellikleri ile iletişim becerileri açısından tanımlamışlardır. Bu kategorilerdeki çeşitlilik dikkat çekicidir. Öğretmenler öğrencilerinin akademik özelliklerini, beceri ve davranışsal boyutlarına göre değerlendirmişlerdir. Öğretmenler, öğrencilerin ideal kişilik özelliklerini bilgi motivasyonu, açıklık ve sorumluluk temelinde açıklamışlardır. Nitekim ideal bir öğrenci, kendisinin ve diğerlerinin eğitimi için sorumlu davranır (Dewey, 2004). Öğrencilerin iletişim becerilerini ise sevgi ve işbirliği temelinde değerlendiren öğretmenler çevre ve hayvan hakları konusunda duyarlı, toplumsal yapı ve dinamikler ile uyum içinde olan öğrencilerin niteliklerini ifade etmişlerdir. Öğretmenlerin değerlendirmelerinde duyuşsal boyutun ön plana çıktığı görülmektedir. Harkness vd. (2007) çalışmalarında araştırmaya dâhil edilen beş ülkeden dördünde farklı okul seviyelerindeki öğretmenler ideal bir öğrencinin sosyal becerilerini vurgulamışlardır.

Araştırmada öğretmenlerin tanımladığı ideal öğrenci nitelikleri arasında üç öge (araştıran-sorgulayan, kitap okuyan ve sorumluluk sahibi bireyler) öne çıkmıştır. Araştırma sonuçlarıyla benzer bulgulara ulaşan Söyleyici (2002) sorumluluk sahibi, çok kitap okuyan araştıran, sorgulayan, öğrencileri ideal öğrenci olduğunu belirlemişlerdir. Arık ve diğerlerinin (1991) çalışmalarında öğretmenler ideal öğrenciyi araştırmacı ve sorumluluk sahibi olarak tanımlamışlardır. Avcı ve Durmuşçelebi (2014), lise branş öğretmenlerinin ideal öğrencinin sorumluluk sahibi, okuyan-araştıran-sorgulayan özelliklere sahip olması gerektiğini ifade ettikleri sonucuna ulaşmıştır. Mevcut çalışma sonuçları farklı yıllarda yapılan bu araştırmalarla birlikte ele alındığında öğretmenlerin düşüncelerinin uzun yıllar içinde neredeyse hiç değişmediği ifade edilebilir. Nitekim öğretmenlerin ideal öğrenci beklentileri yetiştirilmek istenen öğrenci tipine dair ipuçlarını oluşturmaktadır. 21. yüzyıl beceri ve yetkinlikleri ile donatılan mevcut öğretim programı, değişen kuşaklar, içinde bulunulan çağ hatta gelecek çağa yetiştirilecek bireyler için hedeflenen öğrenci tipinin yıllar içinde değişmemesi dikkat çekmektedir. Araştırmada üst düzey düşünebilen ve problem çözme becerisi olan kodlarıyla yalnızca bir öğretmen, 21. yüzyıl becerilerine ilişkin ifadeler kullanmıştır. Öğretmenlerin yeni neslin şekillenmesindeki dolayısıyla geleceğin inşasındaki önemi düşünüldüğünde çağın gerekliliklerine uygun bireylerin özelliklerine yönelik ifadeler kullanmamaları Türk Eğitim Sistemi'nde hedeflenen ile sahaya yansıyanlar arasındaki farklılıkları gözler önüne sermektedir.

Araştırmada derse istekli olan öğrencilerin ideal öğrenci olarak tanımlandığı belirlenmiştir. Benzer şekilde Harkness vd. (2007) yaptıkları çalışmada birçok ülkede motivasyonun ideal öğrencinin temel belirleyicisi olduğunu belirlemiştir. Araştırmacılar Polonya, İspanya ve Amerika'da araştırmaya katılan öğretmenlerin ideal öğrenci tanımında ders motivasyonu olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Ayrıca araştırmada öğretmenlerin öğrencilerinin yeteneklerine ilişkin herhangi bir ifade kullanmadıkları görülmüştür. Öğrencilerin kendi özel yetenekleri ve ilgileri doğrultusunda yönlendirilmeleri dünyadaki eğitim standartlarını yakalayabilmek için önemlidir. 1967 yılında yapılan bir araştırmada Amerika'daki öğretmenler ve eğitim danışmanlarından oluşan iki ayrı katılımcı grubu ile ideal öğrencinin karakteristik özellikleri belirlenmiştir (Whetstone, 1967). Bunlar arasında "yeteneklerini sonuna kadar kullanan" ve "müfredatta bulunanların ötesini öğrenme arzusunda olan" tanımları iki grubun ortak olarak ifade ettikleri ideal öğrenci özellikleri

olmuştur. Bu çalışmada vurgulanan özellikler 1967 yılında dahi öğrencinin kendini geliştirme amacına eğitim perspektifinden odaklanıldığı göstermektedir. Türk Eğitim Sistemi'nde de buna benzer nitelikte yapılacak düzenlemelerin anlamlı olacağı düşünülmektedir. Öğrencilere yeteneklerinin farkına varma ve bu yetenekleri kullanarak zihinlerini daha yüksek düşünme seviyelerine hazırlamak için eğitim bir temel olmalıdır.

Bu çalışmada, öğrencilerin öğretmenleriyle ilgili sadece öğretici yönlerinden değil, aynı zamanda bir birey olarak karakterlerini ve bu karakterin sınıf ortamında nasıl yansıdığını da değerlendirdikleri görülmüştür. Araştırmaya katılan öğrenciler, öğretmenlerinin kişilik özelliklerini disiplinli, eğlenceli, anlayışlı, hoşgörülü, komik, sakin, samimi ve saygılı olarak tanımlamışlardır. Dikkat sürelerinin sekiz saniye olduğu bilinen Z kuşağı için ders ortamının sıkıcılığı olağan bir durumdur (Seymen, 2017). Nitekim araştırmaya katılan öğrenciler, öğretmenlerinin eğlenceli ders anlatmasını beklemektedir. Murphy ve diğerleri (2004) eğlenceli öğretim yapmanın ideal öğretmende bulunması gereken bir özellik olduğunu ifade etmişlerdir. Benzer sonuçlara ulaşan Oruç (2008) öğretmenlerin saygılı davranışlarının çalışmaya katılan Türk ve Avrupalı öğrenciler için iyi öğretmen tanımındaki ilk beş özellikten biri olduğunu, Başaran ve Baysal (2016) öğretmen adaylarının görüşlerini inceledikleri çalışmada ise eğlenceli ders anlatabilen öğretmenlerin ideal bir öğretmen olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Öğrenciler, öğretmenlerinin mesleki becerilerini iyi ders anlatmasıyla ilişkilendirdiklerini ifade etmişlerdir. Bu sonuçla öğrenciler, öğretmenin asıl görevi olan öğretmeyi sağlayabilmek için mesleki becerilerin önemine dikkat çekmiştir. Araştırmada öğrenciler, öğretmenlerinin eşitlik, saygı ve empati kurma becerileriyle birlikte demokratik davranışlarını değerlendirmişlerdir. Yurdakal (2018) tarafından yapılan benzer bir çalışmada, öğrencilerin adil davranan öğretmenleri ideal olarak tanımladıkları ortaya konulmuştur. Ayrıca, Ubuz ve Sarı (2009) tarafından gerçekleştirilen çalışmada, öğretmen adayları iyi bir öğretmenin adil olması gerektiğini ifade etmişlerdir.

Araştırmaya katılan öğrenciler, öğretmenlerinin alan bilgisi yanında öğrencilerle kuracağı iletişimin önemine dikkat çekerek, kızmayan ve öğrencileriyle iyi geçinen öğretmen özelliklerinin ideal bir öğretmen için önemli olduğunu ifade etmişlerdir. Bu durumda, öğretmenin sınıf yönetimindeki başarısı kadar öğrencilerle iyi ilişkiler kurması da önemlidir. Öğretmenlerin öğrencilere karşı tutumunun ne çok yumuşak ne de sert olmaması gerektiği vurgulanmıştır. Öğretmen adayları üzerinde yapılan bir çalışmada, tatlı sert davranışların nitelikli bir öğretmende bulunması gereken özelliklerden biri olduğu belirlenmiştir (Taşkaya, 2012). Yourglic (1955) öğrencilerin ideal öğretmen tanımlarında anlayışlı, arkadaşça yaklaşan ve uyarıcı özelliklerinin yer aldığı sonucuna ulaşmışlardır. Bu bağlamda, öğretim ortamının düzenleyicisi olan öğretmenden disiplin beklentisi olan öğrencilerin disiplin algısının yalnızca sınıf yönetimi ile ilişkili olmadığı dikkat çekmektedir. Öğrenciler, sınıf yönetimindeki disiplin arayışlarında baskı ve sertlik yerine idare ve hoşgörü beklentilerini vurgulamışlardır. Bu nedenle, öğretim ve yönetimin bütünleştirilmesi, etkili bir öğretimin temel niteliklerinden biridir (Çelik, 2003).

Sonuç olarak öğrenme ortamının temel unsurlarından olan öğrenci ve öğretmenlerin özelliklerinin bilinmesi, öğretmenlerin mesleki gelişimleri açısından oldukça önemlidir. Bu özellikler, öğretmenlerin sınıf yönetimi, öğrenci motivasyonu, etkili öğretim stratejileri ve öğrenci başarısını artırmak için geliştirebilecekleri beceri ve teknikleri anlamalarına yardımcı olabilir. İdeal öğretmen ve öğrencilerin özelliklerinin bilinmesi, öğretmen adaylarının, öğretmen yetiştirme programlarının ve öğretmen değerlendirme süreçlerinin daha iyi bir

şekilde hazırlanmasına yardımcı olabilir. Öğreten ve öğrenen arasındaki iletişimin öğrenme motivasyonunun temelini oluşturduğu göz önüne alındığında, birbirlerine yönelik ideal özellikleri bilmek, öğrencilerin gelişiminde ve eğitim sistemindeki başarılarında önemli bir rol oynamaktadır.

Extended Abstract

Ideal Teacher and the Ideal Student Characteristics: Teachers' and Students' Opinions

Tuğba İÇME & Uğur BÜYÜK

Introduction

The behavior and qualities of teachers in education play an important role in the development of students. Aydın (2009) emphasizes that teachers' knowledge, skills and attitudes are decisive in bringing about changes in students' behavior. Teachers help students to acquire their identity by responding to their needs. However, the respect for the teaching profession is decreasing in Turkey. According to the Global Teacher Status Index of the Varkey Foundation (2018), there has been a decrease in the status of the teaching profession in Turkey. This situation, in addition to creating criticism on current educators, raises questions about what the qualifications of an ideal teacher should be.

From ancient Greece to the present, various thinkers have presented different perspectives on the qualities of an ideal teacher. Shulman's (1987) study explained the basic knowledge levels that teachers should have by emphasizing elements such as subject matter expertise, pedagogical knowledge and understanding of student characteristics. Similarly, the definition of an ideal student varies depending on cultural and social differences. Contemporary education policies expect students to progress not only academically, but also in the areas of problem solving, communication skills and social responsibility (MEB, 2018).

The student-teacher relationship is considered the basis for effective education, and this relationship is based on mutual expectations. Expectations among science teachers and secondary school students can be an important resource for the development of educational policies and learning environments. Research findings can play an effective role in improving teacher education and student-centered education programs. In this context, the aim of the research is to determine the ideal perceptions of science teachers and secondary school students towards each other.

Method

This study is a qualitative research shaped by a phenomenological design that aims to examine the participants' perceptions about the ideal teacher and student concepts in depth. The research was conducted with a group of 10 students and six science teachers who taught these students. The data were collected through semi-structured interviews with the participants. A wide variety of participants were selected for the study using the maximum diversity sampling method. Expert support was obtained during the data collection process and the recorded interviews were thoroughly examined. The data were evaluated by content analysis. The findings were categorized under different themes and confirmed by expert

examination. The reliability analysis based on the Miles and Huberman (1994) approach confirmed the internal and external reliability of the study and reached the level of 86%.

Findings

The data obtained from the research are summarized under two main themes: 'Ideal Student' and 'Ideal Teacher'. Under these themes, the ideal student perceptions of science teachers are divided into three categories: academic characteristics, communication skills and personal qualities. In the academic characteristics category, codes such as researcher, reading a book and listening to a lesson have come to the fore. The researcher code supports the learning-based structure of the 2018 curriculum. In addition, the fact that the new generation of questions that have emerged in the field of education since 2018 are based on reading and understanding highlights the importance of the book reading code for academic characteristics. In the category of communication skills, teachers have drawn attention to the characteristics that a good person and a conscious citizen should have. These codes are important findings that show that the learning process is not limited to teaching alone. Students who are sensitive to the social environment, compatible with animals and sensitive to the environment are idealized by teachers. In the category of personal characteristics, responsible, questioning and open to innovations attract attention to the codes. Teachers have stated that a student with a developed sense of responsibility is closer to ideality.

On the other hand, students' ideal teacher definitions have been collected under four categories in the form of democratic behaviors, communication management, personality traits and professional skills. The category of democratic behaviors, which is a reflection of teachers' attitudes and values in the learning environment, is among the important findings of the research. Dec. Considering that students' ideal teacher definitions are shaped by the characteristics of the teachers they encounter, this situation can be considered as a striking finding. Students expressed that they expect a respectful and non-violent attitude from their teachers based on the values of equality and justice. In the communication management category, students who were dominated by the opinion that their teachers should be sweet-hard explained their views by using opposite concepts Decoupled. The students expressed that they need an authoritarian mission to ensure this order by holding their teachers responsible for the order in the learning environment. It is seen that disciplined, funny and insightful codes stand out in the category of personality traits. It has been determined that students identify teachers who can understand themselves and conduct a pleasant learning environment away from monotony as ideal teachers. In the category of professional skills, codes that value the student, teach well and enrich the learning environment attract attention. Despite the current curriculum, which defines the teacher as a guide, it was considered important for students to express that they need a good narrator. Students have identified teachers who understand and support themselves and find them valuable as ideal.

Result and Discussion

The research was conducted on two different groups in order to determine the ideal student and teacher characteristics of teachers and students. Science teachers have defined ideal students as students who research, question, read books, are sensitive to the environment and love nature. On the other hand, students saw fun, understanding, egalitarian, fair and disciplined teachers as ideal, with an emphasis on professional skills.

Teachers attached importance to students with ideal personality traits based on

information motivation, openness and responsibility. It has been seen that similar findings have been reached in many studies (Arik et al., 1991; Avcı and Durmuşçelebi, 2014). It has been determined that science teachers focus on social skills by emphasizing love and cooperation in communication. Harkness et al. (2007) in their research, teachers at different school levels in four of the five countries included in the study emphasized the importance of an ideal student's social skills. In addition, it has been found in the research that teachers do not use any expressions related to the abilities of their students. In order to keep up with the educational standards in the world, it is important that students are guided according to their own special abilities and interests.

Students stated that they associate their teachers' professional skills with good teaching. With this result, the students drew attention to the importance of professional skills in order to provide teaching, which is the main task of the teacher. In the study, students evaluated the democratic behavior of their teachers along with their ability to build equality, respect and empathy. In a similar study conducted by Yurdakal (2018), it was revealed that students describe fair-acting teachers as ideal. Drawing attention to the importance of communication that teachers will establish with students in addition to field knowledge, students stated that the characteristics of teachers who do not get angry and get along well with their students are important for an ideal teacher. Yourglic (1955) concluded that understanding, friendly approach and encouraging characteristics are included in students' descriptions of ideal teachers.

This study provides important clues about the depth and diversity of teacher-student interactions in the educational process. The research results reveal the importance of teacher-student relations in education.

Kaynaklar

- Akgül, İ. (2015). Sınıf öğretmenlerine göre ideal ilköğrencisi nasıl olmalıdır? Esenler İlçesi örneği. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 4(3), 142-149.
- Anderson, L. W., Krathwohl, D. R., Airasian, P. W., Cruikshank, K. A., Mayer, R. E., Pintrich, P. R., Raths, J., & Wittrock, M. C. (Eds.). (2021). *Öğrenme öğretim ve değerlendirme ile ilgili bir sınıflama Bloom'un eğitim hedefleri ile ilgili sınıflamasının güncellenmiş biçimi* (D. A. Özçelik, Çev.). Pegem Akademi.
- Arik, İ. A., Arkonaç, S. A., Yılmaz, N., & Cinan, S. (1991). Bir grup lise öğretmenin ideal öğrenci ile ilgili algıları. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3(3), 17-24
- Arnon, S., & Reichel, N. (2007). Who is the ideal teacher? Am I? Similarity and difference in perception of students of education regarding the qualities of a good teacher and of their own qualities as teachers. *Teachers and Teaching: Theory and Practice*, 13(5), 441-464
- Avcı, Ö. Y., & Durmuşçelebi, M. (2014). Öğretmen görüşlerine göre ideal öğrenci tipi. *OPUS-Türkiye Sosyal Politika ve Çalışma Hayatı Araştırmaları Dergisi*, 4(6), 22-44.
- Aydın, A. R. (2009). Öğretmen-öğrenci ilişkilerinde empati ve öğretmenlerin rol modeli üzerine *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 19(4), 75-84.

- Ball, D. L., Thames, M. H., & Phelps, G. (2008). Content knowledge for teaching: What makes it special? *Journal of Teacher Education*, 59(5), 389-407.
- Başaran, A., & Baysal, S. (2016). Öğretmen adaylarının ideal bir öğretmen hakkındaki görüşleri. İçinde Ö. Demirel ve S. Dinçer (Eds.), *Eğitim bilimlerinde yenilik ve nitelik arayışı* (ss.29-43). Pegem Akademi Yayıncılık
- Bruner, J. (1960). *The proces of education*. Harward University Press.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2016). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Pegem Akademi. <https://doi.org/10.14527/9789944919289>
- Creswell, J. W. (2007). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches*. Sage Publications.
- Çalışkan, M., Işık, A. N., & Saygın, Y. (2013). Öğretmen adaylarının ideal öğretmen algıları. *İlköğretim Online*, 12(2), 575-584.
- Çelik, V. (2003). *Sınıf yönetimi*. Nobel Yayın Dağıtım.
- Dewey, J. (2004). *Demokrasi ve eğitim*. (T. Göbekçin, Çev.). Yeryüzü Yayınevi.
- Doğan, S., Demir, S. B., & Pınar, M. A. (2014). Yönetici görüşlerine göre MEB 2013 yılı yönetici atama ve yer değiştirme yönetmeliği. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 7(2), 224-245.
- Dönmez, B. (2004). Sosyal sistem olarak sınıf ve sınıfın öğrenme iklimi. İçinde M. Şişman ve S. Turan (Eds.), *Sınıf yönetimi* (ss.45-49). Pegem Akademi Yayıncılık.
- Gadamer, H. G. (2004). *Truth and method*. Continuum.
- Gardner, H. (2004). *Zihin çerçeveleri: Çoklu zekâ kuramı* (E. Kılıç, Çev.). Alfa Yayınları.
- Gökçe, O. (2006). *İçerik analizi: Kuramsal ve pratik bilgiler*. Siyasal Kitabevi.
- Gültekin, M. (2015). İlköğretim öğrencilerinin ideal öğretmen algısı. *Turkish Studies -International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic-* 10(11),725-756.
- Harkness, S., Blom, M., Oliva, A., Moscardino, U., Zylicz, P. O., Bermudez, M. R., Feng, X., Carrasco-Zylicz, A., Axia, G., & Super, C. M. (2007). Teachers' Ethnotheories of the "Ideal Student" in Five Western Cultures. *Comparative Education*, 43(1), 113-135. <http://www.jstor.org/stable/29727818>
- İpek, C., & Terzi, A. R. (2010). İlk ve ortaöğretim kurumlarında öğretmen-öğrenci ilişkilerinin öğretmen görüşlerine göre belirlenmesi: Van ili örneği. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 3(3), 433-456.
- Karcı, M. M. (2016). Öğrenci gözüyle ideal öğretmenin özellikleri: Gazi Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi örneği. *Milli Eğitim Dergisi*, 45(209), 80-101.
- MEB. (2017). *Öğretmenlik mesleği genel yeterlilikleri*. Öğretmen Yetiştirme ve Geliştirme Genel Müdürlüğü. https://oygm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_12/11115355_YRETMENLYK_MESLEYY_GENEL_YETERLYKLERY.pdf
- MEB. (2018). *Fen Bilimleri dersi öğretim programı (ilkokul ve ortaokul 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. sınıflar)*. Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- MEB Kırıkhan BBİHO. (2018, Mart 21). İdeal öğrenci. Hatay/ Kırıkhan Beyazid-i Bestami İmamhatip Ortaokulu. <https://kirikhanbbiho.meb.k12.tr>
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*. Sage.

- Murphy, P. K., Delli, L. A. M., & Edwards, M. N. (2004). The good teacher and good teaching: Comparing beliefs of second-grade students, preservice teachers, and in-service teachers. *The Journal of Experimental Education*, 72(2), 69-92.
- Oruç, N. (2008). A comparison of the Turkish and European students teachers' definition of a good teacher. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28(2), 149-168.
- Öner, D. (2015). Öğretmenin bilgisi özel bir bilgi midir? Öğretmek için gereken bilgiye kuramsal bir bakış. *Boğaziçi Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 27(2), 23-32.
- Özkan, R. (2011). Toplumsal yapı, değerler ve eğitim ilişkisi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 19(1), 333-344.
- Piaget, J. (2004). *Çocukta zihinsel gelişim* (H. Portakal, Çev.). Cem Yayınevi
- Pinkerton, K. D. (1994). *Using brain-based learning techniques in high school*. Science Teaching & Changea.
- Seferoğlu, S. S. (2004). Öğretmen yeterlikleri ve mesleki gelişim. *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim*, 58, 40-45.
- Seymen, A. F. (2017). Y ve Z kuşak insanı özelliklerinin Millî Eğitim Bakanlığı 2014-2019 stratejik programı ve TÜBİTAK vizyon 2023 öngörülleri ile ilişkilendirilmesi. *Kent Akademisi*, 10(32), 467-489.
- Shulman, L. S. (1987). Knowledge and teaching: Foundations of the new reform. *Harvard Educational Review*, 57, 1-22.
- Sunar, L. (2020). Türkiye'de mesleki itibar: Dönüşen çalışma hayatı ve mesleklerin sosyal konumu. *Journal of Economy Culture and Society*, Supp(1), 29-59.
- Söyleyici, B. (2002). *Lise branş öğretmenlerinin ideal öğrenci tipi* (Kayseri örneği) (Tez No. 122113) [Yüksek lisans tezi, Erciyes Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- Şahin, A. (2011). Öğretmen algılarına göre etkili öğretmen davranışları. *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(1), 239-259.
- Taşkaya, S. M. (2012). Nitelikli bir öğretmende bulunması gereken özelliklerin öğretmen adaylarının görüşlerine göre incelenmesi. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 33(2), 283-298.
- Torrance, E. P. (1971). *Gifted children in the classroom*. The Mcmillan Company.
- Ubuz, B., & Sarı, S. (2009). Sınıf aday öğretmenlerinin iyi öğretmen olma ile ilgili görüşü. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (28), 53-61.
- Üstüner, M., Abdurrezzak, S., & Yıldızbaş, Y. V. (2021). Öğretmenlerin ideal öğretmen özelliklerine ilişkin görüşleri. *Millî Eğitim*, 50(229), 567-585.
- Varkey GEMS foundation. (2018). Teacher status index. <https://www.varkeyfoundation.org/media/4867/gts-index-13-11-2018.pdf>
- Vygotsky, L. (2022). *Toplum içindeki zihin yüksek zihinsel işlevlerin gelişimi* (B. Akın, Çev.). Doruk Yayınları.
- Whetstone, B. D. (1967). The Ideal Student as Perceived by Counselors and Teachers. *The Journal of Educational Research*, 61(3), 118-120. <http://www.jstor.org/stable/27531989>
- Woolfolk, A. (1998). *Educational psychology*. Allyn and Bacon.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.
- Younglich, A. (1955). Study on correlations between college teachers' and students' concepts of "ideal-student" and "ideal-teacher." *The Journal of Educational Research*, 49(1), 59-64. <http://www.jstor.org/stable/27529781>

Yurdakal, İ. H. (2018). Öğretmen adaylarının gözünden okul ve öğretmenler. *Uluslararası İnsan Çalışmaları Dergisi*, 1(2), 305-315.

Yazar beyanları/Statements of the authors

Etik	Ethic
<ul style="list-style-type: none">✓ “İdeal Öğretmen ve Öğrenci Özellikleri: Öğretmen ve Öğrenci Görüşleri” başlıklı çalışmanın yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş olup, toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamış ve bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir✓ Çalışmanın etiğe uygun olduğuna dair Erciyes Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Etik Kurulundan etik kurul raporu (Başvuru No: 137/Tarih: 30.03.2021) alınmıştır.	<ul style="list-style-type: none">✓ Scientific, ethical and citation rules were followed during the writing process of the study titled “Ideal Teacher and the Ideal Student Characteristics: Teachers’ and Students’ Opinions”, no falsification was made on the collected data and this study was not sent to any other academic publication medium for evaluation.✓ Ethics committee report (No: 137/Date: 30.03.2021) was received from Erciyes University Social and Human Sciences Ethics Committee, indicating that the study was ethical.
Yazar Katkıları	Contribution of Authors
<ul style="list-style-type: none">✓ Bu çalışmaya yazarların katkı oranları eşittir	<ul style="list-style-type: none">✓ The contributions of the authors to this study are equivalent.
Çatışma Beyanı	Conflict Statement
<ul style="list-style-type: none">✓ Makalemiz ile ilgili herhangi bir kurum, kuruluş, kişi ile mali çıkar çatışması yoktur ve yazarlar arasında çıkar çatışması bulunmamaktadır.	<ul style="list-style-type: none">✓ There is no financial conflict of interest with any institution, organization, person related to our study and there is no conflict of interest between the authors.

Tanzimat Dönemi Türk Şiirinde Çalışma Fikri: Namık Kemal, Ziya Paşa, Abdülhak Hâmid Tarhan Örneği

The Idea of Working in Turkish Poetry in The Tanzimat Period: The Case of Namık Kemal, Ziya Paşa, Abdülhak Hâmid Tarhan

Adem GÜRBÜZ¹

Makale Bilgisi/Article Information

Geliş/ Received: 12.06.2023
Kabul/ Accepted: 30.12.2023
Yayın/ Published: 31.12.2023

Araştırma makalesi/Research article

DOI: 10.47155/mamusbbd.1313487

Kaynakça Bilgisi/ Citation Information

Gürbüz, A. (2023). Tanzimat dönemi Türk şiirinde çalışma fikri: Namık Kemal, Ziya Paşa, Abdülhak Hâmid Tarhan Örneği. *Maarif Mektepleri Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 6(2), 34-50.
<https://doi.org/10.47155/mamusbbd.1313487>

Çetingüney, H., Yıldırım, T., & Büyük, U. (2022). *The Idea of working in Turkish poetry in The Tanzimat Period: The Case of Namık Kemal, Ziya Paşa, Abdülhak Hâmid Tarhan. Maarif Mektepleri International Journal of Social and Humanistic Sciences*, 6(2), 34-50.
<https://doi.org/10.47155/mamusbbd.1313487>

Öz

Tanzimat Dönemi, Osmanlı devletinin bilimsel, ekonomik, askeri vb. yönlerden Batı toplumuna göre geri kaldığı ve ülkenin çağdaş medeniyetler seviyesinden uzaklaştığı bir zaman dilimidir. Bu dönemde girilen savaşlar kaybedilmiş, ülke her geçen gün daha fazla toprak kaybetmiş, teknolojik yeniliklerden haberdar olunamamış veya bu tür gelişmeler geriden takip edilmiştir. Tanzimat Dönemi aydınları, toplumsal problemlere karşı duyarlılık gösterir, yaşadıkları topluma karşı sorumluluk hisseder, halkı eğitmeyi ve bilinçlendirmeyi hedefler. Bu bağlamda sanatçıların duyarlılık gösterdikleri temalardan biri de çalışıp terakki etmek, ilim peşinde koşmak, İslamiyet kurallarından taviz vermeden Avrupa'nın ilim ve fenninden yararlanmak olarak tespit edilebilir. Bu çalışma Tanzimat Dönemi Türk şiirindeki "çalışma" fikrini irdelemeyi, şairlerin bu fikre nasıl yöneldiklerini ve bu düşüncüyü nasıl ifade ettiklerini anlamayı amaçlamaktadır. Makalede örneklem olarak şiirlerinde bu tür konulara en fazla yer veren Namık Kemal, Ziya Paşa ve Abdülhak Hâmid Tarhan seçilmiştir. Çalışmada doküman analizi yöntemine başvurulmuş, belirtilen şairlerin bütün şiirleri incelenmiş, konuyla alakalı olan şiirler fişlenmiş ve tespit edilen mısralar ilgili bölümlerde kullanılmıştır. Çalışma neticesinde şairlerin çoğunlukla çalışma ile terakki arasında paralellikler kurduğu, gayret göstermenin başarıyı da beraberinde getirdiğini savundukları ve okurlarını şevke getirmeye çalıştıkları tespit edilmiştir. Bununla birlikte özellikle Ziya Paşa'nın kişisel yaşamından gelen bir

¹Bingöl Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü,
Doç. Dr.

ademgurbuz@bingol.edu.tr

0000-0001-6212-1500

karamsarlıkla dünyayı adaletin olmadığı bir yer olarak telakki ettiği ve çalışıp çabalayan kişilerin hak ettikleri makamlara ulaşamadıkları fikrini savunduğu da belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Tanzimat Dönemi, Türk Şiiri, Çalışma, Gayret, Başarı.

Abstract

Tanzimat Period, Ottoman society's scientific, economic, military and so on which it is a period of time when the country fell behind in terms of Western society and the country moved away from the level of contemporary civilizations. The wars fought in this period were lost, the country lost more and more land with each passing day, technological innovations could not be heard or such developments were followed behind. Intellectuals of the Tanzimat Era show sensitivity to social problems, feel responsible for the society they live in, aim to educate the public and raise awareness. In this context, one of the themes that the artists show sensitivity can be determined as working and progressing, pursuing knowledge, benefiting from the science and science of Europe without compromising the rules of Islam. This study aims to examine the idea of "working" in Turkish poetry of the Tanzimat Period, understand how poets tend to this idea and how they express this thought. Namık Kemal, Ziya Paşa and Abdülhak Hâmid Tarhan, who give the most place to such subjects in their poems, were chosen as examples in the article. In the study, the document analysis method was applied, all the poems of the mentioned poets were examined, the poems related to the subject were recorded and the determined verses were used in the relevant sections. As a result of the study, it has been determined that the poets mostly draw parallels between work and progress, they argue that making an effort brings success, and they try to motivate their readers. However, it was also determined that Ziya Paşa, with a pessimism coming from his personal life, regarded the world as a place where there was no justice, and he defended the idea that people who work and strive cannot reach the positions they deserve.

Keywords: Tanzimat Period, Turkish Poetry, Work, Effort, Success.

Giriş

Tanzimat edebiyatı; eski edebiyata bir tepki, eksen değişimi, zihniyet değişimi, Ahmet Hamdi Tanpınar'ın deyimiyle "bir medeniyet dairesinden öbürüne geçmek, asırlardan beri inanılmış ve uğrunda mücadele edilmiş değerler dünyasından ayrılmak" (Tanpınar, 2012, s.78) şeklinde değerlendirilebilir. Bu dönemde özellikle Batı edebiyatı tesirinde kalınmış; Batı'dan alınan yeni fikirler, türler ve şekiller denenmeye başlamıştır. Sanatçıların Batı'ya meyletmesinde ve hayran kalmasında Avrupa'nın bir bütün olarak ilerlemesi, bilim ve sanat merkezi haline gelmesi, müreffeh bir yaşam sürdürmesi, girilen savaşları kazanması; fakat bu süreçte Osmanlı'nın çağa ayak uyduramaması, gelişmeleri yakından takip edememesi, halkın ekonomik buhran içine girmesi, toprak kayıplarının giderek artması vb. unsurlar temel etkenlerdendir. Bu dönemde zaman zaman Batı'nın gelişmişliği ve Osmanlı'nın geri kalmışlığı, toplumların bağlı buldukları inançlarına da bağlanmış, yanlış bir yorumlamayla İslamiyet'in ilerlemeye engel olduğu gibi söylemler ortaya atılmış ve birçok sanatçı bu söylemlere cevap vermek durumunda kalmıştır. Namık Kemal'in "Renan Müdafaaanamesi", Ziya Paşa'nın Terkib-i Bend'indeki "İslam imiş devlete pâbend-i terakki/Evvel yoğ idi işbu rivayet yeni çıktı (Kurgan, 1953, s.36) mısraları, Ahmet Mithat'ın eserlerindeki Doğu-Batı karşılaştırması ve bu yolla hem Doğu toplumunun hem de İslamiyet'in yüceltilmesinin arzulanması vb. bu amaca hizmet eder. Doğu-Batı karşılaştırmasının hâkim olduğu bu tür eserlerde geri kalmışlığın nedenleri çoğunlukla İslamiyet prensiplerinden uzaklaşmak², adaletten sapmak, ilim peşinde

² Örneğin Batılılaşmanın ilk somut belgesi niteliğinde olan Tanzimat Fermanı'nda geri kalmışlığın nedeni olarak Osmanlı toplumunun son dönemlerde şeriat kurallarını uygulayamaması gösterilir: "...yüz elli sene vardır ki, gavâ'il-i müte'âkibe ve esbâb-ı müteevviaya mebni ne şer-i şerife ve ne kavânîn-i münîfeye inkıyâd ü imtisâl olunmamak hasebiyle evvelki kuvvet ve ma'mûriyyet bilakis za'f u fakra mübeddel olmuş ve halbuki kavânîn-i şer'iyye tahtında idâre olunmayan memâlikin pâyedâr olamayacağı vâzihâttan bulunmuş olup..." (Kolcu, 2011:

koşmamak, çalışıp terakki etmemek vb. olarak sıralanır. Tembellik ve atalet eleştirilir; çalışıp çabalamak, gayret göstermek, dünya-ahiret dengesini gözetmek, ilim öğrenmek vb. yüceltilir.

Tanzimat edebiyatında sanatçıların çalışıp terakki etmeyi yüceltmesindeki tek etken Osmanlı'nın geri kalması ve sanatçıların Osmanlı toplumunu gayrete getirme arzusu değildir. Tanzimat'ın özellikle birinci dönemi, toplum için fayda anlayışının ön plana çıktığı, halkın eğitime çalışıldığı, sanatçıların biçim-içerik ikileminde tercihlerini içerikten yana kullandıkları bir zaman dilimidir. Bu dönemde sanatçılar toplumu aydınlatmaya çalışır, idealize ettikleri fikirleri halka yayar; kanun, hak, adalet, meşrutiyet, hürriyet, eşitlik, çalışıp terakki etme vb. konuları özellikle işler. Bu bağlamda “çalışma” fikrinin işlenmesinde Tanzimat Dönemi'nin halka yönelme anlayışının da etkili olduğu değerlendirilebilir.

Şairlerin terakki etme, ilim öğrenme ve çalışma konularıyla yakından ilgilenmesinin bir başka nedeni ise tasavvuftaki “bir lokma bir hırka” anlayışıdır. Bilindiği gibi İslamiyet hem dünya hem de ahiret işlerinin birlikte yürütülmesini vadede, mensuplarına çalışıp terakki etmeyi ve ilim öğrenmeyi öğütler. Bununla birlikte tasavvuftaki dünyanın geçici bir hayat olarak görülmesi ve asıl hayat olan ahirete yönelmesi anlayışı, beraberinde yanlış bazı uygulamaları doğurmuş ve İslam dünyasının gerilemesine neden olmuştur. İsmail Kara, İslamiyet'in aslıyla ve temel felsefesiyle ilgisi olmayan bu türden anlayışa dönük eleştirileri şu şekilde toparlar:

İslam'ın öngördüğü 'aktif insan' tipi tasavvufla, tekkelerle birlikte 'pasif insan'a dönüşmüş, dervişlik, miskinlik, fakirlik yaşama tarzı olmuş, tevekkül, kanaat, sabır gibi ahlaki kavramlar asıllarından saptırılarak 'bir lokma bir hırka' anlayışını besleyecek şekle sokulmuş, tembellik (atalet), zillet, yeis, meskenet, fakr, pısrıklık gibi menfi huylar irtifa kaydedip müsbetlik kazanırken vakar, izzetnefis, azim, sa'y u gayret... zayıflamış; 'üçbuçuk günlük hayatın ne değeri var!'; 'eh, kader böyle imiş, ölümlü dünya' diyenler büyük ve etkili çoğunluğu oluşturmuş, bu da servet temerküzünü engelleyerek İslam dünyasının gerilemesini, çöküşünü hazırlamıştır (Kara, 2005, s.777).

İslamiyet'in ön gördüğü/idealize ettiği davranış kalıplarına uymayan bu türden bir anlayış³, az da olsa toplumsal yaşamda karşılık bulabilmektedir. Yazarlar ve sanatçılar, çalışıp terakki etmeyen ve sadece ahiret odaklı bir yaşam sürdüren tipleri eleştirmekle aslında hem İslamiyet'in gerçek yüzünü ortaya koyar hem de toplumsal yaşamdaki problemlere çözüm getirmeye çalışır. Böylece sadece ahirete odaklanılarak sürdürülen bir yaşam şeklinin hem İslam anlayışıyla çeliştiği hem de zelil durumlara düşmemek adına zorunlu olduğu ifade edilmiş olur.

Bu çalışma Tanzimat Dönemi Türk şiirindeki “çalışma” fikrini irdelemeyi, şairlerin bu fikre nasıl yöneldiklerini ve bu düşüncüyü nasıl ifade ettiklerini anlamayı amaçlamaktadır. Makalede örneklem olarak şiirlerinde bu tür konulara en fazla yer veren Namık Kemal, Ziya Paşa ve Abdülhak Hâmid Tarhan seçilmiştir. Çalışmada doküman analizi yöntemine

15). Buna göre Osmanlı'nın gerilemesinin nedeni İslam inancına bağlı olması değil, tam tersine son dönemlerde İslamiyet'ten uzaklaşılmasıdır. İslamiyet, devleti geri kılan değil, tam tersine payidar kılan bir inanç sistemidir.

³ Şüphesiz sadece ahiret odaklı bir yaşam sürdüren, dünyadan elini eteğini çekip yaşadıkları toplumun problemleriyle ilgilenmeyen kişiler İslam toplumunda çok küçük bir yekûn tutmaktadır. Bu türden anlayış, çoğunlukta toplum nezdinde karşılık bulmamakta ve reddedilmektedir. Milli Mücadele dâhil olmak üzere İslam dünyasının yakın tarihindeki istiklal savaşlarının, sömürgecilere karşı mücadelelerin hemen hepsinde tarikatların ve şeyhlerin çok üst düzeyde fonksiyonlar icra etmiş olmaları bu düşüncüyü desteklemektedir. Bu konuda temsil gücü yüksek örnekler için A. Beanigsen ve C. L. Quelquejay'ın *Sufi ve Komiser-Rusya'da İslam Tarikatları*, John F. Baddeley'in *Rusların Kafkasya'yı İstilas ve Şeyh Şamil*, Kadir Mısıroğlu'nun *Kurtuluş Savaşında Sarıklı Mücahitler*, Cemal Kutay'ın *Kurtuluşun ve Cumhuriyet'in Manevi Mimarları* adlı eserlerine başvurulabilir (Kara, 2005, s.777).

başvurulmuş, belirtilen şairlerin ulaşılabilen bütün şiirleri incelenmiş, konuyla alakalı olan şiirler fişlenmiş ve tespit edilen mısralar ilgili bölümlerde kullanılmıştır.

Namık Kemal

Namık Kemal, doğru bildiği yoldan şaşmayan bir dava adamıdır. Vatan, millet, hürriyet, adalet gibi ülkülere âşık olmuş; bu uğurda mal, makam ve iktidarı elinin tersiyle itmiş bir şairdir. Ülke yönetimi açısından tehlikeli fikirlere sahip olan ve bu fikirlerini gür bir sedayla savunan; bu yüzden önce Yeni Osmanlılar Cemiyeti üyeleriyle birlikte Paris'e kaçmak zorunda kalan, ülkeye döndükten sonraysa yönetim tarafından istenmeyen adam ilan edilen, Magosa zindanlarına atılan ve ömrünü sürgünlerde geçirmek zorunda kalan bir sanatçıdır. Şair, tüm bunlara rağmen bir an olsun ümitsizliğe kapılmaz, ideallerinden kopmaz, devletine küsmez, vatan/millet aşkını sürdürmeye devam eder ve çalışma azmini sürdürür. Çünkü "Namık Kemal'in üç büyük aşkı vardır: Vatan, asker, edebiyat" (Kuntay, 2019, s.665). Bu bağlamda şair, kendisine reva görülenlere rağmen vatan aşkından vazgeçmez, karamsar bir kimliğe bürünmez ve fikirlerini savunmaya devam eder. "Vatan, millet ve hürriyet aşkı, insan iradesi, ahlak ve fazilet duygusu ile bunlar için fedakârlık ve mücadele azmi" (Uçman, 2011, s.235) konularını eserlerinde sıklıkla işler. "Özellikle medeniyet ve terakki, ulûm ve fûnûn, kanun ve nizam, hürriyet ve meşveret kavram çiftleri Namık Kemal'in düşüncesinin ana eksenini belirleyen kavramlar" (Çağan, 2012, s.266) olur. Makale kapsamında incelediğimiz "çalışma fikri ve mücadele azmi" de bu bağlamda Namık Kemal'in en fazla öne çıkardığı fikirlerdendir. Şaire göre insan, toplum ve millet; hangi şart ve ortamda olursa olsun mücadelesini sürdürmekten vazgeçmemeli ve gayret göstermeye devam etmelidir. Çünkü çalışmak, vazgeçmemek ve çabalamaya devam etmek; felekten veya kendisine ve milletine reva görülenlerden intikam almanın en güzel yoludur. Şair, bu düşüncesini meşhur "Hürriyet Kasidesi" şiirinde şu mısralarla dile getirir:

Felekten intikam almak demektir ehl-i idrâke

Edip tezyîd-i gayret müstefid olmak nedametten (Kocatürk, 1966, s.94).

Tanzimat Dönemi, Osmanlı imparatorluğunun maddi ve manevi yönden zor zamanlar geçirdiği bir dönemdir. Ülke hem ekonomik olarak çöküş yaşamakta hem de girilen savaşlar yenilgiyle sonuçlanmaktadır. Bu dönemde ülkede iç isyanlar baş göstermiş, azınlıklar ile Müslüman tebaa arasında çatışmalar doğmaya başlamış ve azınlıklar sürekli olarak yeni kazanımlar elde etmiştir. Bilindiği gibi Tanzimat ve Islahat Fermanı'yla birlikte Müslüman halk ile gayrimüslimler eşit tutulur; gayrimüslimlere askere gitmeme, devlet memuru olma, kendi dillerinde öğretim yapma ve çocuklarını devlet okullarında okutma vb. haklar verilir (Akyüz, 2013, s.15). Bu da Müslüman halk ile gayrimüslimler arasındaki çatışmayı körükler. Yine bu dönemde ülkedeki askerlik ve vergi sistemi halkın belini büken bir uygulama halini alır. Bu problemlerle ilgili olarak Tanzimat ve Islahat Fermanı'nda çeşitli düzenlemeler yapılır; fakat yine de sağlıklı bir sonuca ulaşılamaz. Ayrıca Namık Kemal gibi genç aydınlar, savundukları fikirlerden ve meşrutiyet taleplerinden dolayı ülke yönetimiyle ters düşer ve Avrupa'ya kaçmak zorunda kalır. Böyle bir ortamda umidini kaybetmemek ve toplumu gayrete sevk etmek o kadar da kolay değildir. Fakat Namık Kemal, bu kriz ortamını sanatı için bir malzeme olarak kullanır ve ideallerine ulaşma noktasında daha da güdülenir. Ona göre felekten, düşülen zor durumdan (krizden), yenilgilerden intikam ve ders almanın tek yolu çalışmayı arttırmak ve hatalardan ders çıkarmaktır. Böylece insan/toplum, umudunun kaybetmemiş olacak, zor durumlardan kurtulacak ve daha müreffeh bir ortama kavuşacaktır. Düşmandan intikam almanın en kolay yolu, onun silahıyla silahlanmaktır. Bu dönemde Batı toplumu terakki etmiş, Osmanlı toplumu ise yeniliklere ayak uyduramayarak geri kalmıştır (Bunda Osmanlı'nın kendini geçmiş

günlerdeki gibi büyük ve güçlü görmesi, Batı'yı ise küçümsemesi en etkili unsurlardandır). Şaire göre kaderin Osmanlı toplumuna reva gördüğü bu durumdan kurtulmanın en kolay yolu gayreti arttırmaktan geçer. Tanpınar'a göre "Namık Kemal, insana ve insanlığa inanır, terakki fikrine inanır. Fikret, insan için 'Rabb-i mümkinât' demeden evvel o, 'mucize-i kudret' demiştir" (Tanpınar, 2012, s.419). Bu bağlamda Namık Kemal, insan iradesini ve gücünü ön plana çıkaran bir şairdir, yapıp ettiklerinden dolayı insanı sorumlu tutar, fatalist bir tutum takınmaz. Neredeyse bütün şiirlerinde coşkulu ve heyecanlı olan şair, "çok erkek ve diri bir sesle" (Uçman, 2011, s.235) konuşur, gelecekte ümidini kesmez. Ona göre istikbale duyulan bu ümit, başkalarından gelecek bir yardımla değil, kişinin/toplumun kendisine derc edilmiş bir kudretten gelmektedir. Bu yüzden kişi ve millet, kendine inanmalı ve kendinden güç alarak, çalışıp çabalayarak zafere ulaşmalıdır. Şair, bu düşüncelerini bir gazelinde şu mısralarla dile getirir:

Sana senden gelir bir işte ancak dâd lâzımsa

Ümidin kes zaferden gayriden imdâd lâzımsa (Kocatürk, 1966, s.88).

Buna göre millet, kendine güvenmeli ve başkasından yardım dilenmekten vazgeçmelidir. Aksi durumda zafere ulaşmak mümkün olmayacaktır. Zafer, burada hem Osmanlı'nın girdiği savaşları kazanması ve terakki etmesi hem de ülkeye meşrutiyetin getirilmesi olarak değerlendirilebilir. Her iki durumda da millet, ancak gayretinin karşılığını görebilecektir, kurtuluşun tek çaresi içe/öze yönelmek ve buradan alınan güçle yükselmektir. Namık Kemal'in "en büyük mücadelesi, düşüncede ve fiiliyatta kendini miskinliğe terk edip üretmeyen, çalışmayan, tembel, yeniliklerden habersiz, statik ve kaderci düzene karşıdır" (Aydın, 2013, s.466). Çünkü insan/toplum için ancak çalıştığına karşılığı vardır⁴. Şair de başkasından yardım dilenmektense kendi göbeğini kendisi kesmek ister ve şiirlerinde coşkulu bir dille hürriyeti, adaleti, vatani müdafaa etmeyi savunur. Bu yolda can vermeyi kendisi için şeref bilir⁵.

Namık Kemal, düz yazılarında da çalışma fikrini işler. Çalışıp çabalamak suretiyle Avrupa'nın ulaştığı medeniyet ve teknoloji seviyesine ulaşabileceğine inanır⁶. Fakat taklitçiliği benimsemez, Batı medeniyeti karşısında diz çökmez, kendini/milletini hakir görmez, İslam inancına ve geleneğe sırtını dönmez. Batı kültürü yerine Batı'dan alınması gereken bilgi birikimini almayı ve bu yolla ilerlemeyi teşvik eder. "Batı medeniyeti karşısında Doğu/Osmanlı/İslam medeniyetini ısrarla ve sabırla" (Koçak, 2009, s.246) savunur. "O, millî ve İslâmî değerleri muhafaza etmek şartıyla Avrupalılaşıma fikrini benimsemiştir. İslâmiyet'in hayatîyetine inanmış, onun medeniyet ve ilerlemeyle asla tezat halinde bulunmadığını kabul etmiş, aksi yoldaki iddia ve görüşleri çürütmeye çalışmış" (Akün, 1988, s.375) bir şairdir. Düz yazılarında bir mütefekkir ve sosyolog tavrıyla olayları tahlil eden Namık Kemal, şiirlerinde ise heyecanlı ve ihtilalci bir tutum takınır⁷. Davası uğruna her türlü tehlikeyi göze alır ve gözünü budaktan sakınmaz. Fakat son tahlilde onun da yapacakları sınırlıdır, kaderin üstünde bir kader

⁴ Necm sûresi 39. ayet: "İnsan için ancak çalıştığı vardır" (DİB, 2011, s.588).

⁵ Örneğin Hürriyet Kasidesi, Namık Kemal'in canını hiçe saydığı beyitlerle doludur. Bir beyitle örneklersek;

Ne gam pür âteş-i hevl olsa da gavgâ-yı hürriyet

Kaçar mı merd olan bir cân için meydân-ı gayretten (Kocatürk, 1966, s.95).

⁶ "Ey ihvân-ı vatan nice bir bu zalâm-ı gaflet?... Nice bir bu hâb-ı ten-perestâne?... İdrâkten mi kaldık? Biz de bir fen öğrenmeye çalışalım. Ellerimiz tutmaz mı oldu. Biz de yeni bir şey yapalım da meydana çıkaralım... Ayetle, hikmetle, icmâ' ile, tecrübe ile, 'ibretle mübeyyendir ki insan için her ne hâsil olursa sa'y ile olur. İnsan her neye vâsil olursa sa'y ile olur"(İbret, Nu.45, 3 Ramazan 1289/23 Teşrin-i evvel 1288). "Bir iki yüz sene evvel Avrupa'nın da bizim memleketten hiç farkı yoktu. Sa'y ile (çalışmakla) orada vücûda gelen şeyler burada niçin yapılmasın?" (İbret, Nu.121, 22 Muharrem 1290/10 Mart 1289) (akt: Aydın, 2013, s.464-466).

⁷ "Namık Kemal, hem romantik hem de realist bir hürriyetçidir. Şiirlerinde romantik, nesirlerinde şaşılacak derecede realisttir" (Emil, 1988, s.14).

vardır. Şair bunun da bilincindedir ve bu durumu kaderiyeci bir yaklaşım yerine İslamiyet'in tevekkül anlayışıyla çözüme kavuşturur. O/millet, kendi üzerine düşeni yapacak, gayret edecek, sonrasında ise kadere boyun eğecektir:

Bize gayret yakışır, merhamet Allah'ındır,

Hükm-ü âti ne fakîrin, ne şehenşâhındır (Kocatürk, 1966, s.110).

Bilindiği gibi İslamiyet, insana çalışıp çabalamayı ve üzerine düşeni yerine getirmeyi, sonrasında ise tevekkül etmeyi ve takdir gücünün Allah'ta olduğunu bilmesini öğütler. “Tevekkül Hz. Peygamber'in hali, çalışıp kazanmak ise sünnetidir” (Çağrı, 2012, s.4). Bu bağlamda İslamiyet, çalışıp çabalamayı ve terakki etmeyi teşvik eder. Fakat Namık Kemal ile aynı dönemde yaşayan bazı şairler, her şeyi Allah'ın kudretine bağlar ve insanın iradesini sınırlı olarak görür. Örneğin Ziya Paşa, *Terci-i Bend*'inde kâinatın yaratılışı karşısında hayret makamında kalır ve bu yücelik karşısında insanın fiiliyatını ve çalışmasını küçümser. Namık Kemal ise Birol Emil'in ifadesiyle Şark'ın tevekkül ve teslimiyetine, kaderiyeci pasif insan anlayışına karşı iradeli, aktif, cesur, kahraman insan tipini ortaya çıkarır. Birol Emil, Namık Kemal'in hayat karşısında aldığı tavrı iki kelime ile özetler: Hayat iradedir. Namık Kemal'e göre hürriyeti, medeniyeti, cemiyeti yapan, devlet kuran, tabiatı değiştiren kuvvet ve kudret insan iradesidir (Emil, 1988, s.20-22). Ona göre insan; iradesi küçümsememesi gereken yüce bir varlıktır, eşref-i mahlûkattır, Allah'ın yeryüzündeki halifesidir. Şair bu bağlamda İslam inancının doğru tevekkül anlayışına sınırsız sarılır, insanın eylemlerini ve iradesini küçümsemez ve kendi üzerine düşeni yerine getirme konusunda azimle çalışmayı savunur. Vatanın kurtarılması, İslamiyet'in yüceltilmesi, çağdaş medeniyetler seviyesine ulaşılması, hürriyet ve adaletin getirilmesi için milleti sorumluluk almaya ve üzerine düşeni yerine getirmeye davet eder. Çünkü şaire göre hedeflenen ülkülere ancak çalışma ve gayret sonucunda ulaşılabilecektir.

Ziya Paşa

Tanzimat Dönemi'nin önemli devlet adamlarından/sanatçılarından biri olan Ziya Paşa, Namık Kemal'le karşılaştırıldığında karamsar ve ümitsiz bir profil çizer. Bunda iktidara ve belli makamlara ulaşma isteği ve bu arzunun her defasında engellenmesinin büyük payı vardır. Bilindiği gibi Ziya Paşa, Tanzimat Dönemi'nin önemli sadrazamlarından Ali Paşa'nın görevinden azledilmesinde büyük pay sahibi olmuş ve onun yerine geçen Fuat Paşa'ya işbirliği teklifinde bulunmuştur. Fakat bu teklif Fuat Paşa tarafından reddedilmiş ve o günden sonra devlet yönetiminin Ziya Paşa'ya tavır almasına neden olmuştur. Ziya Paşa, iktidara ulaşma arzusu yüzünden yöneticiler tarafından bir tehdit olarak görülmüş ve sürekli olarak payitahttan uzak tutulmaya çalışılmıştır. Nurullah Çetin'in ifadesiyle “bundan sonra muhalifleri Ziya'yı saraya sokmama konusunda anlaşmış gibidirler” (Çetin, 2011, s.129). Bu tutum Ziya Paşa üzerinde ters etki yapmış ve onu farklı arayışlara itmiştir. Şair, Yeni Osmanlılar Cemiyeti'yle birlikte hareket edip Avrupa'ya kaçtığında ülke aleyhine yayınlar yapmış, cemiyetin diğer üyeleri bir müddet sonra yurda dönmüş; fakat o tek başına Ali Paşa'nın ölümüne kadar muhalefetini sürdürmüştür. Ali Paşa'nın ölümünden sonra ülkeye döndüğünde ise arzulanmış/hayal ettiği makamlara tam olarak ulaşamamış, paşalık rütbesine kadar ilerlemiş; fakat istenmeyen adam olarak bu görevlerini bir nevi sürgünlerde ifa etmiştir.

Saray kaynakları, Ziya Paşa'yı “pek ziyade harîs-i ikbâl” ve “bir şey arzusuna muvafık olmazsa onun aleyhine türlü entrika” (Tanpınar, 2012, s.308) imal eden bir kişi olarak tarif eder. Ziya Paşa, yaşamı sanatına akseden ve yön veren sanatçılarıdır. “Ziya Paşa'nın sanatı biyografisinden beslenirken biyografisi de sanatını oluşturmuştur” (Tek, 2013, s.9). Bu

bağlamda hırsıyla ulaşmaya çalıştığı mevkilere ulaşamayan ve sürekli olarak engellenen şair, karamsar bir kimliğe bürünür ve bu durumu şiirlerine de yansıtır. Şair, “çalışma” konusunda da genellikle benzer şekilde karamsardır, hayatta çalışarak başarıya ulaşamayacağı kanaatindedir. Çünkü ona göre dünya, adaletin tecelli ettiği bir yer değildir. Herkes, çalışmasının karşılığını görmez. Çalışkanlık ve dürüstlük, bu dünyada sahibine zarar veren bir haslete dönüşebilir. Şair, bu duygu ve düşüncelerini “Terci-i Bend II” şiirinde şu şekilde dile getirir:

*Bir zamanlar ben dahi düştüm belâ-yı gayrete
Doğrulukla uğradım bin türlü derd ü zahmete
Geh vatandan ayrılıp gittim diyâr-ı gurbete
Âkabet oldum giriftâr işbu mühlik illete
Veh yazık sarf etdiğim ömre zamâna hizmete
Fıkr için görmek beni kâfidir ehl-i ibrete (Göçgün, 1987, s.74).*

Daha önce belirtildiği gibi Ziya Paşa, hayatı sanatına akseden bir şairdir, yaşantısını eserlerine yansıtır. Şiirde bu durum açık bir şekilde görülmektedir. Vatan ve milleti için her türlü gayreti gösterdiğine inanan Ziya Paşa, bunun neticesinde ödüllendirilmek yerine cezalandırıldığını, bin türlü dert ve zahmete maruz bırakıldığını, gurbet ellere sürüldüğünü ve netice itibariyle gurbette hastalıklara duçar olduğunu anlatmaktadır (Ziya Paşa, 1861 yılında İstanbul’dan uzaklaştırılmak için Kıbrıs’a mutasarrıf olarak tayin edilir, burada sıtmaya yakalanır, bir çocuğunu ve babasını kaybeder). Dolayısıyla çalışıp çabalamak her zaman için olumlu netice vermez. Ona göre özellikle devlet yönetiminde; çalışmanın, gayretin, liyakatin pek bir kıymeti yoktur. Yöneticiler kendilerine tehdit olarak gördükleri kişileri ne kadar çalışkan da olsalar bertaraf etmekte bir beis görmezler. Ziya Paşa, şiirde bu düşünceleri vurgular. Devleti uğruna ailesini dağıttığını, nefesine zulmettiğini (çünkü kendisini ve ailesini nemli ve hastalığa müsait bir bölgeye sürüklemiştir), vatanı uğruna canını hiçe saydığını anlatır. Fakat neticede, devlet nezdinde bu çalışma ve fedakârlıklar görmezlikten gelinmiş ve Ziya Paşa’nın kıymeti bilinmemiştir. Bu bağlamda şair, okuyucularına çalışma ve sadakati pek tavsiye etmez, çünkü bu dünyada çalışma ile bir yerlere gelmek çok zordur; fakat çalışıp çırpıp ve bir zümreye dâhil olmak suretiyle ikbal elde etmek çok daha kolaydır:

*Rahat ü ikbâl ile olmak dilersen kâm-yâb
Çal, becer, uydur, mücâzâtından etme ictinâb
Âr u nâmus u hayâyı eyleme çokluk hisâb
Cümleden evvel fakat bir bâba eyle intisâb (Göçgün, 1987, s.90).*

Ziya Paşa’ya göre toplumda hiç kimse hak ettiğini elde edememektedir. Hatta hak ediş açısından cahil, iş bilmez, beceriksiz insanlar daha önemli mevkilere gelmekte; işinin erbabı olan ve devlete yararı dokunacak kişilerse tam tersine yönetimden uzaklaştırılmaktadır (Apaydın, 1993, s.487). Aslında Ziya Paşa, olumsuz örnekler üzerinden bir toplumsal yapıyı resmetmektedir. Bu toplumda büyük bir yozlaşma görülmektedir, etik değerler ortadan kalkmış ve bunun yerini çıkar ilişkileri almıştır. Bu yanlış toplumsal düzende, çalışmanın ve ilmin kıymeti bilinmez, âlim yüceltilmez, cahil yerilmez. Bu bağlamda âlim de cahil de birdir, ilim öğrenmenin ve terakki etmenin toplum nazarında bir değeri yoktur. Toplumun değer yargıları bozuktur ve sorgulanmalıdır. Ayrıca sadece bir kişinin çalışıp çabalamasıyla da bu toplumsal düzen değişmeyecektir:

Bir senin sa'yin usûl-i dehri tagyîr eylemez

Abd-i âciz sa'y ile tahvîl-i takdîr eylemez

Âlim olsan ilmîne bir kimse tevkîr eylemez

Câhil olsan cehlîni ta'yîb ü ta'yir eylemez (Göçgün, 1987, s.78).

Görüldüğü gibi Ziya Paşa, çalışma ve gayretin her zaman için olumlu sonuç vermeyeceği kanaatinde. Çünkü erk sahibi olan kişiler, aklını kullanmayan, bilgisiz, liyakatsiz; fakat koyun gibi itaat eden ve kendileri için tehlike oluşturmayacak kişileri daha fazla tercih edebilmektedir. Ziya Paşa'nın bu düşünceye sapmasında hedeflediği makamlara gelememesinin büyük etkisi vardır⁸. Kendisi belli makamlara gelemeyen Ziya Paşa, bu kez makamlara gelenlerin dirayetsizliğini vurgulayarak kendini tatmin etme yoluna gider. Bu tavır, psikolojide yansıtma, hak ettiğini düşündüğü yere gelemeyen insanın ekşi üzüm mekanizmasına başvurması, kedinin uzanamadığı ciğeri kötölemesi, kişinin kendisini rahatlatmak için arzu nesnesini kötölemesi şeklinde de değerlendirilebilir⁹.

Hayata pesimist bir bakış açısıyla yaklaşan, dünyada adaletin tecelli etmediğini düşünen, hak ettiği makamlara getirilmediği için çalışma ile terakki arasında bir paralellik olmadığını dillendiren ve bu yüzden toplumsal yapıyı ve devlet yönetimini eleştiren Ziya Paşa; zaman zaman şiirlerinde bu tutumunu bir kenara bırakır ve okuyucularına ilim tahsil etmeyi, çalışıp terakki etmeyi telkin eder. Bu şiirlerde hedef Avrupa medeniyeti seviyesine ulaşmak ve tıpkı Avrupa gibi güçlü bir konuma evrilmektir. Çünkü Tanzimat Dönemi aydınları, Batı'ya hayrandır ve kurtuluşun Batılılar gibi çalışıp ilerlemekte olduğuna inanırlar. Bu dönem aydınlarından biri olan Ziya Paşa, terakki için Avrupa lisanını öğrenmeyi şart koşar; çünkü ancak bu yolla Batı'nın ilminden istifade edilebilecektir. Ona göre artık taassubu bırakmalı, kendimizi Batı'dan üstün görmemeli¹⁰ ve Avrupa'dan istifade etmenin yolları aranmalıdır:

İster isen anlamak cihânı

Öğrenmeli Avrupa lisânı

Etmiş orada fînûn terakkî

Tahsilden eyleme tevakkî

⁸ Hayata karşı olumsuz ve karamsar bakış, kaderiyecilik, çalışma/ilim ile makam ve mevkinin birbirlerine paralel ilerlemediği düşüncesi Ziya Paşa'nın 1859 yılında yazdığı Terci-i Bend'inde de vardır. Ör:

Câri cihân cihân olalıdır bu kâide
Bir ahmak-ı denîye olur ehl-i dil zebûn
Nâdân firâz-ı izz ü saâdetde ser-firâz
Dânâ hazîz-i acz ü mezelletde ser-nigûn
Nâdânı kâm-perver eder tâli-i bülend
Ehl-i kemâli sâ'il eder baht-ı vaj-gûn (Göçgün, 1987, s.46).

Ziya Paşa'da zaten var olan karamsarlık ve adaletsizlik düşüncesi, kişisel yaşamıyla birleştikten sonra bir volkana dönüşür ve bundan sonraki sanatını şekillendirir.

⁹ Ziya Paşa'nın psikolojisi ve bilinçaltıyla ilgili bkz. Tek, Zeynep (2013). Psikanalitik Okuma ile Ziya Paşa'nın Eserleri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

¹⁰ Osmanlı İmparatorluğu, 17. yüzyılın sonlarından itibaren güç kaybetmeye başlamış; Reform, Rönesans ve ardından Sanayi İnkılabıyla kendini geliştiren Batı karşısında geri kalmaya başlamıştır. Fakat Osmanlı İmparatorluğu, kendisini hâlâ yüce ve âli devlet olarak gördüğü için uzun müddet yenilikleri takip edememiş, çağa ayak uyduramamış, Batı'dan ilim ve teknik almayı kendisi için zül addetmiş ve bu yüzden birçok alanda çağın gerisinde kalmıştır. Tanzimat Dönemi'nin birçok aydınında olduğu gibi Ziya Paşa'da da Batı'nın ilminden, sanayisinden, tekniğinden yararlanma fikri baskındır. Ona göre Batı küçümsenmemeli, İslamiyet'ten ödün vermemek kaydıyla Avrupa'nın ilim ve fennine müracaat edilmelidir.

Bilmek gerek andaki fînûnu

Terk eyle ta'assub u cünûnu (Göçgün, 1987, s.124).

Çalışıp terakki etmek suretiyle Avrupa medeniyeti seviyesine ulaşılmasını tavsiye eden Ziya Paşa, Batı dilleri ve edebiyatlarının öğrenilmesini tavsiye ederken; Avrupa şiirinin taklit edilmesine şiddetle karşıdır. Çünkü şiirin ve edebiyatın milli ruhu yansıtan kültür çalışmaları ve ürünleri olması gerektiği kanaatinde (Çetin, 2011, s.161). Bu bağlamda şair, özgünlüğe ve kendi değerlerine bağlı kalmaya dikkat eder, Müslümanlık ve Osmanlılık kültür ve medeniyetine bağlı bir ilerleme anlayışını savunur. Ona göre Avrupa medeniyeti örnek alınmalı ve Avrupa'nın ilmine başvurulmalıdır. Fakat bu durum hiçbir zaman din anlayışını değiştirme, kendi dinini küçümseme, İslamiyet'i ilerlemeye engel olarak görme, Osmanlı gelenek ve göreneklerini unutma vb. anlamlara gelmemelidir. Milliyetini unutmak ve İslamiyet'i ayak bağı olarak görmek Ziya Paşa'nın kabullenmeyeceği düşüncelerdir, bu yollarla terakki sağlanamaz. Şair, bu duygularını şu mısralarla ifade eder:

İslam imiş devlete pâbend-i terakki

Evvel yoğ idi işbu rivayet yeni çıktı

Milliyeti nisyân ederek her işimizde

Efkâr-ı Firenge tebaiyyet yeni çıktı (Kurgan, 1953, s.36).

Netice itibariyle Ziya Paşa, başarıya, makama, terakkiye, çalışma ve gayret yoluyla ulaşılacağı konusunda şüpheleri olan bir sanatçıdır. Çünkü ona göre çalışıp çabalayan kişiler, toplumsal yaşamdaki yozlaşmalardan dolayı hak ettikleri makamlara ulaşamamakta, bilgi sahipleri cahillerin emri altında çalışabilmekte, doğruluk ve sadakat yerine liyakatsizlik tercih edilebilmektedir. Şüphesiz hayatın olumlu yönleri olabileceği gibi kötü ve çirkin yanları da vardır. Ziya Paşa şiirlerinde çoğunlukla bardağın dolu olmayan taraflarına yönelir, karamsar bir kişilik arz eder, hayatın çirkin ve adaletsiz yönlerine dikkat çeker, çalışıp çabalamak ile başarı ve terakki arasında paralellikler olmadığını düşünür. Çalışmanın ve terakkinin önemini vurguladığı bazı şiirlerinde ise Osmanlılık ve İslamlık çizgisi dışına çıkmadan, kendi kültür ve medeniyetine bağlı kalmak kaydıyla bir ilerleme ve terakki etme fikrini savunur. Bu tür şiirlerinde azimli olma, çalışıp gayret gösterme, çağa uydurmak suretiyle gelişim gösterme gibi unsurlar yüceltilir.

Abdülhak Hâmid Tarhan

Abdülhak Hâmid Tarhan, inceleme konusu yaptığımız şairlerden toplumsal yönü en zayıf olanıdır; romantizm ve devrin siyasi şartlarından dolayı¹¹ şiirlerinde toplumsal konulara pek eğilmemiş, bu tür problemleri kısmen de olsa tiyatrolarında dile getirmiştir. Şair, şiirlerinde daha çok aşk, ölüm, tabiat, metafizik gibi düşüncelere yönelmiştir. Hâmid'in şiirlerinde çalışma ile başarı arasındaki ilişkiye ise az da olsa yer verilmiştir. Örneğin şairin *Hep Yahut Hiç* kitabındaki "Bir Vaize Mev'ize" adlı şiiri; mutaassıp, bilim karşıtı, Allah'ın kahhar ismini ön plana çıkaran, yanlış tevekkül inancına bağlı, hayattan kâm almayı bilmeyen bir vaizin eleştirildiği bir şiirdir. Hâmid, şiirde bilimsel anlayış ile mutaassıp medrese anlayışını karşılaştırır ve modern ilmi her anlamda yüceltir:

Ey beşer çehreli hayvan, heyhat!

İlm ü irfân iledir zevk-ı hayat

¹¹ "Abdülhamid Han'a sekiz sene fasılayla iki defa şiir yazmayacağını taahhüt etmeye mecbur kalır" (Tanpınar, 2012: 505).

Anı hiç kullanamazsan, nâdan,

Neye vermiş sana nutku Yezdân? (Tarhan, 1999, s.29).

Abdülhak Hâmid, ömrü boyunca rahat yaşam sürdürmüş bir şairdir. Varlıklı bir ailenin çocuğudur; dedesi sarayda hekimbaşı, babası Hayrullah Efendi ise büyükelçidir. “Müsrif, yaşamayı seven, sofraya ve ten lezzetlerine düşkün” (Tanpınar, 2011, s.499) bir babanın oğlu olan Hâmid, kendisi de bu minvalde bir yaşam sürdürür. Aşkları, evlilikleri, yaşam tarzı ile hedonist bir kişilik arz eder. Yukarıdaki şiirde de şairin bu yönünden izler bulmak mümkündür. Şair, şiirde ahiret için çalışıp çabalayan ve dünya zevklerinden kendini mahrum bırakan mutaassıp bir softayı hedef alır ve beşer suratlı bir hayvan olarak niteler. Çünkü bu softa tip, kendisine verilen istidatları kullanmamakta ve tek yönlü (ahiret odaklı) bir yaşam sürdürmektedir. Hâlbuki tekâmül etmez ve aklını kullanmazsa insanın hayvandan pek bir farkı yoktur. Hâmid, şiirde bu mutaassıp vaiz tipini sert bir dille eleştirir ve hayattan ancak ilim ve irfan yoluyla zevk alınabileceğini, sadece ahirete yönelmenin ne dinde ne de toplumsal yaşamda karşılığının olmadığını ifade eder. Çünkü İslam dini hem dünya hem de ahiret işlerinin birlikte yürütülmesini tavsiye eder, bu yüzden İslam dininde ruhban sınıfı yoktur, yine bu bağlamda ilim öğrenmek kadın/erkek her Müslüman’a farz kılınmış, ayetlerle ve hadislerle ilmin öğrenilmesi teşvik edilmiştir¹². İnsan, bu dünyaya ilim ve irfan ile terakki etmek için gelmiştir, sürekli çalışıp çabalayarak yükselmelidir. İslam inancına göre insan, hem ubudiyet görevini yerine getirmeli hem de gayret göstererek yükselmeli ve toplumsal fayda sağlamalıdır. Fakat Abdülhak Hâmid, şiirde tek yönlü bir bakış açısı ortaya koyar, insanın ubudiyet görevini ötelere, ihmal eder, sadece bu dünyadaki görevlerini ve toplumsal faydayı ön plana çıkarır:

Neye geldin bu cihana, söyle?

Düşünüp durmak için mi böyle?

Kimseye fâiden olmaz şunda,

Ya niçin mâiden olsun bunda? (Tarhan, 1999, s.29).

Şaire göre insan bu dünyaya düşünüp durmak ve karamsar bir tablo çizmek için değil, topluma faydalı olmak için gelmiştir. İnsan, sosyal bir varlıktır, bencilce davranamaz, sadece ahiret odaklı bir yaşam sürdüremez. Şair, bu düşünceyi ön plana çıkarır ve çalışmayan, ilim öğrenmeyen, çevresine faydalı olmayan insanların bu dünyada yeri olmadığını ifade eder. Daha sonra ise insanın sadece ahiret için yaşaması ve çalışıp terakki etmemesi, şiirde eleştirdiği softa tipin davranış kalıplarını sergilemesi durumunda nasıl bir dünya oluşacağını tasvir etmeye başlar:

Yalnız âbid olaydı insan,

Görülür müydü cihânda umrân?

Dediğin yolda gideydi her bâr.

Bulunur muydu bugünkü âsâr?

Âdem etmezse binâ vü îmâr,

Sen ne kâşâne bulursun, ne mezar.

¹² Konuyla ilgili bazı hadis-i şerifler şu şekilde sıralanabilir: İlim her erkek ve kadın üzerine farzdır. İlim Çin’de dahi olsa alınır. En faziletli sadaka Müslüman’ın ilim öğrenip sonra onu Müslüman kardeşine öğretmesidir. İlim öğrenmek için yola çıkan kimse, evine dönünceye kadar Allah yolundadır. Peygamberler, ne bir altın ve ne de bir gümüş miras bırakmamışlar, ancak ilmi miras bırakmışlardır. İşte o mirasa konan, sonsuz haz ve nasib almış demektir... Konuyla ilgili bkz. Kayadibi, 2006, s.128-131.

Bunda her şeyi desem, şâyândır,

Yaratan Hak'sa yapan insandır. (Tarhan, 1999, s.31).

Bugünkü toplum, önceki nesillerin gayretleri sayesinde belli bir medeniyet seviyesine ulaşmıştır. Eski kuşaklar sadece Allah'a kulluk edip ilim ve irfanı ihmal etseydi, bugünkü medeniyet seviyesine ulaşamaz, bugünkü eserler görülemez, saraylar hatta mezarlar bile yapılamazdı. Çünkü mezarın bile kazılması için belli başlı bazı edevata ihtiyaç vardır ve bunlar da insanoğlunun çalışması sonucunda ortaya çıkmıştır. Çünkü demir işlenmemiş olsa, mezar kazmak için ihtiyaç duyulan kazma bile yapılamazdı. Bu bağlamda şair, insanı Allah'ın yeryüzündeki bir halifesi olarak görür. Allah, insanoğlunu yaratmış ve yeryüzünü de insanoğlunun eliyle şekillendirmiştir. Bu bağlamda terakki, geçmişten bugüne belli bir süreklilik arz etmelidir. İnsanoğlu sadece ahirete yöneldiğinde ise terakki edilemeyecek ve medeniyetlerin oluşması imkânsız hale gelecektir. Çünkü medeniyetler kendiliğinden var olmaz, nesillerden nesillere aktarılan bilgi birikimiyle vücut bulur. Abdülhak Hâmid, medeniyetlerin ortaya çıkmasında ve gelişmesinde çalışmanın önemini ortaya koyduktan sonra bu kez vaizin rolünü kendi üzerine alır ve softa tipe nasihat etmeye başlar:

Sen de İslâm'a dilersen hizmet,

Sa'y ile gayret ü ikdâm öğret.

Halka bildirme bu dünyayı kerîh,

İlm ile marifet eyle tenbîh. (Tarhan, 1999, s.33).

Şair, softa tipe hitap ederken aslında mutaassıp ve geleneksel medrese eğitimine ve bu anlayışta olan zümreye de seslenmekte, İslamiyet'e hizmet etmenin en güzel yolunun insanları çalışmaya ve terakkiye sevk etmek olduğunu belirtmekte, bu dünyayı çirkin göstermenin İslamiyet'e fayda sağlamayacağını ifade etmektedir. Şair burada dünyayı misafirhane olarak gören tasavvuf anlayışını da karşısına alır ve üstü kapalı bir şekilde eleştirir. Tasavvuf anlayışına göre bu dünya bir gölgeler âlemdir, asıl olan öteki dünyadır. Bu dünya seyahat halindeki bir misafirin bir handaki misafirliği gibidir, çok da kıymete değer değildir. Tasavvuf anlayışına göre dünya hayatı, insanı Allah'tan uzaklaştıran bir işlev görür. Bu bağlamda “zahit ve mutasavvıflar dünyayı yılana, zehire, cadıya, fahişeye benzetirler” (Uludağ, 2012, s.112). Hâlbuki Abdülhak Hâmid, dünyanın kötü gösterilmesinin, küçük düşürülmesinin, günah keçisi ilan edilmesinin doğru olmadığı kanaatindedir. İslam inancının ilim ve terakkiyi önemseydiğini de bilen şair, bu bağlamda softa tipe nasihatlerde bulunur. Şair, “Mazi Yolcusuna Âti Yolu” şiirinde de dünyadan elini eteğini çekmiş bir dervişe seslenir; ona, İslamiyet'e hizmet etmek istiyorsa insanlara çalışmalarını ve terakki etmelerini tavsiye etmesi gerektiğini söyler. Aksi takdirde çalışmayan ve rızkını temin etmeyen kişi, başkalarına muhtaç kalacak ve zelil bir duruma düşecektir:

Şimdi senin yoksa eğer gailen,

Sonra dilenmek mi revâ ailen,

Meyl u heves kılmaz isen câha sen,

Kendini mi atmalısın çâha sen

...

Fikrini sevk eyle biraz san'ata

Hâlini peyveste eder vüs'ate.

Mektebe git, fen ile ol müşteğil

Vârisine feyzin olur müntekal (Tarhan, 1999, s.35).

Şair, şiirde medeniyetlerin ancak önceki çalışmaların üzerine yeni şeylerin eklenmesiyle oluştuğunu, atalarımızın çaba göstermemesi durumunda dünyanın bugünkü müreffeh şeklini alamayacağını dillendirir ve hitap ettiği softa tipe çalışıp kendi rızkını temin etmesini öğütler. Çünkü softa tipin hayatını vakfettiğini söylediği İslam inancına göre veren el, alan elden üstündür; güçlü Müslüman, zayıf Müslüman’dan yeğdir¹³. Dolayısıyla İslamiyet, Müslüman’dan sadece ahirete odaklanmasını istemez, dünyada çalışıp çabalamasını, rızkını temin etmesini ve başkasına muhtaç olmamasını, sanat ve fen işle meşgul olup kendini/toplumu geliştirmesini de salık verir. Abdülhak Hâmid, şiir boyunca gayretin tembellikten ve yanlış tevekkül anlayışından yüce olduğunu anlatır ve çalışmayı yüceltir. Aksi durumda insan kendisini ve ailesini başkasına muhtaç kılar ve bu davranışı İslamiyet adına yaptığı için İslamiyet’i ve Müslümanlığı da küçültmüş olur. Şair, Garam’da felsefi konuşmalar yaparken de İslamiyet’in ataleti haram kıldığını ve çalışmayı vazettiğini vurgular.¹⁴

Şair, benzer duygu ve düşünceleri “İbtidâ” şiirinde de işler ve tekkelerde zikirle meşgul olan ve toplumla, çevreyle, ülkeyle ilişkisini koparmış olan bir tipi şu mısralarla eleştirir:

Böyle meşguliyet-i bî-menfaat,

Kim ne sanat var, ne de bir marifet!...

Gelse düşmen payitahta bassa pay,

Anlar eyler tekkelerde hûy u hây!...

Muktezâ-yı âdemiyet mi bu hâl

Hubb-ı İslâm u hamiyet mi bu hâl?...

İlm-i ebdânla tavaggul böyle mi,

Hükm-i Kur’an’a tevessül böyle mi? (Tarhan, 2001, s.114).

Görüldüğü gibi Abdülhak Hâmid, şiirde dünyadan kopuk bir yaşam sürdüren tarikat ve tekke ehli kişileri eleştirmekte, bu tür bir yaşam şeklinin hem insanlığa hem de İslamiyet’e uygun olmadığını dile getirmektedir. Bu bağlamda şair, insanın çalışıp terakki etmesi, kimseye muhtaç olmaması, vatanına/milletine faydalı olması gerektiğini vurgular; tembelliği ve yanlış tevekkül anlayışını ise eleştirir.

Sonuç

Çalışma fikri, Tanzimat Dönemi’nin önemli temalarından biridir. Çünkü bu dönemde Osmanlı toplumu geri kalmış ve dünyaya hükmeden bir millet iken iç işlerine bile karışılan bir ülke haline gelmiştir. Bu dönemde geri kalmışlığın nedenlerinden biri olarak İslam inancı da gösterilmiş ve özellikle tasavvuftaki “bir lokma bir hırka” anlayışı eleştirilmiştir. Tanzimat Dönemi sanatçıları da ülkenin geri kaldığı bu ortamda çalışıp terakki etmenin önemini ve

¹³ “Veren el alan elden üstündür”, “Kuvvetli mü’min, Allah nezdinde zayıf mü’minden daha hayırlı, daha üstün, daha sevgilidir”, “Müttakî olana zenginliğin bir zararı yoktur” gibi hadisler, “(Ey müminler!) onlara karşı gücünüzün yettiğince –Allah’ın düşmanı ve sizin düşmanlarınızı ve bunların dışında Allah’ın bilip, sizin bilmediğinizi yıldırım üzere kuvvet ve savaş atları hazırlayın” (Enfal, 60) gibi ayetler Müslümanları çalışmaya, kuvvetli olmaya teşvik etmektedir (Canan, 1993; s.44).

¹⁴ Dinimiz evvel ibadet emreder
Sa’y u gayretle ticaret emreder.

....

Çalgı menhidir, atâletse haram (Tarhan, 2013, s.426-427).

faziletini şiirlerinde işlemiş, İslamiyet'in dünyadan el etek çekilmesini vazetmediğini dile getirmiş ve okuyucu kitlesini gayrete getirmeye çalışmıştır. Bu bağlamda şairlerin bu temaya yönelmesindeki temel saik, Osmanlı'nın o dönemde çağdaş medeniyet seviyesinden uzak olması ve sanatçıların da duydukları sorumluluğun bir gereği olarak toplumu yönlendirmeye çalışmaları olarak görülebilir.

Makalede şiirleri incelenen Namık Kemal; özü itibariyle hareketli, heyecanlı, çalışkan, ümitvar bir şairdir. Bu bağlamda şiirlerinde de benzer bir tutum sergiler; milletin başkalarından medet bekleyemeyeceğini, diğer toplumlardan Osmanlı/Müslüman toplumuna yardım gelemeyeceğini ve bu yüzden çalışıp terakki edilmek suretiyle çağdaş medeniyetler seviyesine ulaşılmasının zaruri olduğunu belirtir. Şair, istediği takdirde sonuca kısa süre içerisinde ulaşılacağından emindir. Avrupa'nın ilim ve irfanına da karşı olmayan Namık Kemal, şiirlerinde İslamlıktan taviz verilmeden çalışıp terakki etmenin ve çağdaş medeniyetler seviyesine ulaşılmasının gereğini ifade eder.

Namık Kemal'e göre karamsar bir profil çizen Ziya Paşa, şiirlerinde çoğunlukla çalışma ile terakki arasında doğrudan bir ilişki kuramaz. Genelde dünyanın, özeldde ise Osmanlı toplumunun yozlaştığını düşünen şair; liyakat yerine sadakatin öncelendiğini ve bu yüzden çalışkan kişilerin yeterince terakki etmediğini düşünür. Bu tür şiirlerinde ironik bir dil takınır, toplumsal yapıyı hicveder, okurlarına ilim öğrenmek ve çalışıp çabalamak yerine namusu ve hayâyı bir kenara bırakarak çalıp çırpmasını öğütler. Çünkü toplum nazarında namuslu ile namussuz, âlim ile cahil bir tutulabilmektedir. Kişisel yaşantısında sürekli olarak payitahttan uzaklaştırılan ve istediği makamlara gelemeyen şair, bu bağlamda şiirlerinde çalışıp terakki etmenin toplum/devlet nezdinde herhangi bir kıymeti olmadığını dile getirir. Bununla birlikte bazı şiirlerinde İslam medeniyetinden taviz vermemek suretiyle Avrupalılaştırmanın ve çalışıp terakki etmenin önemini de vurgular. Şair, bu tür şiirlerinde tıpkı Namık Kemal gibi ilmin, bilimin, çalışıp terakki etmenin gerekliliğinden bahseder ve okurlarını bu yola sevk eder.

Makalede incelenen son şair olan Abdülhak Hâmid ise şiirlerinde çoğunlukta dünyadan elini eteğini çekmiş softa tipleri hedef alır. İslam dininin hayata tek yönlü bakmadığını, dünya ve ahiret dengesinin gözetilmesi gerektiğini dile getirir. Sadece ahiret odaklı bir yaşam felsefesinin hem insanlığı hem de Osmanlı toplumunu geri bırakacağını ifade eder ve dünyadan elini eteğini çekmiş softa tipleri miskinlikle suçlar. Okurlarını ilim öğrenmeye ve çalışıp terakki etmeye sevk etmeye çalışır. Bununla birlikte şair, konuya tek yönlü bir bakış açısıyla yaklaşır; ahiret için çalışıp dünyevi işleri boşlayan softa tipleri eleştirirken; haz peşinde koşan, hayatı bir tür eğlence olarak gören, ilim ve marifetten uzak duran kişileri hicvetme gereği duymaz.

Extended Abstract

The Idea of Working in Turkish Poetry in The Tanzimat Period: The Case of Namık Kemal, Ziya Paşa, Abdülhak Hâmid Tarhan

Adem GÜRBÜZ

Introduction

Tanzimat literature; It can be evaluated as a reaction to old literature, a change of axis, a change of mentality. During this period, Western literature was particularly influenced; New ideas, genres and shapes taken from the West began to be tried. The artists' inclination and admiration for the West is due to Europe's progress as a whole, becoming a center of science and art, living a prosperous life, and winning the wars; However, in this process, the Ottoman Empire could not keep up with the times, could not follow the developments closely, the people fell into economic depression, the land losses gradually increased, etc. elements are among the main factors. During this period, from time to time, the development of the West and the backwardness of the Ottoman Empire were attributed to the beliefs of the societies, and misinterpretations of Islam as an obstacle to progress were put forward, and many artists had to respond to these discourses.

The only reason why artists glorify hard work and progress in Tanzimat literature is not the Ottoman backwardness and the artists' desire to motivate the Ottoman society. Especially the first period of Tanzimat was a period in which the concept of benefit for society came to the fore, efforts were made to educate the public, and artists used their preferences in favor of content in the form-content dilemma. During this period, artists try to enlighten the society and spread the ideas they idealize to the public; law, rights, justice, constitutionalism, freedom, equality, work and progress, etc. specifically deals with the topics. In this context, it can be evaluated that the Tanzimat Era's understanding of turning to the public was also effective in elaborating the idea of "work".

Another reason why poets are closely interested in the subjects of progress, learning science and working is the "one bite, one cardigan" understanding in Sufism. As is known, Islam preaches that both worldly and afterlife affairs should be carried out together, and advises its members to work, progress, and learn knowledge. However, the understanding in Sufism of seeing the world as a temporary life and turning to the afterlife, which is the real life, gave rise to some wrong practices and caused the decline of the Islamic world. This kind of understanding, which does not comply with the behavioral patterns predicted/idealized by Islam, can find some response in social life. By criticizing people who work hard and do not progress and live a life focused only on the afterlife, writers and artists actually reveal the true face of Islam and try to find solutions to the problems in social life. Thus, it is stated that a way of life that focuses only on the afterlife is both contradictory to the understanding of Islam and necessary to avoid falling into humiliating situations.

Method

This study aims to examine the idea of "work" in Turkish poetry of the Tanzimat Era and to understand how poets turned to this idea and how they expressed this idea. Namık Kemal, Ziya Paşa and Abdülhak Hâmid Tarhan, who include such topics the most in their

poems, were selected as examples in the article. In the study, the document analysis method was used, all accessible poems of the specified poets were examined, the poems related to the subject were tagged and the identified verses were used in the relevant sections.

Findings

The idea of "work" is one of the important themes of the Tanzimat Era. Because in this period, the Ottoman society went from being a backward nation that dominated the world to a country that even intervened in its internal affairs. During this period, Islamic belief was also cited as one of the reasons for underdevelopment, and the "one bite, one cardigan" approach in Sufism was especially criticized. Artists of the Tanzimat Era also wrote about the importance and virtue of working and progressing in this environment where the country remained backward, in their poems, stated that Islam does not preach abandoning the world, and tried to motivate the readership. In this context, the main reason why poets turned to this theme can be seen as the fact that the Ottoman Empire was far from the level of contemporary civilization at that time and that artists tried to direct the society as a result of their responsibility.

Namık Kemal, whose poems are examined in the article; in essence, he is a lively, exciting, hard-working and hopeful poet. In this context, he displays a similar attitude in his poems; He states that the nation cannot expect help from others, that the Ottoman/Muslim community cannot receive help from other societies, and therefore it is necessary to reach the level of contemporary civilizations by working hard and progressing. The poet is confident that the result will be achieved in a short time if desired. Namık Kemal, who is not against the science and wisdom of Europe, expresses in his poems the need to work, progress and reach the level of modern civilizations without compromising Islam.

According to Namık Kemal, Ziya Paşa, who had a pessimistic profile, could not establish a direct relationship between work and progress in his poems. The poet thinks that the world in general and the Ottoman society in particular is corrupt; He thinks that loyalty is prioritized over merit and that is why working people do not progress enough. In such poems, he adopts an ironic language, satirizes the social structure, and advises his readers to put aside honor and modesty and steal and steal instead of learning knowledge and working hard. Because in the eyes of society, the honest and the dishonest, the learned and the ignorant can be considered the same. The poet, who was constantly removed from the capital in his personal life and could not reach the positions he wanted, expresses in this context that working and improving in his poems has no value in the eyes of society/state. However, in some of his poems, he also emphasizes the importance of Europeanization and progress by working hard, without compromising Islamic civilization. In such poems, the poet, just like Namık Kemal, talks about the necessity of knowledge, science, work and progress, and directs his readers to this path.

Abdülhak Hâmid, the last poet examined in the article, mostly targets religious people who have withdrawn from the world in his poems. He states that the religion of Islam does not look at life in one direction and that the balance of this world and the hereafter must be observed. He states that a philosophy of life focused only on the afterlife would leave both humanity and the Ottoman society behind and accuses the bigots who have withdrawn from the world of laziness. He tries to encourage his readers to learn science and to work and progress. However, the poet approaches the subject from a one-sided perspective; While criticizing the religious types who work for the afterlife and neglect worldly affairs; He does

not feel the need to satirize people who pursue pleasure, see life as a kind of entertainment, and stay away from knowledge and knowledge.

Kaynaklar

- Akün, Ö. F. (2006). "Namık Kemal", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 32, TDV İslam Araştırmaları Merkezi, İstanbul, 361-378.
- Akyüz, K. (1947). *Tevfik Fikret*. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları.
- Apaydın, M. (1993). *Türk hiciv edebiyatında Ziya Paşa*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Aydın, M. (2013). Namık Kemal'de "Terakki" ve "Maarif" düşüncesi. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 53(2), 451-477. https://doi.org/10.1501/Dtcfder_0000001362
- Canan, İ. (1993) *Kütüb-i Sitte*. Cilt: 2. Akçağ Yayınları.
- Çağan, K. (2012). Namık Kemal'de devletin niteliği ve temel dayanakları. *Akademik İncelemeler Dergisi (AID)*, 7(1), 255-280.
- Çağrı, M. (2012). Tevekkül, *TDV İslam Ansiklopedi*, Cilt: 41, Türkiye Diyanet Vakfı İslâmî Araştırmalar Merkezi, 3-4.
- Çetin, N. (2011). Ziya Paşa, *Tanzimat Edebiyatı* (Koordinatör: İsmail Parlatır), Akçağ Yayınları, 127-199.
- DİB (2011). *Kuran-ı Kerim meali*. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Emil, B. (1988). Namık Kemal'in eserlerinde ve aksiyonunda üç temel kavram: Hürriyet-medeniyet-irade. *Ölümünün 100. Yılında Namık Kemal İçinde* (s.11-14). Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Emil, B. (1997). *Türk Kültür ve Edebiyatından Meseleler I*. Akçağ Yayınları.
- Göçgün, Ö. (1987). *Ziya Paşa*. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Kaplan, M. (2008). *Tevfik Fikret*. Dergâh Yayınları.
- Kara, İ. (2005). Çağdaş Türk düşüncesinde bir tenkit/tasfiye alanı olarak tasavvuf ve tarikatlar. *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf ve Sufiler: Kaynakları-Doktrin-Ayin ve Erkan-Tarikatlar-Edebiyat-Mimarî-İkonografi-Modernizm* (haz. Ahmet Yaşar Ocak), Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 561-585.
- Kavcar, C. (1994). *Edebiyat ve eğitim*. Engin Yayınevi.
- Kayadibi, F. (2006). Kuran'ın eğitim, bilim ve araştırmaya verdiği önem. *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (14), 1-15.
- Kocatürk, V. M. (1966). *Namık Kemal'in şiirleri*. Edebiyat Yayınevi.
- Koçak, C. (2009) "Namık Kemal", *modern Türkiye'de siyasi düşünce I: Cumhuriyet'e devreden düşünce mirası, tanzimat ve Meşrutiyet'in birikimi*, (Ed. Tanıl Bora-Murat Gültekingil), İletişim Yayınları, İstanbul, 244-264.
- Kolcu, A. İ. (2011). *Tanzimat edebiyatı ı: Şiir*. Salkımsöğüt Yayınevi.
- Kuntay, M. (2019). *Namık Kemal*. Alfa Yayınları.
- Kurgan, Ş. (1953). *Ziya Paşa: Hayatı, Sanatı, Eseri*. Varlık Yayınları.
- Tanpınar, A. H. (2012). *On dokuzuncu asır Türk edebiyatı tarihi*. Dergâh Yayınları.

- Tarhan, A. H. (1999). *Bütün şiirleri 3: Hep yahut hiç/İlham-ı vatan*. Dergâh Yayınları.
- Tarhan, A. H. (2001). *Bütün şiirleri 4: Kahpe/Garam*. Dergah Yayınları.
- Tarhan, A. H. (2013). *Bütün şiirleri* (Haz. İnci Enginün). Dergah Yayınları.
- Tek, Z. (2013). *Psikanalitik Okuma ile Ziya Paşa'nın Eserleri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Törenek, M. (2015). Fikret-Halûk ilişkisi ve şiirine yansımaları. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11, 1-12. <https://doi.org/10.16992/ASOS.627>
- Uçman, A. (2011). Namık Kemal, *Tanzimat edebiyatı* (Koordinatör: İsmail Parlatır), Akçağ Yayınları, 201-288.
- Uludağ, S. (2012). *Tasavvuf terimleri sözlüğü*. Kabcacı Yayıncılık.

Yazar beyanları/Statements of the authors

Etik	Ethic
<ul style="list-style-type: none">✓ “<i>Tanzimat Dönemi Türk Şiirinde Çalışma Fikri: Namık Kemal, Ziya Paşa, Abdülhak Hâmid Tarhan Örneği</i>” başlıklı çalışmanın yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş olup, toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamış ve bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir.✓ Bu çalışmada hayvan deneylerine veya insan ile ilgili uygulamalara yer verilmediğinden etik kurul izni alınmamıştır.	<ul style="list-style-type: none">✓ Scientific, ethical and citation rules were followed during the writing process of the study titled “<i>Tanzimat Dönemi Türk Şiirinde Çalışma Fikri: Namık Kemal, Ziya Paşa, Abdülhak Hâmid Tarhan Örneği</i>”, no falsification was made on the collected data and this study was not sent to any other academic publication medium for evaluation.✓ Ethics committee approval was not obtained because animal experiments or human-related practices were not included in this study
Yazar Katkıları	Contribution of Authors
<ul style="list-style-type: none">✓ Bu çalışmanın tüm aşamaları yazar tarafından gerçekleştirilmiştir.	<ul style="list-style-type: none">✓ All stages of this study were carried out by the author.
Çatışma Beyanı	Conflict Statement
<ul style="list-style-type: none">✓ Bu çalışma herhangi bir kurum ve kuruluştan destek alınmadan yürütülmüştür.	<ul style="list-style-type: none">✓ This study was carried out without any support from any institution or organization.